

Sytuacja osób starszych w Polsce w 2021 r.

Sytuacja osób starszych w Polsce w 2021 r.

Główny Urząd Statystyczny
Urząd Statystyczny w Białymstoku

Opracowanie merytoryczne
Urząd Statystyczny w Białymstoku

pod kierunkiem
Ewy Kamińskiej-Gawryluk

Zespół autorski
dr hab. Dorota Wyszowska
Magdalena Gabińska, Sylwia Romańska

Skład i opracowanie graficzne
Marzena Bylińska

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

Przedmowa

Przekazujemy Państwu kolejną edycję publikacji, której celem jest przedstawienie informacji o różnych aspektach życia osób starszych oraz cechach demograficznych tej grupy osób. W opracowaniu, stosownie do uregulowań ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, za osoby starsze przyjęto osoby w wieku 60 lat i więcej.

Rok 2021 był kolejnym okresem, w którym działalność społeczna i gospodarcza była zdeterminowana trwającą pandemią wirusa SARS-CoV-2. Osoby starsze szczególnie mocno odczuły jej skutki, przede wszystkim z uwagi na większą podatność na wirusa, jak również wyższą śmiertelność spowodowaną COVID-19. Wprowadzane ograniczenia w dostępie do usług, zwłaszcza zdrowotnych, szczególnie mocno dotknęły tę grupę osób i pogłębiły problemy, z jakimi zmagają się one na co dzień. Znalazło to odzwierciedlenie w prezentowanych w publikacji danych.

Do przygotowania opracowania zostały wykorzystane najnowsze dostępne wyniki badań prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w ramach Programu badań statystycznych statystyki publicznej oraz dane zbiorcze opracowywane w GUS na podstawie sprawozdawczości resortowej. Informacje te zostały wzbogacone dodatkowo o dane pozyskane ze źródeł administracyjnych. Ich wykorzystanie umożliwiło przygotowanie opisu cech demograficznych populacji osób starszych oraz ich sytuacji ekonomicznej i mieszkaniowej. W publikacji zaprezentowano także wyniki eksperymentalnych statystyk rynku pracy, dotyczące pracujących osób starszych posiadających ustalone prawo do emerytury. Przedstawiono także wybrane kwestie związane ze zdrowiem i opieką zdrowotną, pomocą społeczną oraz aktywnością osób starszych.

Zapraszamy Państwa do zapoznania się z publikacją i wyrażamy nadzieję, że będąc źródłem wielu informacji o osobach starszych, spotka się ona z zainteresowaniem i pozytywnym przyjęciem. Jednocześnie pragniemy podziękować Gestorom źródeł administracyjnych – Narodowemu Funduszowi Zdrowia oraz Biuru Informacji Kredytowej za współpracę i przekazane informacje, które wzbogaciły treść publikacji. Będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi i sugestie dotyczące jej zawartości oraz prowadzonych przez nas badań w zakresie podjętym w opracowaniu.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Białymstoku

Ewa Kamińska-Gawryluk

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Warszawa, Białystok listopad 2022 r.

Spis treści

	Str.
Przedmowa	3
Spis treści	4
Spis tablic	5
Spis wykresów	6
Objaśnienia znaków umownych. Ważniejsze skróty	9
Synteza	10
Rozdział 1. Osoby starsze w Polsce	13
1.1. Liczba i struktura ludności w wieku 60 lat i więcej	13
1.2. Przeciętne dalsze trwanie życia, umieralność osób w wieku 60 lat i więcej	19
1.3. Prognoza demograficzna w perspektywie do 2050 r.	22
Rozdział 2. Sytuacja ekonomiczna i mieszkaniowa osób starszych	26
2.1. Aktywność ekonomiczna	26
2.2. Sytuacja finansowa	32
2.3. Sytuacja mieszkaniowa	39
2.4. Subiektywna ocena sytuacji materialnej	41
Rozdział 3. Stan i ochrona zdrowia oraz pomoc społeczna – wybrane zagadnienia dotyczące osób starszych	43
3.1. Ambulatoryjna opieka zdrowotna	43
3.2. Stacjonarna i uzdrowska opieka zdrowotna	45
3.3. Wydatki publiczne na ochronę zdrowia	48
3.4. Pomoc społeczna	52
Rozdział 4. Aktywność osób starszych	56
4.1. Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej	56
4.2. Uczestnictwo w kulturze	60
4.3. Korzystanie z Internetu	64
Uwagi ogólne	67

Spis tablic

	Str.
Tablica 1. Osoby w wieku 60 lat i więcej według płci, miejsca zamieszkania oraz grup wieku w 2021 r.	17
Tablica 2. Współczynnik feminizacji w 2021 r.	17
Tablica 3. Przeciętne dalsze trwanie życia w 2021 r.	19
Tablica 4. Współczynnik zgonów w 2021 r.	21
Tablica 5. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem danej grupy według miejsca zamieszkania i płci (prognoza)	23
Tablica 6. Współczynnik feminizacji (prognoza)	24
Tablica 7. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem według grup wieku (prognoza)	25
Tablica 8. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 60–89 lat według płci i miejsca zamieszkania w 2021 r.	26
Tablica 9. Bierni zawodowo w wieku 60–74 lata według wybranych przyczyn bierności w 2021 r.	26
Tablica 10. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według płci i grup wieku w 2021 r.	28
Tablica 11. Osoby pobierające emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy według płci i instytucji wypłacających świadczenia w 2021 r.	35
Tablica 12. Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej w mieszkaniach wyposażonych w instalacje w 2021 r.	39
Tablica 13. Subiektywna ocena użytkowanego mieszkania w 2021 r.	40
Tablica 14. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych w 2021 r.	41
Tablica 15. Porady udzielone w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2021 r.	43
Tablica 16. Struktura porad ambulatoryjnych udzielonych osobom w wieku 65 lat i więcej według rodzaju porad w 2021 r.	44
Tablica 17. Pacjenci długoterminowej i hospicyjno-paliatywnej stacjonarnej opieki zdrowotnej w 2021 r.	46
Tablica 18. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2021 r.	52
Tablica 19. Miejsca w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej w 2021 r.	53
Tablica 20. Usługi opiekuńcze dla osób w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.	55
Tablica 21. Subiektywna ocena ogólnej sprawności fizycznej członków gospodarstw domowych w 2021 r.	56
Tablica 22. Członkowie kół, klubów lub sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2021 r.	62
Tablica 23. Członkowie grup artystycznych w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2021 r.	63
Tablica 24. Udział osób korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w liczbie osób danej grupy wieku według częstotliwości uczestnictwa w 2021 r.	65

Spis wykresów

	Str.
Wykres 1. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem	13
Wykres 2. Osoby w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	14
Wykres 3. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w ludności ogółem według województw w 2021 r.	14
Wykres 4. Struktura osób w wieku 60 lat i więcej według grup wieku	15
Wykres 5. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (w wieku 65 lat i więcej) ..	15
Wykres 6. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (w wieku 65 lat i więcej) według województw w 2021 r.	16
Wykres 7. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	16
Wykres 8. Współczynnik feminizacji populacji osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	18
Wykres 9. Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 60 lat według płci	19
Wykres 10. Struktura zgonów osób w wieku 60 lat i więcej według grup wieku w 2021 r.	20
Wykres 11. Współczynnik zgonów osób w wieku 60 lat i więcej według płci	20
Wykres 12. Współczynnik zgonów osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	21
Wykres 13. Współczynnik zgonów spowodowanych COVID-19 osób w wieku 60 lat i więcej według grup wieku i płci w 2021 r.	22
Wykres 14. Ludność według płci i wieku	23
Wykres 15. Ludność w wieku 60 lat i więcej (prognoza)	24
Wykres 16. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 60–89 lat według województw w 2021 r.	27
Wykres 17. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy	28
Wykres 18. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według grup wieku	29
Wykres 19. Udział pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury w ogólnej liczbie osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	30
Wykres 20. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według grup sekcji PKD w 2021 r.	31
Wykres 21. Udział pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury w ogólnej liczbie pracujących oraz wykonujących umowy cywilnoprawne według grup sekcji PKD w 2021 r.	31
Wykres 22. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2021 r.	32
Wykres 23. Struktura dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych złożonych wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.	33
Wykres 24. Zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych	34

Wykres 25. Przeciętna miesięczna emerytura brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych i jej relacja do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej	34
Wykres 26. Liczba świadczeniobiorców zasiłków stałych w wieku 60 lat i więcej przypadająca na 10 tysięcy osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	36
Wykres 27. Wartość zobowiązań kredytowych osób w wieku 60 lat i więcej	36
Wykres 28. Przeciętne zadłużenie 1 kredytobiorcy w wieku 60 lat i więcej z tytułu kredytów konsumpcyjnych według województw w 2021 r.	37
Wykres 29. Przeciętne zadłużenie 1 kredytobiorcy w wieku 60 lat i więcej z tytułu kredytów hipotecyjnych według województw w 2021 r.	38
Wykres 30. Przeciętne zadłużenie 1 kredytobiorcy w wieku 60 lat i więcej z tytułu kart kredytowych i limitów debetowych według województw w 2021 r.	38
Wykres 31. Przeciętna liczba porad udzielonych w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadająca na 1 mieszkańca w 2021 r.	44
Wykres 32. Poradnie geriatryczne według województw w 2021 r.	45
Wykres 33. Oddziały geriatryczne	45
Wykres 34. Oddziały geriatryczne według województw w 2021 r.	46
Wykres 35. Kuracjusze zakładów uzdrowiskowych w wieku 65 lat i więcej według województw w 2021 r.	47
Wykres 36. Struktura kuracjuszy zakładów uzdrowiskowych w wieku 65 lat i więcej w opiece stacjonarnej według sposobu finansowania w 2021 r.	47
Wykres 37. Udział kosztów refundacji leczenia szpitalnego osób w wieku 60 lat i więcej w kosztach refundacji leczenia szpitalnego ogółem według województw w 2021 r.	48
Wykres 38. Udział kosztów refundacji ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych udzielonych osobom w wieku 60 lat i więcej w kosztach refundacji ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych ogółem według województw w 2021 r.	49
Wykres 39. Wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia na refundację świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie geriatry według województw w 2021 r.	50
Wykres 40. Wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia na refundację świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie geriatry na 1 osobę w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	50
Wykres 41. Wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia na refundację świadczeń opieki hospicyjnej i paliatywnej na 1 osobę w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	51
Wykres 42. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.	53
Wykres 43. Struktura mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w wieku 60 lat i więcej według grup wieku w 2021 r.	54
Wykres 44. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie mieszkańców wybranych typów zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w 2021 r.	54
Wykres 45. Subiektywna ocena ogólnej sprawności fizycznej członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej	57
Wykres 46. Uczestnictwo członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej według wybranych form aktywności w 2021 r.	58

Wykres 47. Struktura członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej uczestniczących w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej według częstotliwość uczestnictwa w 2021 r.	59
Wykres 48. Motywy uczestnictwa w sporcie lub rekreacji ruchowej członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.	59
Wykres 49. Struktura członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej nieuczestniczących w zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej według przyczyn nieuczestniczenia w zajęciach w 2021 r.	60
Wykres 50. Udział czytelników powyżej 60 roku życia zarejestrowanych w bibliotekach publicznych w ogólnej liczbie czytelników według województw w 2021 r.	61
Wykres 51. Udział osób powyżej 60 roku życia w ogólnej liczbie członków kół, klubów, sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach według województw w 2021 r.	62
Wykres 52. Udział osób powyżej 60 roku życia w ogólnej liczbie członków grup artystycznych w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach według województw w 2021 r.	63
Wykres 53. Udział osób korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w liczbie osób danej grupy wieku	64
Wykres 54. Udział osób w wieku 60–74 lata niekorzystających z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w ogólnej liczbie osób w wieku 60–74 lata według wybranych przyczyn w 2021 r.	66

Objaśnienia znaków umownych

Symbol	Opis
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło
Kropka (.)	oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe
„W tym”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy

Ważniejsze skróty

Skrót	Znaczenie
tys.	tysiąc
mln	milion
mld	miliard
zł	złoty
p. proc.	punkt procentowy
r.	rok
tj.	to jest
itp.	i tym podobne
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
BIK	Biuro Informacji Kredytowej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych
MON	Ministerstwo Obrony Narodowej
MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
MS	Ministerstwo Sprawiedliwości

Synteza

W ostatnich latach obserwowany jest w Polsce nasilający się proces starzenia się społeczeństwa. Udział osób starszych w populacji mieszkańców Polski systematycznie rośnie. Na koniec 2021 r. liczba osób w wieku 60 lat i więcej wyniosła 9,7 mln i w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się o 0,2%. Odsetek osób starszych w populacji Polski osiągnął poziom 25,7%. Według prognozy GUS, liczba ludności w wieku 60 lat i więcej w Polsce w roku 2030 ma wzrosnąć do poziomu 10,8 mln, a w 2050 r. wynieść 13,7 mln. Osoby starsze będą stanowiły około 40% ogółu ludności Polski.

W 2021 r. wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi¹ wzrósł do poziomu 28,9 (z 28,1 w roku 2020). Wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ukształtował się na poziomie 38,1, podczas gdy rok wcześniej wynosił 37,4.

Starzenie się ludności obserwowane jest z różnym natężeniem w poszczególnych województwach. W 2021 r. najwyższym odsetkiem osób w wieku 60 lat i więcej charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (28,5%), natomiast najniższym – małopolskie (23,6%).

W strukturze osób starszych dominują osoby względnie najmłodsze (w grupie wieku 60–64 lata), chociaż ich udział w ogólnej liczbie osób starszych w ostatnich latach systematycznie maleje. W 2021 r. wyniósł on 26,3%, co oznacza spadek o 1,0 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego.

Większość osób w wieku senioralnym zamieszkuje w miastach. W 2021 r. wskaźnik urbanizacji dla osób w wieku 60 lat i więcej ukształtował się na poziomie 64,3%. Wśród mieszkańców miast osoby w wieku senioralnym stanowiły 27,7%, a w gronie osób zamieszkałych na wsi odsetek seniorów wyniósł 22,7%.

W populacji seniorów dominują kobiety. W 2021 r. udział kobiet w zbiorowości osób starszych wyniósł 58,2%. W grupie osób w wieku 60 lat i więcej na 100 mężczyzn przypadło 139 kobiet. Mężczyźni w wieku 60 lat i więcej w 2021 r. zawarli 5854 związki małżeńskie, a kobiety w tym wieku – 3428. Współczynnik małżeństw wśród mężczyzn w wieku senioralnym wyniósł 1,4, a w gronie kobiet – 0,6. W 2021 r. orzeczono 2777 rozwodów z udziałem kobiet w wieku 60 lat i więcej (w dniu wniesienia powództwa). Rozwodzących się mężczyzn w wieku senioralnym było zdecydowanie więcej – 4099.

W 2021 r. przewidywane przeciętne dalsze trwanie życia noworodka płci męskiej wynosiło 71,8 roku, natomiast płci żeńskiej – 79,7 roku. W stosunku do roku poprzedniego w obu przypadkach nastąpiło pogorszenie tego wskaźnika, dla kobiet spadek ten był wyższy niż dla mężczyzn (odpowiednio o 1,0 i 0,8 roku). Mężczyzna w wieku 60 lat w 2021 r. miał przed sobą 17,3 roku życia, a kobieta w tym wieku – 22,4 roku życia.

W Polsce w 2021 r. zmarło 450,5 tys. osób w wieku 60 lat i więcej, a ich odsetek w ogólnej liczbie zgonów wyniósł 86,7%. Współczynnik zgonów w populacji osób w wieku 60 lat i więcej² (ukształtował się na poziomie 46,4, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego (w roku 2020 wyniósł on 42,6). Niewątpliwie wpływ na to miała epidemia COVID-19, która w 2021 r. była przyczyną 18,6% zgonów osób starszych w Polsce.

W 2021 r. 7809 tys. osób w wieku 60–89 lat było biernych zawodowo (tj. 84,4%). Liczba osób w tym wieku aktywnych zawodowo wynosiła 1442 tys. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 60–89 lat wyniósł 15,6%. Wskaźnik zatrudnienia wśród seniorów ukształtował się na poziomie 15,4%.

W 2021 r. wśród ogółu pracujących w wieku 60 lat i więcej 38,5% posiadało ustalone prawo do emerytury (spadek o 0,2 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim). W gronie osób starszych wykonujących prace na podstawie umów cywilnoprawnych, odsetek osób z ustalonym prawem do emerytury wzrósł nieznacznie w stosunku do roku poprzedniego i osiągnął poziom 70,4%.

¹ Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi – liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku od 15 do 64 lat.

² Współczynnik zgonów w populacji osób w wieku 60 lat i więcej – liczba zgonów na 1000 osób w tej grupie wieku.

W 2021 r. sytuacja dochodowa gospodarstw domowych seniorów uległa poprawie. W 2021 r. osoby w wieku 60 lat i więcej, żyjące w gospodarstwach domowych złożonych wyłącznie z osób w tym wieku, dysponowały przeciętnym miesięcznym dochodem rozporządzalnym przypadającym na jedną osobę w wysokości 2346 zł, tj. o 8,1% wyższym niż rok wcześniej. Przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych seniorów ukształtowały się na poziomie 1671 zł (wzrost o 9,2% w porównaniu z rokiem 2020). Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym tych osób wzrósł z 70,6% w roku 2020 do 71,2%. W 2021 r. w ubóstwie skrajnym, szacowanym w oparciu o wydatki gospodarstw domowych, żyło 3,3% osób w wieku 60 lat i więcej, co oznacza, że w stosunku do 2020 r. stopa ubóstwa skrajnego wśród seniorów spadła o 1,0 p. proc.

Podstawowe źródło utrzymania gospodarstw domowych składających się wyłącznie z osób w wieku senioralnym stanowią dochody ze świadczeń społecznych. W 2021 r. stanowiły one 83,4% dochodów ogółem tych gospodarstw. W dochodach ze świadczeń społecznych najwyższy udział miały emerytury i renty, które stanowiły 79,3% ogółu dochodów. Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych ukształtowała się w 2021 r. na poziomie 2623 zł (wzrost o 6,9% w stosunku do roku 2020), a z KRUS osiągnęła wartość 1429 zł (wzrost o 3,8%). W 2021 r. z zasiłków stałych korzystało 79,2 tys. osób w wieku 60 lat i więcej, a ich łączna wartość wyniosła 366,3 mln zł, z czego 94,6% trafiło do seniorów samotnie gospodarujących.

Według danych Biura Informacji Kredytowej 18,6% osób w wieku 60 lat i więcej posiadało w 2021 r. zobowiązania z tytułu kredytu konsumpcyjnego, a 3,7% z tytułu kredytu hipotecznego. Udział wartości zobowiązań kredytowych seniorów w ogólnej ich wartości wyniósł 9,5%, co oznacza spadek o 0,7 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego.

Rok 2021 był kolejnym, w którym sytuacja materialna osób starszych, według ich subiektywnej oceny, uległa poprawie. Dobrą lub raczej dobrą sytuację materialną deklarowano w 41,8% gospodarstw domowych złożonych wyłącznie z osób starszych, co oznacza wzrost tego odsetka w stosunku do roku poprzedniego o 1,9 p. proc. Złą lub raczej złą sytuację materialną wskazana była w przypadku 7,4% gospodarstw seniorów (wobec 8,5% w roku poprzednim). W 2021 r. odnotowano również poprawę w zakresie wyposażenia mieszkań osób starszych w większość instalacji techniczno-sanitarnych.

W końcu 2021 r. w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej funkcjonowało 21968 przychodni, 674 praktyk lekarskich oraz 3079 praktyk stomatologicznych. Zgodnie ze sprawozdawczością placówek ochrony zdrowia, w analizowanym roku osobom w wieku 65 lat i więcej udzielono łącznie 98,0 mln porad (o 9,1% więcej niż rok wcześniej), co stanowiło 30,9% ich ogólnej liczby. W 2021 r. funkcjonowało 156 poradni geriatrycznych, tj. o 5 więcej niż w roku ubiegłym, w których udzielono łącznie 73,1 tys. porad lekarskich.

Stacjonarną opiekę zdrowotną w 2021 r. zapewniało w Polsce 899 szpitali ogólnych z liczbą łóżek wynoszącą 168,4 tys. W szpitalach tych działało 51 oddziałów geriatrycznych, które dysponowały 1,0 tys. łóżek. W stosunku do roku poprzedniego liczba łóżek na tych oddziałach wzrosła o 0,3%, a liczba osób na nich leczonych spadła o 2,8%.

W 2021 r. 76,3 tys. osób w wieku 65 lat i więcej (o 7,6% więcej niż rok wcześniej) leczono w zakładach opiekuńczo-leczniczych, pielęgnacyjno-opiekuńczych, hospicjach oraz na oddziałach paliatywnych. Osoby w wieku 65 lat i więcej stanowiły 77,9% ogólnej liczby pacjentów tego typu placówek. Liczba osób w wieku 65 lat i więcej, korzystających z lecznictwa uzdrowiskowego wyniosła 308,6 tys., co oznacza wzrost o 55,0% w stosunku do roku poprzedniego. Po odliczeniu cudzoziemców leczonych stacjonarnie, odnotowano 296,2 tys. kuracjuszy w wieku 65 lat i więcej.

Koszty świadczeń zdrowotnych wydatkowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia w 2021 r. wyniosły 113,3 mld zł i w stosunku do roku poprzedniego wzrosły o 15,3 mld zł, tj. o 15,7%. Według danych NFZ środki finansowe przeznaczone na refundację świadczeń geriatrycznych w ramach ambulatoryjnej opieki specjalistycznej i lecznictwa szpitalnego w 2021 r. wyniosły 107,1 mln zł, z czego na szpitalną opiekę geriatryczną przeznaczono 96,2% tej kwoty.

W 2021 r. koszty refundacji świadczeń leczenia szpitalnego osób w wieku 60 lat i więcej stanowiły 54,7% ogólnej kwoty refundacji tych świadczeń. W przypadku ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych, wartość refundacji świadczeń udzielonych osobom starszym wyniosła 47,6% ogólnej kwoty refundacji w tym zakresie. Koszty leczenia seniorów w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej, finansowane przez NFZ, stanowiły 38,5% wartości tych świadczeń.

Pod koniec 2021 r. funkcjonowało 2015 stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (o 164 placówki więcej niż w 2020 r.), wśród których było 897 domów pomocy społecznej oraz 556 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej dysponowały liczbą miejsc wynoszącą 127,3 tys., co oznacza ich wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 8,0 tys., tj. o 6,6%. Najwięcej miejsc było w domach pomocy społecznej (84,2 tys.). Udział osób w wieku senioralnym wśród mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej zmniejszył się w skali roku o 2,7 p. proc. i ukształtował się w 2021 r. na poziomie 66,6%.

Wyniki badania statystycznego „Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej” wskazują, iż w 2021 r. jedynie 28,8% członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej oceniło swoją sprawność fizyczną jako bardzo dobrą lub dobrą, w tym jako bardzo dobrą – 1,4%. Odsetek osób starszych określających swoją kondycję jako złą wyniósł 18,0%, a bardzo złą – 3,0%. Co drugi senior ocenił ją jako średnią. W okresie od 1.10.2020 r. do 30.09.2021 r. w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej uczestniczyło 18,3% osób w wieku 60 lat i więcej. Wśród mężczyzn w tym wieku odsetek uczestników zajęć sportowych i rekreacji ruchowej wyniósł 19,3%, podczas gdy w grupie kobiet był nieco niższy i ukształtował się na poziomie 17,6%.

W 2021 r. z oferty bibliotek publicznych skorzystało 826,3 tys. osób powyżej 60 roku życia, tj. o 1,1% mniej niż rok wcześniej. Znacznie mniej seniorów niż w latach poprzednich korzystało również z oferty kulturalnej centrów kultury, domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic. W 2021 r. w jednostkach tych 130,7 tys. osób w wieku powyżej 60 lat było członkami różnych kół, klubów i sekcji, a 47,7 tys. aktywnie udzielało się w grupach artystycznych.

W 2021 r. z Internetu korzystała (w ciągu ostatnich trzech miesięcy poprzedzających badanie) ponad połowa osób w wieku 60–74 lata (57,6%). Udział użytkowników Internetu w tej grupie wieku, był dużo niższy w porównaniu do osób młodszych, wśród których z Internetem łączyło się 94,8% osób. Regularnie (co najmniej raz w tygodniu) z Internetu korzystało 54,0% osób w wieku 60–74 lata.

Rozdział 1

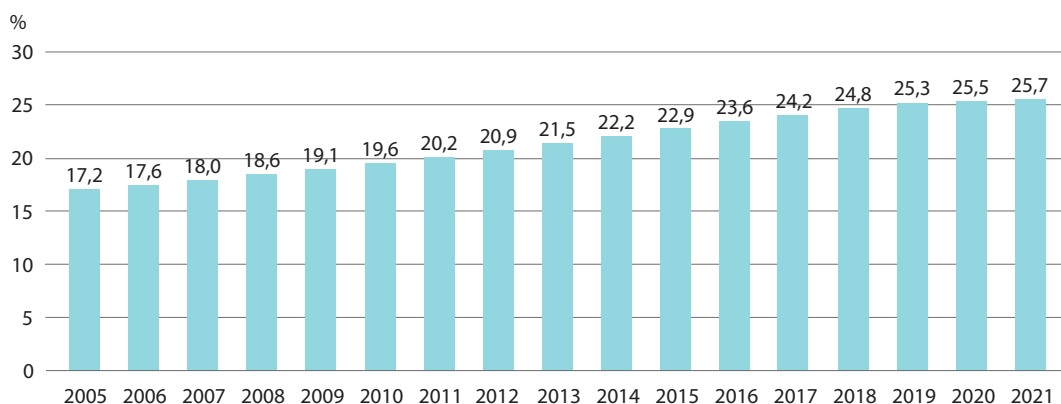
Osoby starsze w Polsce

1.1. Liczba i struktura ludności w wieku 60 lat i więcej

W końcu 2021 r. liczba ludności Polski wyniosła 37907,7 tys. osób i była o 180,9 tys. niższa niż w 2020 r. Na zmniejszenie się liczby ludności, poza zachodzącymi procesami demograficznymi, znaczny wpływ miała trwająca epidemia COVID-19. Obserwowane były także zmiany w strukturze wieku, wynikające z postępującego procesu starzenia się ludności.¹

W 2021 r., podobnie jak w latach poprzednich, nastąpił wzrost liczby mieszkańców Polski w wieku 60 lat i więcej, chociaż był on znacznie niższy niż w roku poprzednim. Na koniec roku populacja osób starszych wyniosła 9730,1 tys. i w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się o 0,2%. Niższa dynamika wzrostu liczby osób w wieku senioralnym spowodowana była dużą liczbą nadmiarowych zgonów. Od 2006 r. obserwuje się stały wzrost udziału osób starszych w populacji ludności Polski. W 2005 r. udział ten wyniósł 17,2%, a w 2021 r. ukształtował się na poziomie 25,7%.

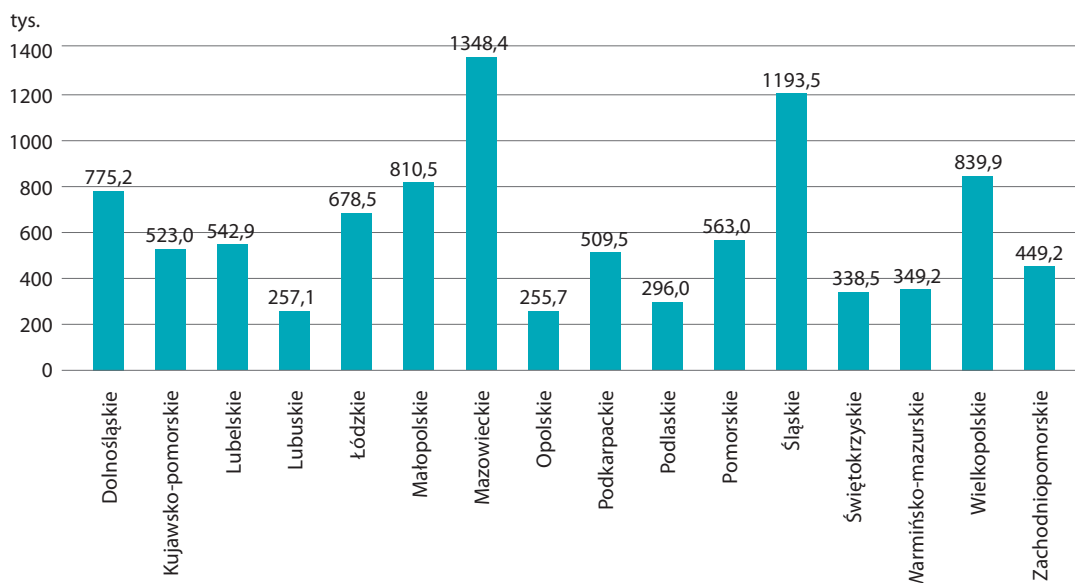
**Wykres 1. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem
Stan w dniu 31 grudnia**

Liczba osób w wieku senioralnym jest istotnie zróżnicowana przestrzennie, co jest przede wszystkim konsekwencją dysproporcji ogólnej liczby ludności w poszczególnych województwach. W 2021 r. ponad jedna czwarta (26,1%) seniorów zamieszkiwała dwa województwa, tj. mazowieckie oraz śląskie. W województwie o najmniejszej liczbie osób starszych – lubuskim, mieszkało 2,6% ogólnej liczby osób starszych.

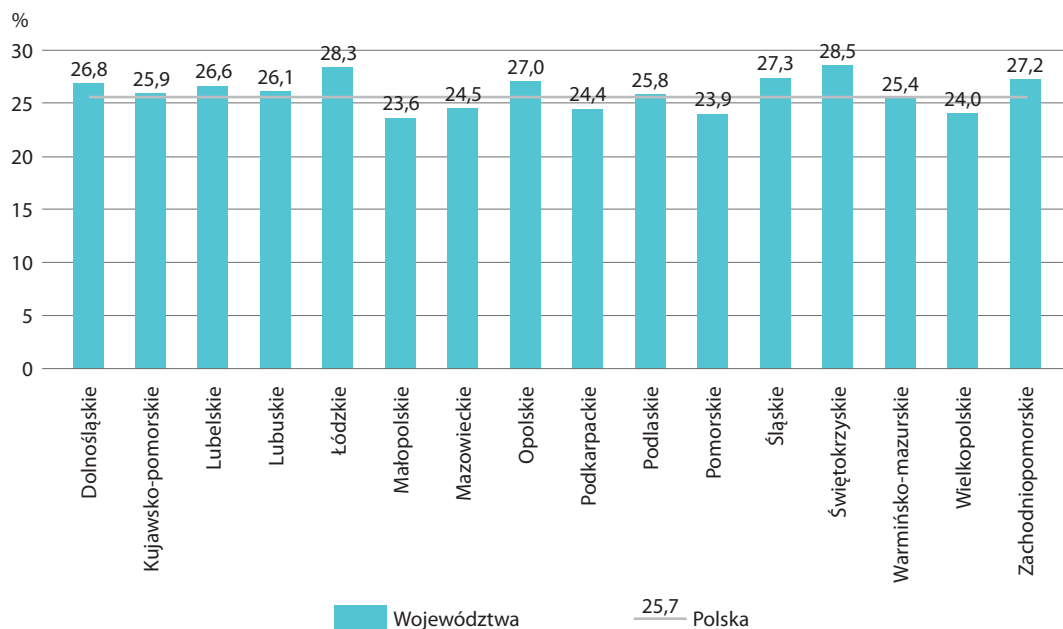
¹ Dane oraz wskaźniki odnoszące się do liczby ludności od 2020 r. zostały w publikacji zaprezentowane zgodnie z bilansem przygotowanym w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 (NSP 2021).

Wykres 2. Osoby w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

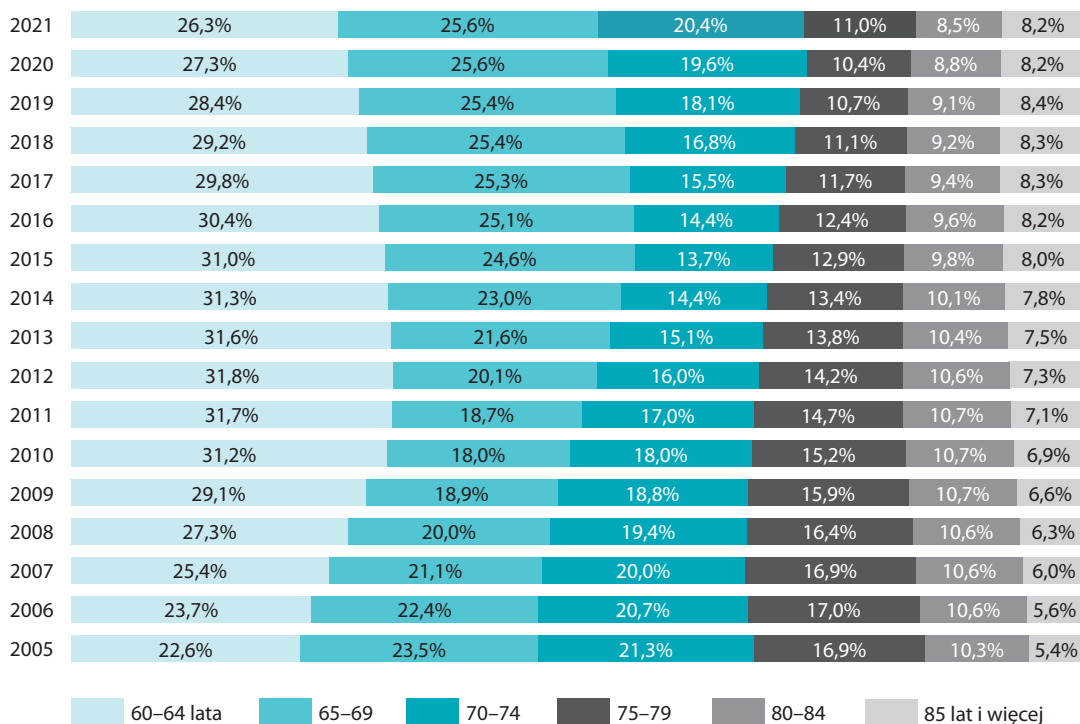
Starzenie się ludności obserwowane jest z różnym natężeniem w poszczególnych województwach. W 2021 r. najwyższym odsetkiem osób w wieku 60 lat i więcej charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (28,5%), natomiast najniższym – małopolskie (z udziałem wynoszącym 23,6%). Od roku 2005 odsetek osób starszych najbardziej zwiększył się w województwie zachodniopomorskim (wzrost o 11,6 p. proc.), a najmniej w województwie mazowieckim (o 5,9 p. proc.).

Wykres 3. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w ludności ogółem według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

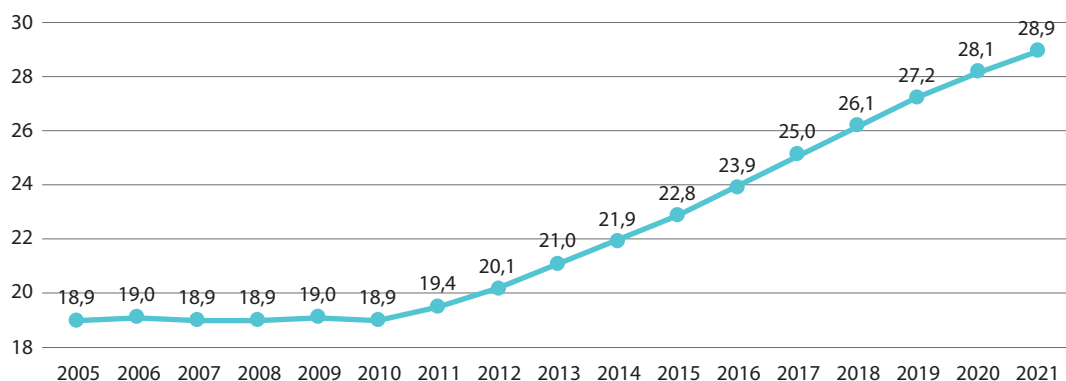
W 2021 r., podobnie jak w roku poprzednim, najliczniejszą grupę seniorów stanowiły osoby w wieku 60–64 lata. Ich udział w ogólnej liczbie osób starszych wyniósł 26,3%. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby w wieku 85 lat i więcej. Udział osób z tej grupy wieku w populacji osób starszych ukształtował się w 2021 r. na poziomie 8,2%. Należy jednak zauważyć, że pomimo wciąż najwyższego udziału najmłodszych seniorów w strukturze populacji osób starszych, udział ten od 2013 r. sukcesywnie maleje. W 2021 r. w stosunku do roku poprzedniego spadł o 1,0 p. proc.

Wykres 4. Struktura osób w wieku 60 lat i więcej według grup wieku
Stan w dniu 31 grudnia

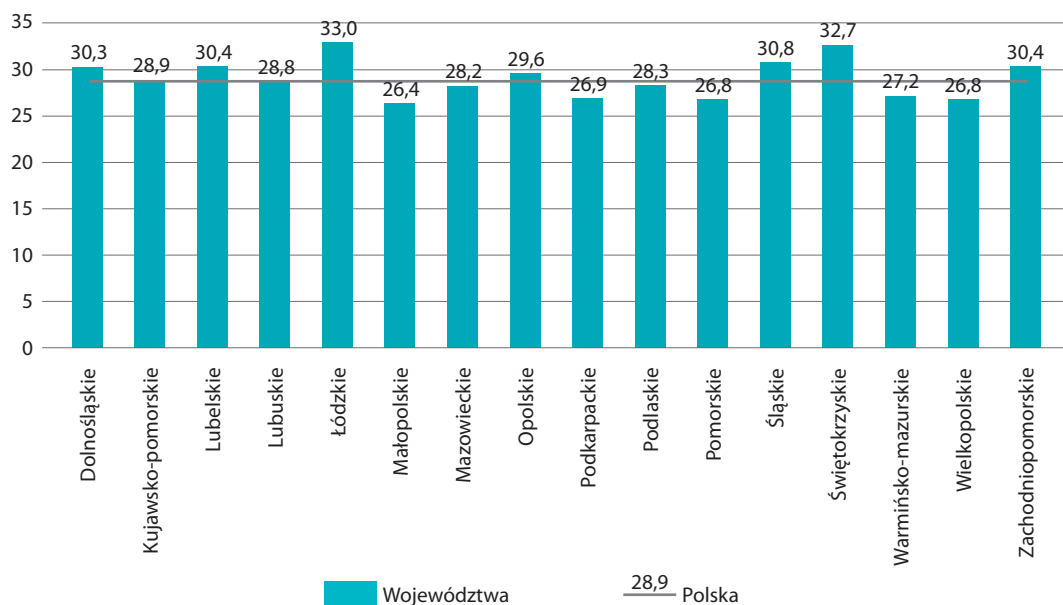
Spadek liczby ludności ogółem i wzrost liczby ludności w wieku senioralnym skutkuje wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi (liczby osób w wieku 65 lat i więcej przypadającej na 100 osób w wieku od 15 do 64 lat). Wskaźnik ten ukształtował się w 2021 r. na poziomie 28,9. Dynamiczny wzrost tego wskaźnika zauważalny jest od 2011 r. Wcześniej kształtował się on na względnie stabilnym poziomie.

Wykres 5. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (w wieku 65 lat i więcej)
Stan w dniu 31 grudnia

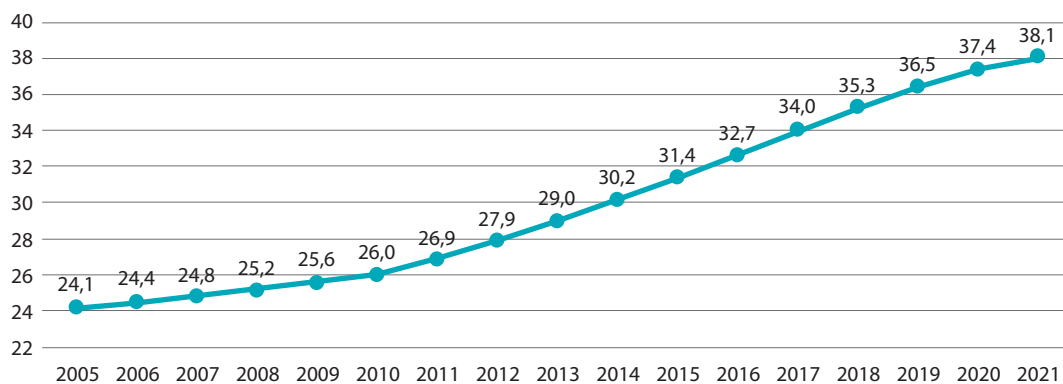
W 2021 r. najwyższy poziom wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi zanotowano w województwie łódzkim (33,0), podczas gdy w województwie małopolskim był on najniższy i ukształtował się na poziomie 26,4.

Wykres 6. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (w wieku 65 lat i więcej) według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Dynamiczny przyrost liczby osób starszych oznacza, iż wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym (tj. 65 lat i więcej w przypadku mężczyzn oraz 60 lat i więcej w przypadku kobiet). W 2021 r. wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ukształtował się na poziomie 38,1, tj. o 0,7 wyższym niż w roku poprzednim i aż o 14,0 wyższym niż w roku 2005.

Wykres 7. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym Stan w dniu 31 grudnia

Osoby starsze, podobnie jak ogół ludności, częściej zamieszkują miasta niż wsie. Wskaźnik urbanizacji dla mieszkańców Polski w 2021 r. wyniósł 59,7%, a w przypadku osób w wieku 60 lat i więcej był jeszcze wyższy i ukształtował się na poziomie 64,3%. W strukturze wieku ludności miast można zauważyć wyższy udział osób starszych niż na wsi. W 2021 r. wśród mieszkańców miast było 27,7% osób w wieku senioralnym, natomiast na terenach wiejskich wskaźnik ten osiągnął poziom 22,7% (odpowiednio 27,5% i 22,5% w roku 2020). W miastach najliczniejszą grupę osób w wieku senioralnym stanowiły osoby w wieku 65–69 lat (25,8%), zaś na wsi osoby w wieku 60–64 lata, których udział w strukturze osób starszych ukształtował się na poziomie 28,7%.

W 2021 r. wśród kobiet zamieszkujących Polskę 28,9% było w wieku senioralnym (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 0,2 p. proc.), podczas gdy wśród mężczyzn udział seniorów ukształtował się na poziomie 22,2% (22,1% w roku poprzednim).

Tablica 1. Osoby w wieku 60 lat i więcej według płci, miejsca zamieszkania oraz grup wieku w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
W % ludności ogółem danej grupy	25,7	22,2	28,9	27,7	22,7
W % ludności w wieku 60 lat i więcej danej grupy:					
60–64 lata	26,3	29,5	23,9	24,9	28,7
65–69	25,6	27,5	24,3	25,8	25,3
70–74	20,4	20,6	20,3	21,1	19,1
75–79	11,0	10,2	11,6	11,4	10,3
80–84	8,5	6,9	9,7	8,6	8,4
85 lat i więcej	8,2	5,4	10,1	8,2	8,2

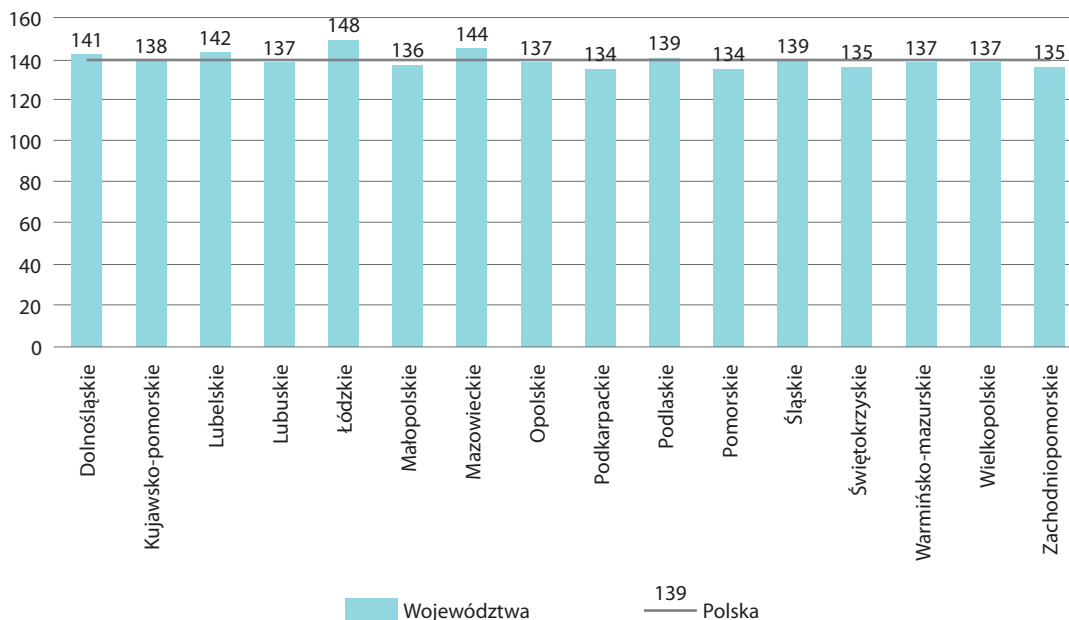
Wśród seniorów, podobnie jak w całej populacji ludności, przeważają kobiety. W 2021 r. kobiety stanowiły 51,7% ogółu społeczeństwa, a na 100 mężczyzn przypadało ich 107. Udział kobiet w populacji osób starszych był wyższy niż w przypadku populacji Polski i w 2021 r. wyniósł 58,2%. Wśród osób w wieku 60 lat i więcej na 100 mężczyzn przypadało 139 kobiet. W zbiorowości osób w wieku senioralnym współczynnik feminizacji wzrasta wraz z wiekiem. Jest to konsekwencją nadumieralności mężczyzn.

Tablica 2. Współczynnik feminizacji w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś
Ogółem	107	111	101
W tym dla osób w wieku 60 lat i więcej	139	148	125
60–64 lata	113	123	99
65–69	123	134	106
70–74	137	145	123
75–79	159	162	152
80–84	196	198	192
85 lat i więcej	262	254	277

Najwyższym współczynnikiem feminizacji populacji osób w wieku 60 lat i więcej charakteryzowało się województwo łódzkie, w którym wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 148, natomiast najniższym województwo pomorskie i podkarpackie ze wskaźnikiem na poziomie 134.

Wykres 8. Współczynnik feminizacji populacji osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Mężczyźni w wieku 60 lat i więcej w 2021 r. zawarli 5854 związki małżeńskie wobec 5339 w roku poprzednim, a kobiety w tym wieku – 3428 (w roku poprzednim – 3104). W porównaniu do roku 2020 liczba małżeństw zawartych przez kobiety w wieku senioralnym wzrosła o 10,4%, a mężczyzn – o 9,6%. W tym samym czasie w populacji osób w Polsce zanotowano jeszcze wyższy wzrost. W 2021 r. zarejestrowano 168,3 tys. nowo zawartych związków małżeńskich, tj. o 16,0% więcej niż w roku poprzednim.

Współczynnik małżeństw wśród mężczyzn w wieku senioralnym wyniósł 1,4. Częstość zawierania małżeństw przez mężczyzn w wieku senioralnym była zdecydowanie wyższa w miastach niż na wsi. W 2021 r. na 1000 mężczyzn w wieku 60 lat i więcej zamieszkałych w miastach zawarto średnio 1,7 małżeństw, wśród mieszkańców wsi analogiczny wskaźnik ukształtował się na poziomie 1,0. Kobiety w wieku 60 lat i więcej rzadziej wstępowały w nowe związki małżeńskie. Współczynnik zawartych małżeństw kształtował się w ich przypadku na poziomie 0,6. Częstość zawierania małżeństw przez kobiety w starszym wieku, podobnie jak w przypadku mężczyzn, była wyższa w miastach (0,7) niż na wsi (0,4).

W 2021 r. orzeczono 2777 rozwodów z udziałem kobiet w wieku 60 lat i więcej (w dniu wniesienia pozwództwa), czyli o 22,1% więcej niż w poprzednim roku, co stanowiło 4,6% wszystkich rozwodów w Polsce. Rozwodzących się mężczyzn w wieku senioralnym było zdecydowanie więcej, z ich udziałem orzeczono 4099 rozwodów (wzrost o 24,0%), co stanowiło 6,8% ich ogólnej liczby. Dynamika wzrostu liczby rozwodów osób starszych jest niższa, niż w przypadku populacji ogółem. W 2021 r. w Polsce zostały prawomocnie orzeczone przez sądy 60687 rozwodów, tj. o 18,6% więcej niż przed rokiem.

1.2. Przeciętne dalsze trwanie życia, umieralność osób w wieku 60 lat i więcej

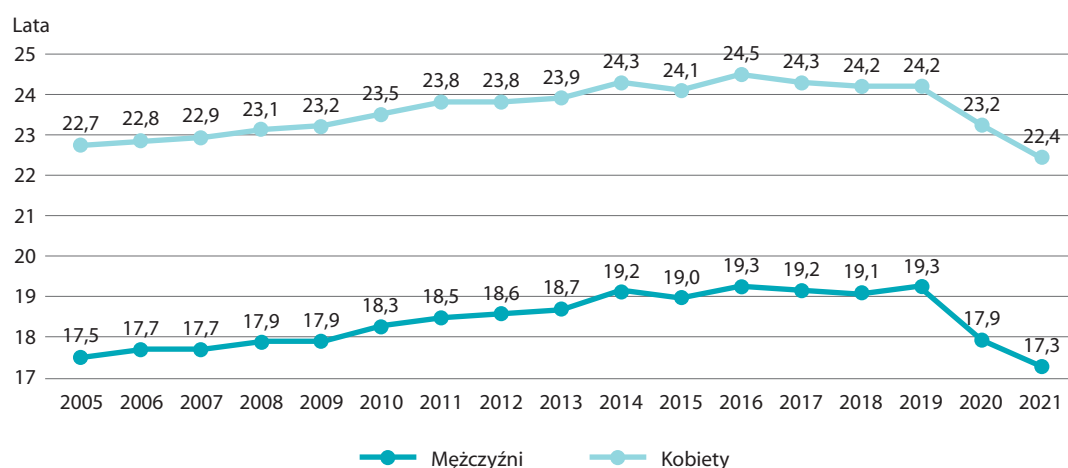
W 2021 r. przewidywane przeciętne dalsze trwanie życia noworodka płci męskiej wynosiło 71,8 roku, natomiast płci żeńskiej – 79,7 roku. Pandemia COVID-19, która ciągle była przyczyną wielu nadmiarowych zgonów spowodowała, iż w stosunku do roku poprzedniego, w obu przypadkach nastąpiło pogorszenie tego wskaźnika. W przypadku kobiet był to spadek wyższy niż dla mężczyzn (odpowiednio o 1,0 i 0,8). W porównaniu z rokiem 2005 przeciętne dalsze trwanie życia wydłużyło się o 1,0 rok dla mężczyzn i 0,3 roku dla kobiet.

Tablica 3. Przeciętne dalsze trwanie życia w 2021 r.

Wyszczególnienie	Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia osób w wieku lat						
	0	60	65	70	75	80	85
Mężczyźni							
Ogółem	71,75	17,28	14,05	11,26	8,78	6,62	4,83
Miasta	71,99	17,51	14,30	11,52	9,05	6,88	5,06
Wieś	71,37	16,88	13,64	10,82	8,33	6,17	4,44
Kobiety							
Ogółem	79,68	22,38	18,37	14,67	11,31	8,33	5,86
Miasta	79,75	22,55	18,56	14,88	11,54	8,56	6,06
Wieś	79,55	22,08	18,03	14,31	10,93	7,95	5,53

Mężczyzna w wieku 60 lat w 2021 r. miał przed sobą 17,3 roku życia, tj. o 0,6 roku mniej niż mężczyzna, który wiek ten osiągnął w roku 2020. W przypadku kobiet w tym wieku przewidywana przeciętna długość dalszego życia wyniosła 22,4 roku, co oznacza spadek o 0,8 roku w porównaniu z 2020 r. Dłuższe dalsze trwanie życia kobiet wobec mężczyzn występuje we wszystkich grupach wieku, jednak różnica ta maleje wraz z wiekiem. W 2021 r. wyniosła ona 5,1 roku dla 60-latków, a w przypadku 85-latków nieco ponad rok.

Wykres 9. Przeciętne dalsze trwanie życia osób w wieku 60 lat według płci

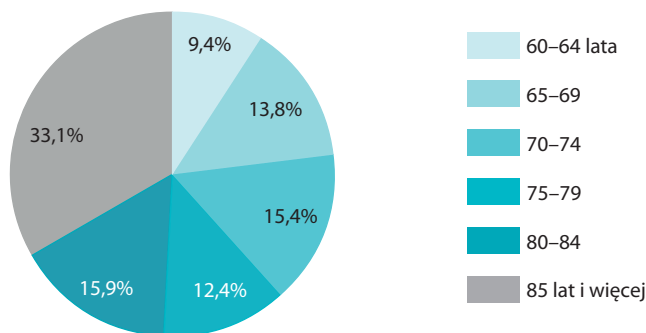

Długość przeciętnego dalszego trwania życia zarówno mężczyzn, jak i kobiet, jest zróżnicowana ze względu na miejsce zamieszkania. W 2021 r. mężczyzna w wieku 60 lat mieszkający w mieście miał przed sobą przeciętnie o 0,6 roku życia więcej niż mężczyzna mieszkający na wsi. W przypadku kobiet różnica ta wyniosła 0,5 roku.

W Polsce w 2021 r. zmarło 450,5 tys. osób w wieku 60 lat i więcej. Ich odsetek w ogólnej liczbie zgonów wyniósł 86,7%. W porównaniu z rokiem poprzednim, liczba zgonów osób starszych wzrosła o 37,7 tys., tj. o 9,1%. Udział zgonów osób w wieku senioralnym w ogólnej liczbie zgonów wzrósł o 0,2 p. proc.

Udział zgonów kobiet w wieku 60 lat i więcej w ogólnej liczbie zgonów kobiet wyniósł 92,4%. W przypadku zgonów mężczyzn, analogiczny wskaźnik ukształtował się na poziomie 81,4%. W 2021 r. zgony osób w wieku senioralnym stanowiły 87,5% ogółu zgonów w miastach i 85,5% zgonów na wsi.

Wykres 10. Struktura zgonów osób w wieku 60 lat i więcej według grup wieku w 2021 r.

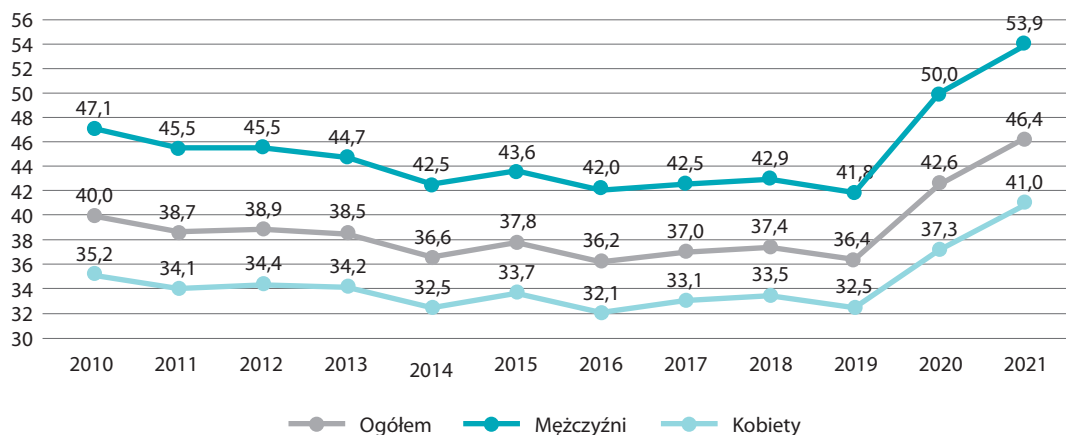

W 2021 r., tak jak w roku poprzednim, w strukturze zgonów osób starszych dominowały zgony osób w grupie wieku 85 lat i więcej. Ich udział w strukturze zgonów spadł z 33,8% w roku 2020 do 33,1% w roku 2021. Najwyższy wzrost udziału w strukturze zgonów osób starszych odnotowano w grupie osób w wieku 70-74 lata. Udział ten wyniósł w 2021 r. 15,4%, podczas gdy w roku 2020 ukształtował się na poziomie 14,2%.

Współczynnik zgonów w populacji osób w wieku 60 lat i więcej (liczba zgonów na 1000 osób w danym wieku) ukształtował się w 2021 r. na poziomie 46,4 wobec 42,6 w roku poprzednim. W ostatnich latach współczynnik ten miał tendencję malejącą, mimo występowania okresowych niewielkich wzrostów. Spadek ten został zahamowany w 2020 r., kiedy to z uwagi na epidemię COVID-19 zaobserwowano znacznie wyższą umieralność seniorów.

Wyższym natężeniem zgonów, obserwowanym we wszystkich grupach wieku seniorów, charakteryzuje się populacja mężczyzn, dla której współczynnik zgonów w 2021 r. wyniósł 53,9. Dla kobiet ukształtował się on na poziomie 41,0.

Wykres 11. Współczynnik zgonów osób w wieku 60 lat i więcej według płci

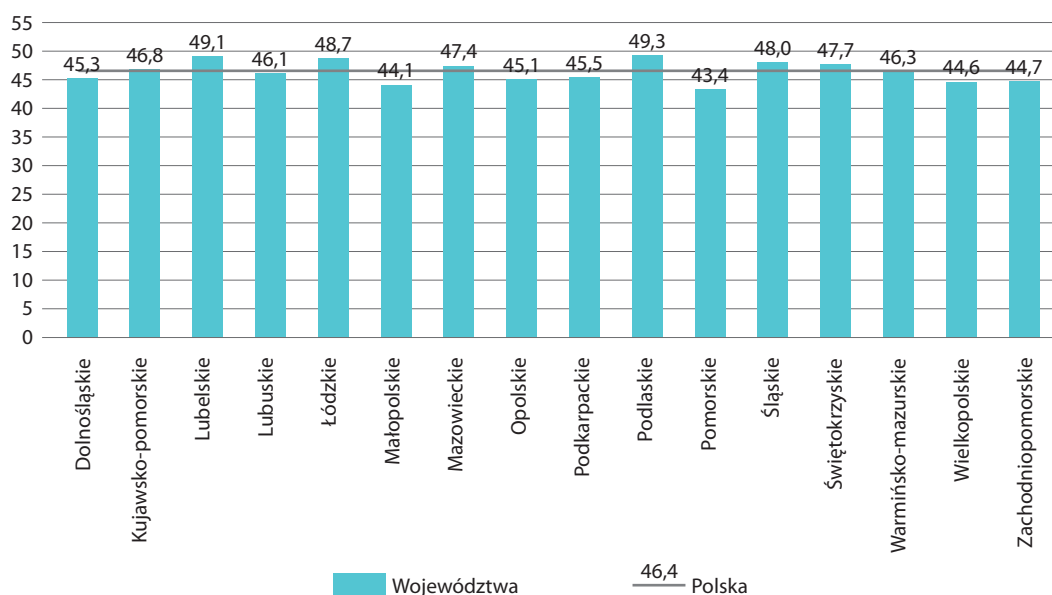
Najwyższym współczynnikiem zgonów charakteryzuje się najstarsza grupa seniorów (w wieku 85 lat i więcej), dla której współczynnik ten w 2021 r. wyniósł 187,6. W zbiorowości osób starszych najniższe natężenie zgonów występuje wśród kobiet w wieku 60–64 lata. W 2021 r. współczynnik zgonów dla tej grupy osób ukształtował się na poziomie 10,1.

Tablica 4. Współczynnik zgonów w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
Ogółem	13,7	14,6	12,8	14,2	12,9
W tym osób w wieku 60 lat i więcej	46,4	53,9	41,0	45,1	48,7
60–64 lata	16,2	23,1	10,1	16,2	16,3
65–69	25,0	36,1	16,1	24,7	25,7
70–74	35,7	50,0	25,2	35,1	36,8
75–79	54,0	74,1	41,3	52,7	56,4
80–84	84,9	112,0	71,2	81,1	92,0
85 lat i więcej	187,6	217,5	176,2	178,0	204,5

Poziom współczynnika zgonów zróżnicowany jest również w zależności od miejsca zamieszkania. Zauważalna jest wyższa umieralność wśród seniorów zamieszkałych na wsi niż w miastach. Sytuacja taka występuje we wszystkich grupach wieku. W przypadku populacji osób starszych, na wsi w 2021 r. na każde 1000 mieszkańców w wieku 60 lat i więcej zmarło 48,7 osób, podczas gdy wskaźnik ten dla populacji seniorów mieszkających w miastach osiągnął wartość 45,1.

Wykres 12. Współczynnik zgonów osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.

W ujęciu wojewódzkim, najwyższy poziom współczynnika zgonów wśród osób starszych obserwowany był w województwie podlaskim. W 2021 r. wyniósł on 49,3. Najniższym natężeniem zgonów osób w wieku 60 lat i więcej charakteryzowało się natomiast województwo pomorskie ze wskaźnikiem na poziomie 43,4.

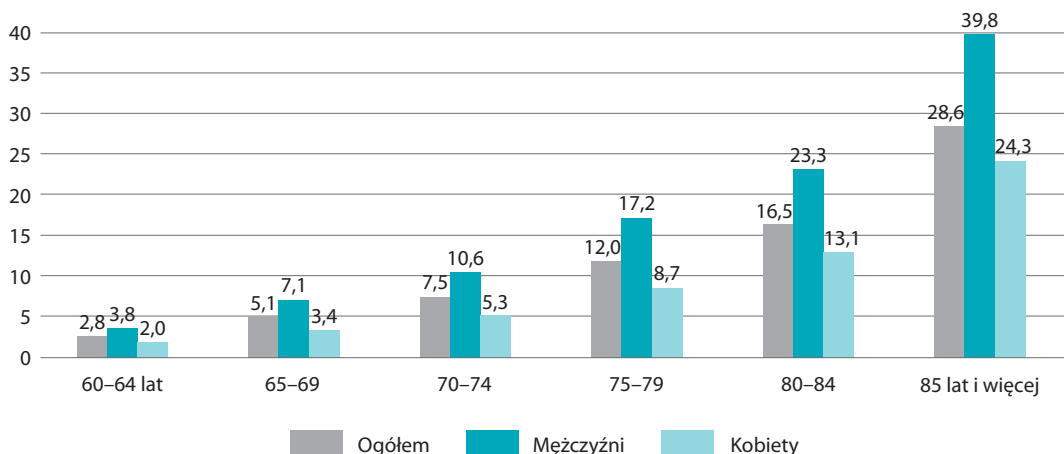
W 2021 r. w populacji osób w wieku senioralnym, podobnie jak w latach wcześniejszych, głównymi przyczynami zgonów były choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe. Choroby układu krążenia odpowiadały za 37,6% zgonów osób starszych (33,7% zgonów mężczyzn i 41,2% zgonów kobiet). Dla ogółu społeczeństwa odsetek zgonów w wyniku chorób serca ukształtował się na poziomie 34,8%. Wśród seniorów mieszkających na wsi choroby układu krążenia były powodem 39,8% zgonów, natomiast w przypadku seniorów mieszkających w miastach – 36,2%.

Drugą najczęściej obserwowaną przyczyną zgonów seniorów były nowotwory. W 2021 r. odsetek zgonów z tego powodu zarówno dla ogółu społeczeństwa, jak i w populacji osób starszych wyniósł 19,6%. Choroby nowotworowe zdecydowanie częściej były powodem zgonów mężczyzn w wieku 60 lat i więcej (21,6%) niż kobiet (17,6%) oraz mieszkańców miast niż wsi (odpowiednio 20,4% i 18,2% zgonów).

Epidemia COVID-19 przyczyniła się w 2021 r. do 17,9% zgonów w Polsce, w przypadku osób w wieku senioralnym – do 18,6% z nich. Współczynnik zgonów (liczba zgonów na 1000 osób) z powodu COVID-19, dla osób starszych ukształtował się na poziomie 8,6, podczas gdy dla populacji ogółem na poziomie 2,4. Współczynnik zgonów z powodu COVID-19 rośnie wraz z wiekiem. Dla osób w wieku 60–64 lata ukształtował się na poziomie 2,8, podczas gdy dla osób w wieku 85 lat i więcej na poziomie 28,6.

Analiza zgonów z powodu COVID-19 według wieku osób zmarłych wskazuje na dużą dysproporcję umieralności uwarunkowaną płcią osób zmarłych. We wszystkich grupach wieku współczynnik umieralności na 1000 ludności jest znacznie wyższy wśród mężczyzn niż wśród kobiet.

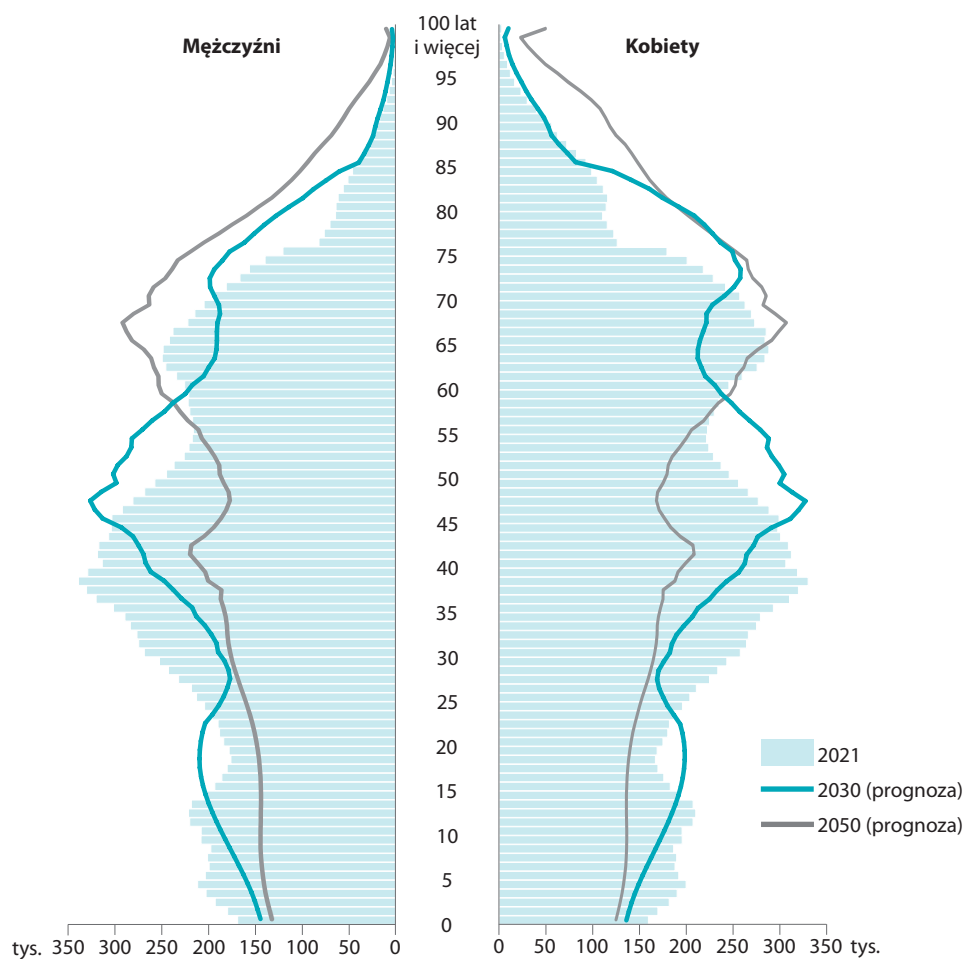
Wykres 13. Współczynnik zgonów spowodowanych COVID-19 osób w wieku 60 lat i więcej według grup wieku i płci w 2021 r.

1.3. Prognoza demograficzna w perspektywie do 2050 r.

Według prognozy demograficznej w perspektywie do roku 2050 populacja Polski będzie stawała się coraz starsza. Równoległe do przewidywanego spadku ludności do poziomu 34,0 mln osób w roku 2050, spodziewany jest stały wzrost liczby ludności w wieku senioralnym.

Wykres 14. Ludność według płci i wieku
Stan w dniu 31 grudnia

Liczba ludności w wieku 60 lat i więcej według prognozy GUS w roku 2030 ukształtuje się na poziomie 10,8 mln (wzrost o 10,8% w stosunku do roku 2021), w roku 2040 na poziomie 12,3 mln (wzrost o 26,0%). W 2050 r. w Polsce będzie mieszkać 13,7 mln osób starszych (tj. o 40,8% więcej niż w 2021 r.), stanowiąc 40,4% ogółu ludności. W 2050 r. osoby w wieku senioralnym mieszkające w miastach mają stanowić 23,5% populacji Polski, zaś mieszkańcy wsi w tym wieku – 16,8%.

Tablica 5. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem danej grupy według miejsca zamieszkania i płci (prognoza)

Wyszczególnienie	2030	2040	2050
	w %		
Ogółem	29,0	34,4	40,4
miasta	31,0	36,4	42,4
wieś	26,3	31,8	37,8
Mężczyźni	25,5	30,9	37,3
Kobiety	32,3	37,6	43,3

Wśród mieszkańców miast udział osób starszych wzrośnie z 27,7% w 2021 r. do 42,4% w roku 2050. W tym samym czasie, udział osób starszych w populacji polskiej wsi zwiększy się z 22,7% do 37,8%. Kobiety w wieku 60 lat i więcej w 2050 r. będą stanowiły 22,2% ogółu ludności kraju, a mężczyźni – 18,2%. Udział kobiet w wieku 60 lat i więcej w populacji kobiet wzrośnie z 28,9% w 2021 r. do 43,3% w 2050 r., w przypadku mężczyzn wskaźnik ten zwiększy się z 22,2% w 2021 r. do 37,3% w 2050 r.

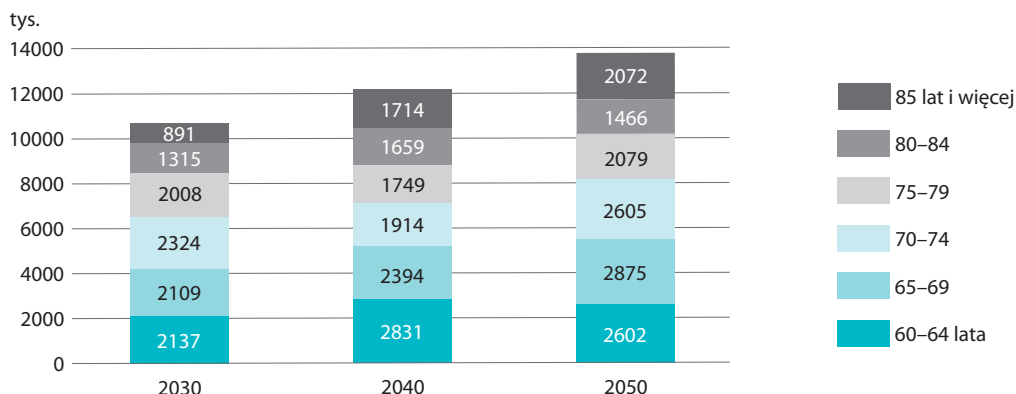
W całym okresie prognozy obserwowana będzie większa liczba kobiet niż mężczyzn wśród ludności Polski, szczególnie w przypadku osób w wieku senioralnym. W zbiorowości osób starszych w 2030 r. na 100 mężczyzn przypadają 135 kobiet, a w 2050 r. wskaźnik ten osiągnie wartość 122. W miastach współczynnik feminizacji ukształtuje się w 2030 r. na poziomie 145, a w roku 2050 wyniesie 127. Na terenach wiejskich w 2030 r. na 100 mężczyzn przypadają 121 kobiet, natomiast w roku 2050 – 115.

Tablica 6. Współczynnik feminizacji (prognoza)

Wyszczególnienie	2030	2040	2050
Ogółem			
Ogółem	107	106	105
Miasta	111	111	109
Wieś	100	101	100
w tym osoby w wieku 60 lat i więcej			
Ogółem	135	129	122
Miasta	145	137	127
Wieś	121	119	115

Przewiduje się również zmiany w populacji osób w wieku 60 lat i więcej w poszczególnych grupach wieku. W 2050 r. we wszystkich grupach osób starszych obserwować się będzie zwiększenie liczebności w stosunku do roku 2021. Najwięcej przybędzie osób w najstarszej grupie wieku, tj. w wieku 85 lat i więcej. Prognozuje się, że liczebność tej grupy zwiększy się ponad 2,5-krotnie w porównaniu z rokiem 2021.

Wykres 15. Ludność w wieku 60 lat i więcej (prognoza)

W 2050 r. w porównaniu z 2021 r. zmniejszy się udział trzech najmłodszych grup wieku w populacji osób starszych. Osoby w wieku 60-64 lata będą stanowiły 19,0% osób w wieku senioralnym (o 7,3 p. proc. mniej niż w 2021 r.). Udział osób w wieku 65-69 lat zmniejszy się o 4,6 p. proc. i osiągnie w 2050 r. poziom 21,0%, natomiast osób w wieku 70-74 lata – o 1,4 p. proc. do poziomu 19,0%. W pozostałych grupach odsetek w populacji osób w wieku 60 lat i więcej zwiększy się, osiągając 15,2% w grupie 75-79 lat (wzrost o 4,2 p. proc.) oraz 10,7% w populacji osób 80-84 lata (wzrost o 2,2 p. proc.). Najwyższy przyrost (o 6,9 p. proc.) będzie dotyczył grupy najstarszej – osób w wieku 85 lat i więcej. Według prognozy odsetek osób z tej grupy wieku w populacji osób w wieku 60 lat i więcej ukształtuje na poziomie 15,1%.

Tablica 7. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem według grup wieku (prognoza)

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Z liczby ogółem	
				miasta	wieś
w %					
2030					
Ogółem	29,0	12,3	16,7	18,0	11,0
60–64	5,7	2,8	3,0	3,3	2,5
65–69	5,7	2,7	3,0	3,3	2,4
70–74	6,2	2,8	3,5	3,9	2,4
75–79	5,4	2,2	3,2	3,6	1,8
80–84	3,5	1,3	2,3	2,4	1,2
85 lat i więcej	2,4	0,7	1,7	1,6	0,8
2050					
Ogółem	40,4	18,2	22,2	23,5	16,8
60–64	7,7	3,8	3,8	4,3	3,4
65–69	8,5	4,1	4,3	4,9	3,6
70–74	7,7	3,7	4,0	4,5	3,2
75–79	6,1	2,8	3,3	3,5	2,6
80–84	4,3	1,8	2,5	2,5	1,8
85 lat i więcej	6,1	2,0	4,1	3,8	2,3

W roku 2050 obserwowane będą także zmiany w strukturze seniorów według płci. W 2021 r. udział kobiet w populacji seniorów wyniósł 58,2%, natomiast pod koniec okresu prognozy osiągnie on poziom 55,0%. Spadek odsetka kobiet zauważalny będzie we wszystkich grupach wieku, przy czym najwyższy wśród osób w wieku 80–84 lata. W tej grupie udział kobiet w 2050 r. wyniesie 58,2% i będzie niższy niż w roku 2021 o 8,0 p. proc. Zmiany struktury seniorów według płci będą wynikiem spadku nadumieralności mężczyzn.

Rozdział 2

Sytuacja ekonomiczna i mieszkaniowa osób starszych

2.1. Aktywność ekonomiczna

W gronie osób starszych najliczniejszą grupę stanowią osoby nieaktywne zawodowo, głównie te, które opuściły rynek pracy z powodu przejścia na emeryturę. Zgodnie z wynikami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)¹ w 2021 r. liczba osób biernych zawodowo w wieku 60–89 lat wyniosła 7,8 mln, co stanowiło 84,4% populacji osób w tym wieku. Blisko 2/3 z nich to kobiety (62,1%). Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, najliczniejszą grupę tworzyli mieszkańcy miast, którzy stanowili 64,4% biernych zawodowo osób w analizowanej grupie wieku.

W populacji kobiet w wieku 60–89 lat, odsetek biernych zawodowo osiągnął wartość 90,9%, a wśród mężczyzn w tym wieku – 75,5%. W analizowanej grupie osób starszych odsetek biernych zawodowo kobiet jest wyższy niż mężczyzn przede wszystkim z powodu zróżnicowania wieku uprawniającego do przechodzenia na emeryturę (kobiety – 60 lat, mężczyźni – 65 lat). W związku z tym mężczyźni pozostają dłużej aktywni na rynku pracy. W miastach w 2021 r. bierni zawodowo seniorzy stanowili 84,0% ogółu osób w wieku 60–89 lat, podczas gdy na wsi odsetek ten był wyższy o 1,2 p. proc. i osiągnął poziom 85,2%.

Tablica 8. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 60–89 lat według płci i miejsca zamieszkania w 2021 r. (dane średnioroczne)

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Z liczby ogółem	
				miasta	wieś
Ludność w tys.	9250	3918	5333	5987	3263
Aktywni zawodowo	1442	959	483	959	483
w tym pracujący	1420	940	479	945	475
Bierni zawodowo	7809	2958	4850	5029	2780

Podstawową przyczyną bierności zawodowej seniorów jest pobieranie emerytury. W 2021 r. było ono powodem niewykonywania i nieposzukiwania pracy w przypadku 90,0% osób w wieku 60–74 lata (84,5% mężczyzn i 93,4% kobiet). Kolejną przyczyną bierności zawodowej jest choroba lub niepełnosprawność, z powodu których nie pracowało i nie poszukiwało pracy 6,4% biernych zawodowo osób w wieku 60–74 lata (12,2% mężczyzn i 2,9% kobiet).

Tablica 9. Bierni zawodowo w wieku 60–74 lata według wybranych przyczyn bierności w 2021 r. (dane średnioroczne)

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Z liczby ogółem	
				miasta	wieś
	w tys.				
Ogółem	5623	2147	3477	3587	2037
W tym nieposzukujący pracy	5621	2145	3476	3586	2036
w tym z powodu:					
emerytury	5062	1814	3248	3277	1785
choroby, niepełnosprawności	361	261	100	191	170

¹ Zgodnie z nową metodologią BAEL wprowadzoną w 2021 r., analiza sytuacji na rynku pracy ograniczona jest do populacji w wieku 15–89 lat; w związku ze zmianami metodologicznymi prezentowane dane za rok 2021 nie mogą być porównywane z poprzednimi latami; więcej na temat zmian metodologicznych wdrożonych w badaniu BAEL od 2021 r. znaleźć można na stronach GUS w obszarze tematycznym dotyczącym rynku pracy – Pracujący. Bezrobotni. Bierni zawodowo wg BAEL.

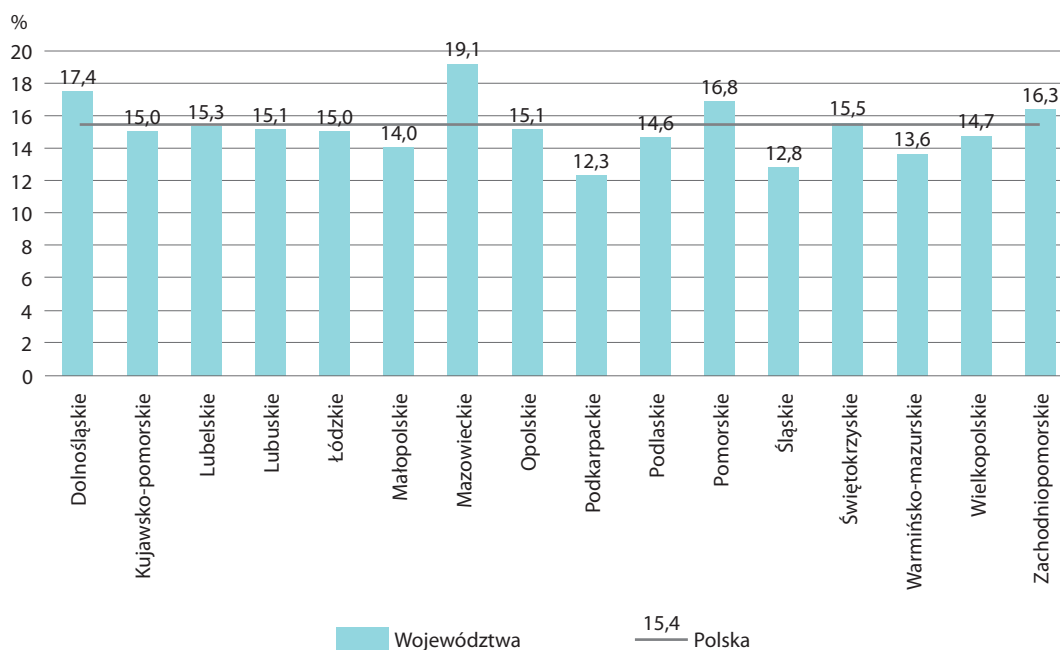
W 2021 r. liczba osób w wieku 60–89 lat aktywnych zawodowo wyniosła 1,4 mln, z czego 959 tys., tj. 66,5% stanowili mężczyźni. Blisko 2/3 aktywnych zawodowo osób z analizowanej grupy wieku to mieszkańcy miast. Odnotowano ich 959 tys., co stanowiło 66,5% osób starszych aktywnych zawodowo. Na wsi osób aktywnych zawodowo w tej grupie wieku mieszkało 483 tys., tj. 33,5% ogólnej ich liczby. Osoby starsze stanowiły 8,4% ogółu aktywnych zawodowo Polaków w wieku 15–89 lat.

Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 60–89 lat ukształtował się w 2021 r. na poziomie 15,6%. Wśród mężczyzn wyniósł on 24,5%, a w grupie kobiet 9,1%. Nie zanotowano dużego zróżnicowania tego wskaźnika ze względu na miejsce zamieszkania. W miastach odsetek osób aktywnych zawodowo w wieku 60–89 lat wyniósł 16,0%, podczas gdy na wsi był nieco niższy i ukształtował się na poziomie 14,8%.

Zdecydowana większość aktywnych zawodowo seniorów (tj. 98,5%) to osoby pracujące. W 2021 r. liczba osób pracujących w wieku 60–89 lat wyniosła 1420 tys., a wskaźnik zatrudnienia w tej grupie wieku ukształtował się na poziomie 15,4% (24,0% wśród mężczyzn i 9,0% w gronie kobiet). W miastach 15,8% osób starszych w wieku 60–89 lat to osoby pracujące, na wsi natomiast wskaźnik zatrudnienia wyniósł 14,6%.

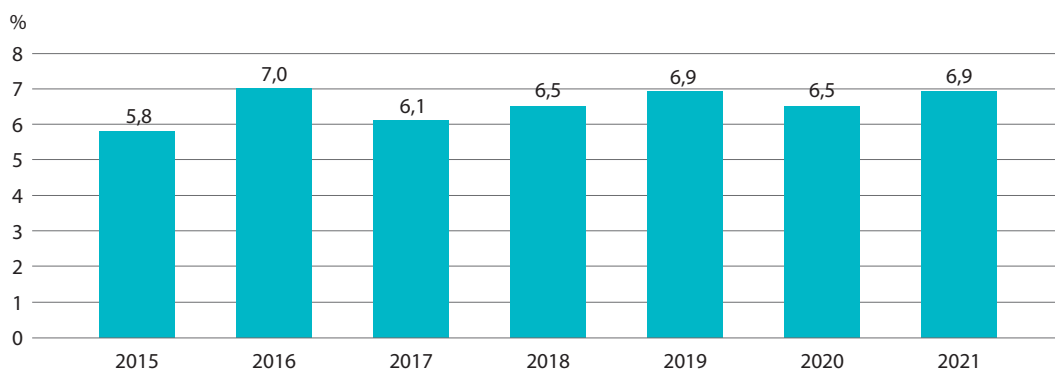
Najwyższym odsetkiem pracujących wśród seniorów charakteryzowało się województwo mazowieckie. Wskaźnik zatrudnienia w grupie wieku 60–89 lat ukształtował się w tym województwie na poziomie 19,1%. Drugie miejsce pod względem wysokości tego wskaźnika zajęło województwo dolnośląskie (17,4%). Najniższy udział pracujących wśród seniorów odnotowano w województwie podkarpackim (12,3%) i śląskim (12,8%).

Wykres 16. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 60–89 lat według województw w 2021 r. (dane średnioroczne)

W końcu grudnia 2021 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 61,8 tys. bezrobotnych w wieku 60–64 lata (wyłącznie mężczyźni), z czego 58,9% stanowili mieszkańcy miast. Bezrobotni mężczyźni w analizowanym wieku stanowili 6,9% ogólnej liczby bezrobotnych i 15,0% ogółu bezrobotnych mężczyzn. Odsetek bezrobotnych seniorów na koniec 2021 r. nie odbiegł znacząco od wartości tego wskaźnika z lat wcześniejszych.

Wykres 17. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy
Stan w dniu 31 grudnia

Wśród osób starszych obserwuje się znaczną grupę osób pracujących i mających jednocześnie ustalone prawo do emerytury. Liczba tych osób z roku na rok rośnie, ale ich odsetek wśród pracujących osób starszych utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Na koniec 2021 r. liczba pracujących w wieku 60 lat i więcej mających ustalone prawo do emerytury wyniosła 534,2 tys. W stosunku do roku 2020 liczba ta wzrosła o 4,8% (wobec wzrostu 1,1% notowanego rok wcześniej). Udział osób z ustalonym prawem do emerytury wśród pracujących w wieku 60 lat i więcej wyniósł 38,5%, co oznacza niewielki spadek tego wskaźnika w porównaniu do roku 2020 (o 0,2 p. proc.).

W 2021 r. udział pracujących w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury w ogólnej liczbie pracujących wyniósł 3,6%. Było to niewiele więcej niż rok wcześniej, kiedy odsetek ten osiągnął poziom 3,5%. Wśród osób pracujących w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury 55,1% stanowili pracownicy najemni (zatrudnieni), a 43,9% – osoby pracujące na własny rachunek.

Emeryci wykonują również pracę w ramach umów cywilnoprawnych. W 2021 r. pracę w takiej formie świadczyło 186,8 tys. osób w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury², co oznacza wzrost w porównaniu do roku poprzedniego o 13,8 tys. (tj. o 8,0%). Ich udział w ogólnej liczbie osób w wieku 60 lat i więcej wykonujących umowy cywilnoprawne ukształtował się na zbliżonym poziomie co rok wcześniej i wyniósł 70,4% (70,3% w roku poprzednim). Odsetek seniorów z ustalonym prawem do emerytury wśród ogółu osób wykonujących umowy cywilnoprawne osiągnął poziom 15,6%, tj. o 0,6 p. proc. niższy niż w 2020 r.

Tablica 10. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według płci i grup wieku w 2021 r.
Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	w odsetkach		
Pracujący	100,0	100,0	100,0
60–64	34,0	11,2	51,6
65–69	40,8	53,9	30,7
70–74	18,0	25,0	12,6
75–79	5,0	7,0	3,5
80–84	1,6	2,2	1,2
85 lat i więcej	0,5	0,7	0,4

² Dane nie obejmują osób wykonujących umowy o dzieło. Osoby wykonujące umowy cywilnoprawne zostały wykazane z wyłączeniem osób, które jednocześnie miały status osoby pracującej.

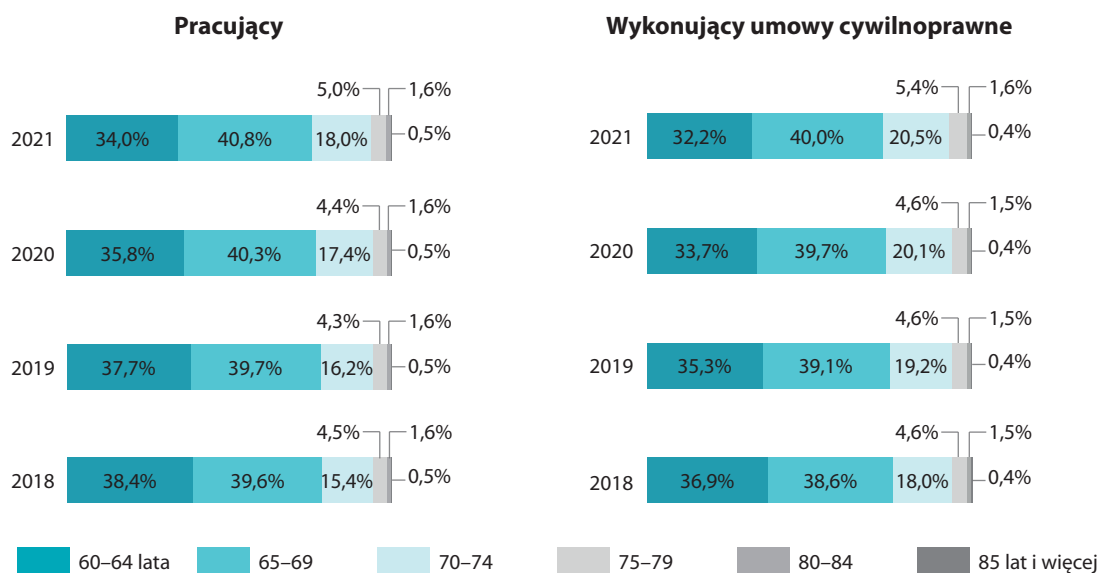
Tablica 10. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według płci i grup wieku w 2021 r. (dok.) Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	w odsetkach		
Wykonujący umowy cywilnoprawne	100,0	100,0	100,0
60–64	32,2	16,6	43,8
65–69	40,0	45,9	35,6
70–74	20,5	27,1	15,5
75–79	5,4	7,5	3,7
80–84	1,6	2,2	1,0
85 lat i więcej	0,4	0,6	0,3

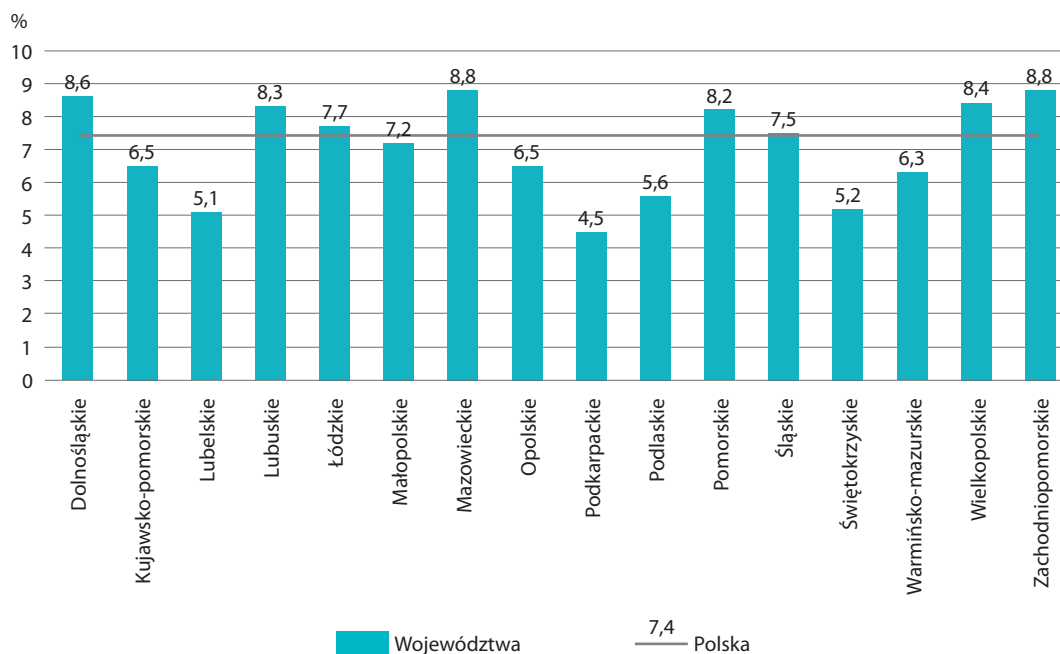
Wśród pracujących lub wykonujących umowy cywilnoprawne osób w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury, ponad 90% to osoby, które nie przekroczyły 75 roku życia. Zarówno mężczyźni, jak i kobiety z ustalonym prawem do emerytury, najbardziej aktywni zawodowo są w pierwszych latach po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. W przypadku mężczyzn są to osoby z grupy wieku 65–69 lat, których odsetek wśród pracujących seniorów z ustalonym prawem do emerytury w 2021 r. wyniósł 53,9%, a wśród wykonujących umowy cywilnoprawne – 45,9%. W przypadku kobiet, najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 60–64 lata, dla których analogiczne odsetki wyniosły 51,6% i 43,8%.

Należy zauważyć, że w ostatnich latach w strukturze pracujących seniorów z ustalonym prawem do emerytury zwiększa się udział osób ze starszych grup wieku. W 2021 r. w porównaniu do 2018 r. odsetek osób w wieku 70 lat i więcej wśród ogółu seniorów z ustalonym prawem do emerytury zwiększył się w przypadku pracujących o 3,1 p. proc., a dla osób wykonujących umowy cywilnoprawne – o 3,3 p. proc.

Wykres 18. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według grup wieku Stan w dniu 31 grudnia

Wykres 19. Udział pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury w ogólnej liczbie osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.³
Stan w dniu 31 grudnia

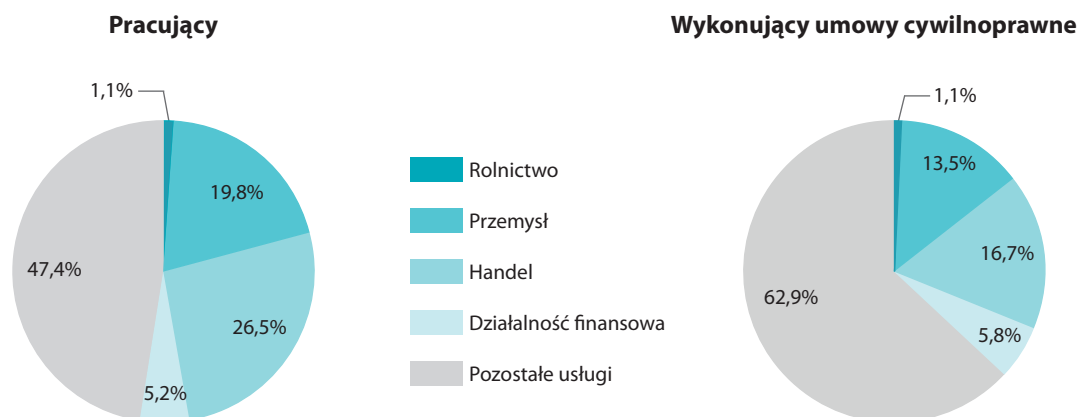
Od lat najwyższym odsetkiem pracujących emerytów w populacji osób starszych charakteryzowało się województwo mazowieckie. W 2021 r. dorównało mu pod tym względem województwo zachodniopomorskie. W obu województwach pracujący oraz wykonujący umowy cywilnoprawne osoby w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury stanowiły 8,8% mieszkających tam osób starszych. Najniższy odsetek odnotowano natomiast w województwie podkarpackim (4,5%). W kraju udział pracujących i wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych seniorów z ustalonym prawem do emerytury w populacji osób starszych osiągnął poziom 7,4%.

W 2021 r. 19,8% seniorów spośród pracujących i 13,5% wśród wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych osób w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury pracowało w przemyśle. W handlu pracę wykonywało odpowiednio 26,5% i 16,7% z nich, a w sektorze finansowym – 5,2% i 5,8%. Najwięcej osób z ustalonym prawem do emerytury świadczyło pracę w pozostałych usługach (47,4% pracujących oraz 62,9% wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych seniorów z ustalonym prawem do emerytury), najmniej zaś w rolnictwie.⁴

³ Według miejsca zamieszkania.

⁴ Rolnictwo – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; przemysł – Przemysł i budownictwo (sekcje: Górnictwo i wydobywanie, Przetwórstwo przemysłowe, Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Budownictwo); handel – Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja (sekcje: Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Transport i gospodarka magazynowa; Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Informacja i komunikacja); działalność finansowa – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa oraz obsługa rynku nieruchomości (sekcje: Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości); pozostałe usługi (pozostałe sekcje PKD 2007).

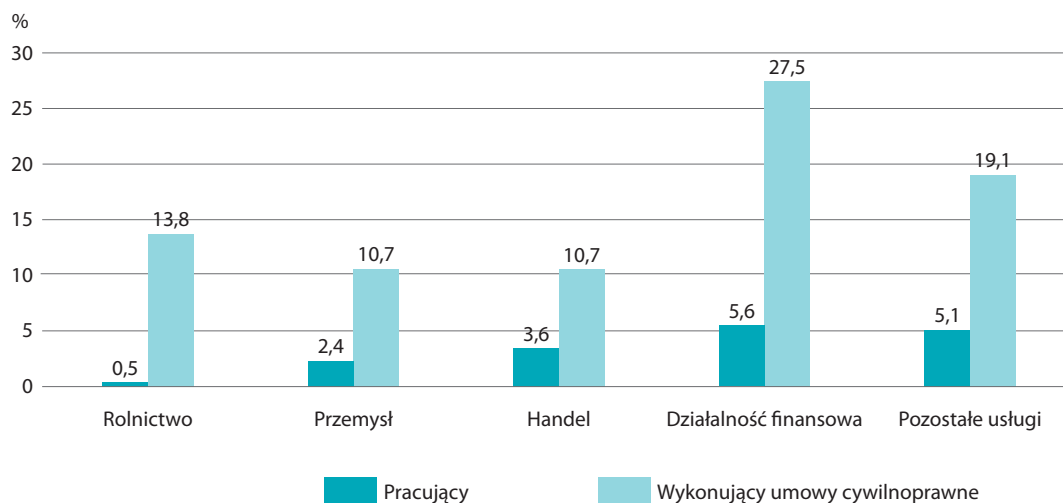
Wykres 20. Struktura pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury według grup sekcji PKD^a w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

a Patrz przypis 4 na str. 30.

Wśród ogółu osób pracujących lub świadczących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych najwyższy odsetek pracujących osób z ustalonym prawem do emerytury odnotowano w sektorze finansowym. W 2021 r. osoby w wieku 60 lat i więcej z ustalonym prawem do emerytury stanowiły 5,6% ogółu osób pracujących w tym sektorze i 27,5% wśród osób wykonujących umowy cywilnoprawne. We wszystkich grupach sekcji PKD odsetek seniorów z ustalonym prawem do emerytury był wyższy w gronie wykonujących umowy cywilnoprawne niż w przypadku pracowników najemnych lub prowadzących działalność gospodarczą (czyli pracujących).

Wykres 21. Udział pracujących i wykonujących umowy cywilnoprawne w wieku 60 lat i więcej posiadających ustalone prawo do emerytury w ogólnej liczbie pracujących oraz wykonujących umowy cywilnoprawne według grup sekcji PKD^a w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

a Patrz przypis 4 na str. 30.

2.2. Sytuacja finansowa

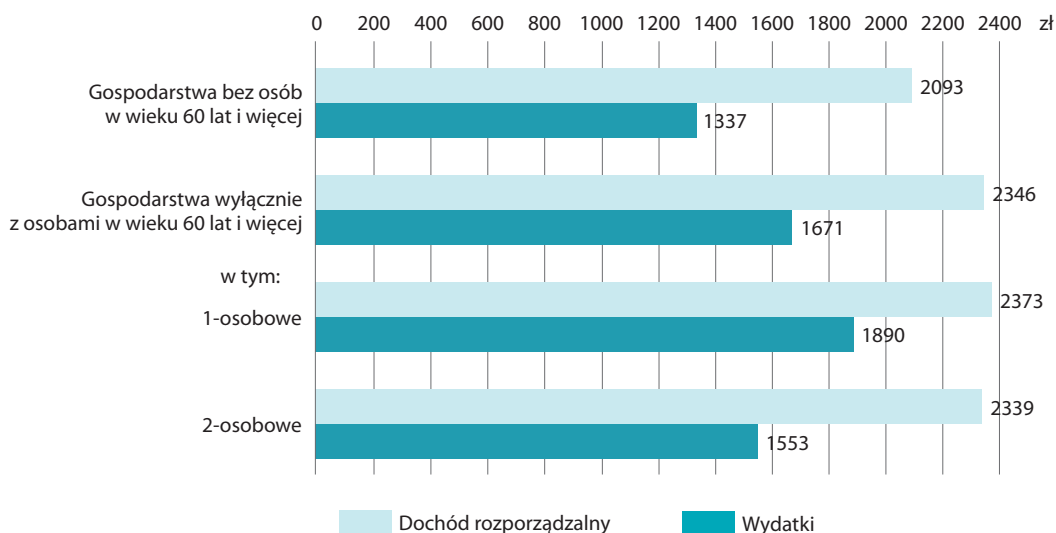
W 2021 r. gospodarstwa domowe w Polsce, w tym również gospodarstwa seniorów, w porównaniu do roku poprzedniego, osiągały wyższe dochody, jak i ponosiły wyższe wydatki. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwach domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba w wieku 60 lat i więcej, wyniósł 2017 zł i wzrósł nominalnie w stosunku do roku poprzedniego o 8,0%. Przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w tych gospodarstwach osiągnęły wartość 1285 zł, tj. nominalnie o 8,9% większą w porównaniu do roku 2020. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w gospodarstwach z co najmniej jedną osobą starszą ukształtował się na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego i wyniósł 63,7%. Zarówno przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny, jak i przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 60 lat i więcej były niższe od zanotowanych dla gospodarstw domowych bez osób w tym wieku (odpowiednio o 3,7% i 3,9%).

Osoby w wieku 60 lat i więcej, żyjące w gospodarstwach domowych złożonych wyłącznie z osób starszych, w 2021 r. dysponowały przeciętnie w miesiącu dochodem rozporządzalnym przypadającym na jedną osobę w wysokości 2346 zł. W stosunku do roku poprzedniego dochód ten wzrósł nominalnie o 8,1%, podczas gdy w tym samym czasie dochód w gospodarstwach bez osób w wieku 60 lat i więcej zwiększył się o 7,1%. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwach domowych złożonych wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej w porównaniu do dochodu gospodarstw domowych bez osób starszych, był wyższy o 12,1%. Należy podkreślić, że gospodarstwa wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej to głównie gospodarstwa 1- lub 2-osobowe.

W 2021 r. przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych złożonych wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej wyniosły 1671 zł i wzrosły nominalnie w stosunku do roku poprzedniego o 9,2%. W przypadku gospodarstw osób młodszych wzrost ten osiągnął poziom 8,8%. W 2021 r. wydatki na jedną osobę w gospodarstwach osób starszych były przeciętnie o jedną czwartą wyższe w porównaniu do gospodarstw bez osób w wieku senioralnym w swoim składzie.

Udział przeciętnych miesięcznych wydatków w dochodach gospodarstw osób starszych ukształtował się na poziomie 71,2% (wobec 70,6% w roku poprzednim), a nadwyżka dochodów nad wydatkami osiągnęła wielkość 675 zł (w roku 2020 – 639 zł). W porównaniu do gospodarstw osób młodszych, udział przeciętnych wydatków w dochodach gospodarstw seniorów był wyższy o 7,3 p. proc.

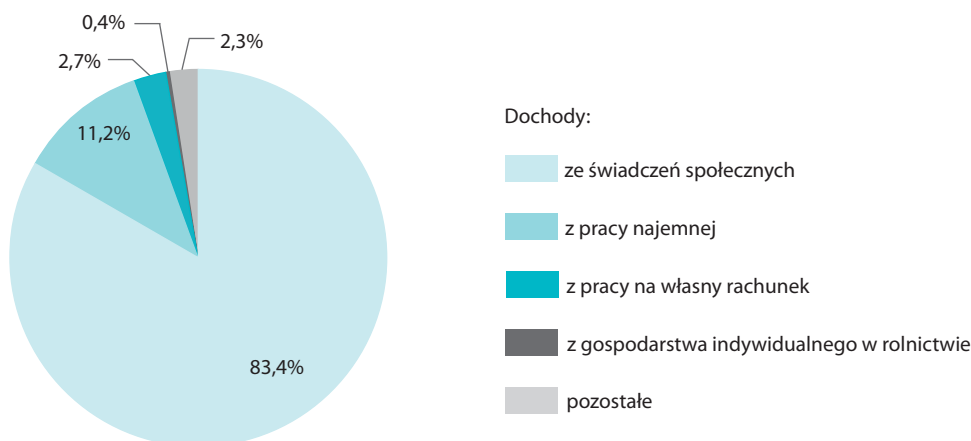
Wykres 22. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2021 r.

W miastach w porównaniu do wsi zanotowano zarówno wyższe dochody, jak i wydatki gospodarstw domowych. W 2021 r. w gospodarstwach złożonych wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w miastach wyniósł 2446 zł i był o 19,7% wyższy niż na wsi, gdzie kształtował się na poziomie 2043 zł. Przeciętne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych seniorów osiągnęły w miastach wartość 1715 zł i były wyższe o 11,4% w porównaniu do wydatków gospodarstw na wsi, wynoszących 1540 zł. W skali roku przeciętny miesięczny dochód na jedną osobę w gospodarstwach seniorów zamieszkałych w mieście wzrósł o 7,8%, a wydatki zwiększyły się o 8,1%. Na wsi wzrost dochodów i wydatków był jeszcze wyższy i wyniósł odpowiednio 8,7% oraz 12,4%. Nadwyżka dochodów nad wydatkami, podobnie jak w latach wcześniejszych, w miastach kształtowała się na wyższym poziomie niż na wsi (731 zł wobec 503 zł), a udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w mieście był niższy niż na wsi i wyniósł odpowiednio 70,1% i 75,4%.

Podstawowym źródłem utrzymania gospodarstw domowych składających się wyłącznie z osób starszych są dochody ze świadczeń społecznych. W 2021 r. stanowiły one 83,4% dochodu rozporządzalnego na jedną osobę w tych gospodarstwach. Ze świadczeń społecznych najwyższy udział miały emerytury i renty, które stanowiły 79,3% dochodów ogółem. Dochody z pracy najemnej wyniosły 11,2% ogółu dochodów osób starszych, a dochody z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym – 2,7%.

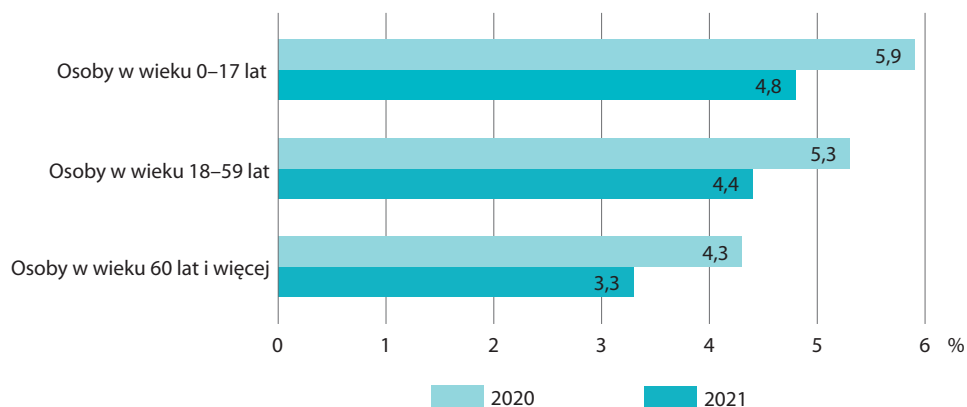
Wykres 23. Struktura dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych złożonych wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.

W strukturze miesięcznych wydatków gospodarstw domowych osób starszych dominują wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe, których udział w 2021 r. wyniósł 27,8% i zmniejszył się w stosunku do roku poprzedniego o 1,5 p. proc. W skali roku wzrosły wydatki na użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii z 22,7% do 23,1%, natomiast wydatki związane ze zdrowiem – z 9,0% do 9,1%.

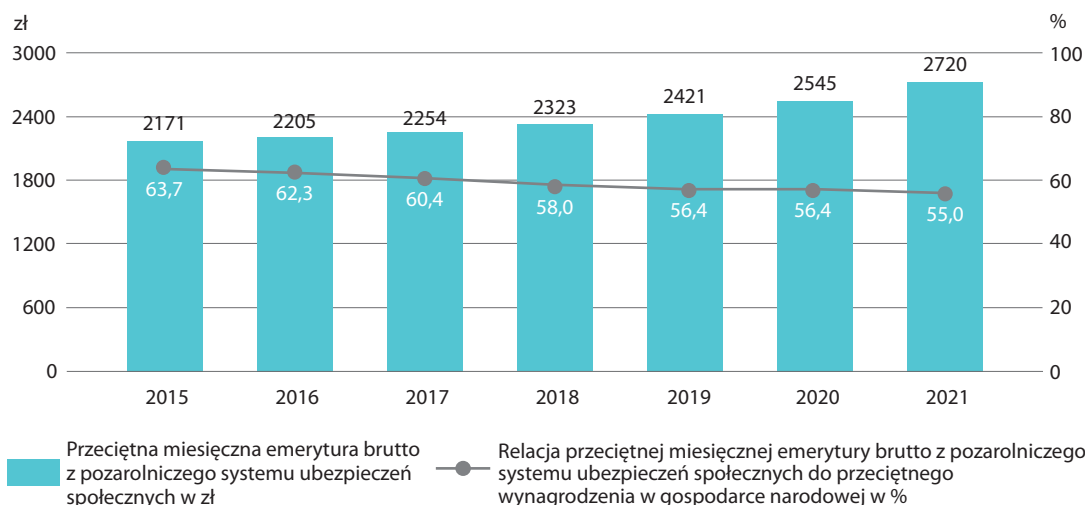
Porównując strukturę przeciętnych miesięcznych wydatków na jedną osobę w gospodarstwach seniorów do struktury tych wydatków w gospodarstwach domowych bez osób w wieku 60 lat i więcej można zauważyć, iż udział wydatków na żywność, napoje bezalkoholowe, użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii oraz zdrowie był łącznie o 13,4 p. proc. wyższy w gospodarstwach złożonych wyłącznie z osób starszych niż w gospodarstwach osób młodszych. W 2021 r. wydatki te stanowiły 60,0% ogółu wydatków seniorów, natomiast w gospodarstwach bez osób w wieku 60 lat i więcej – 46,6%. Szczególnie duża różnica widoczna jest w przypadku wydatków na zdrowie, których udział w strukturze wydatków gospodarstw osób starszych był ponad 2-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bez takich osób.

W 2021 r. przy nieznacznej poprawie przeciętnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych, odnotowano spadek zasięgu ubóstwa skrajnego. W gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa skrajnego żyło 3,3% osób w wieku 60 lat i więcej, tj. o 1,0 p. proc. mniej niż rok wcześniej. Osoby starsze doświadczały ubóstwa skrajnego relatywnie rzadziej niż osoby w młodszych grupach wieku. Stopa ubóstwa skrajnego wśród seniorów była o 1,1 p. proc. niższa niż w przypadku osób w wieku 18–59 lat oraz o 1,5 p. proc. niższa niż osób w wieku 0–17 lat.

Wykres 24. Zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych

Jak już zauważono, głównym źródłem dochodu osób starszych są emerytury i renty. W 2021 r. przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych ukształtowała się na poziomie 2623 zł i wzrosła nominalnie o 6,9% w stosunku do roku 2020. Najniższą jej przeciętną wartość odnotowano w województwie podkarpackim – 2269 zł, najwyższą zaś w województwie śląskim (3045 zł). Przeciętna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w 2021 r. wyniosła 2720 (wzrost o 6,9%), a przeciętna renta z tytułu niezdolności do pracy osiągnęła wartość 2135 zł (wzrost o 4,6%).

Mimo wzrostu przeciętnej miesięcznej emerytury brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, jej relacja do przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej ukształtowała się na poziomie niższym niż w latach wcześniejszych. W 2021 r. relacja ta wyniosła 55,0 wobec 56,4 w roku poprzednim i 63,7 w 2015 r.

Wykres 25. Przeciętna miesięczna emerytura brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych i jej relacja do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej^a

^a Do obliczenia relacji przyjęto za podstawę (mianownik) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto pomniejszone o składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne płacone przez ubezpieczonego pracownika.

Zdecydowanie niższy niż w pozarolniczym systemie ubezpieczeń społecznych wzrost notowany był w przypadku przeciętnej miesięcznej emerytury i renty brutto rolników indywidualnych. W 2021 r. osiągnęła ona wartość 1429 zł, tj. nominalnie o 3,8% więcej niż rok wcześniej. W układzie regionalnym najniższą przeciętną emeryturę i rentę brutto rolników zanotowano w województwie małopolskim (1393 zł), a najwyższą w województwie śląskim (1568 zł).

Na koniec 2021 r. emerytury z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) pobierało blisko 6,0 mln osób w wieku 60 lat i więcej (tj. o 1,0% więcej niż rok wcześniej), z czego 61,2% stanowiły kobiety. Osób w wieku senioralnym pobierających z ZUS renty z tytułu niezdolności do pracy było 304,8 tys. (spadek o 7,4% w stosunku do roku poprzedniego). Większość z nich stanowili mężczyźni (77,0% ogółu). Z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) emerytury otrzymywało 787,9 tys. osób w wieku 60 lat i więcej (o 4,3% mniej niż rok wcześniej), a renty – 103,8 tys. (o 0,3% więcej niż w 2020 r.). Z pozostałych źródeł, tzn. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA), Ministerstwa Obrony Narodowej (MON) oraz Ministerstwa Sprawiedliwości (MS) świadczenia emerytalne pobierało łącznie 173,8 tys. osób w wieku 60 lat i więcej, a renty – 16,4 tys. (wobec 175,1 tys. i 17,2 tys. w roku 2020).

Tablica 11. Osoby pobierające emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy według płci i instytucji wypłacających świadczenia w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Osoby pobierające emerytury			Osoby pobierające renty z tytułu niezdolności do pracy		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Z ZUS	6041117	2384056	3657061	618347	413826	204521
w tym osoby w wieku 60 lat i więcej	5970229	2317512	3652717	304751	234626	70125
Z KRUS	793492	244278	549214	181618	95136	86482
w tym osoby w wieku 60 lat i więcej	787859	244278	543581	103810	57417	46393
Z MON	110028	109752	276	10608	10564	44
w tym osoby w wieku 60 lat i więcej	69027	68969	58	8356	8353	3
Z MSWiA	163601	145946	17655	11222	9711	1511
w tym osoby w wieku 60 lat i więcej	90663	77920	12743	6788	5603	1185
Z MS	26601	22730	3871	2195	1785	410
w tym osoby w wieku 60 lat i więcej	14069	11408	2661	1229	948	281

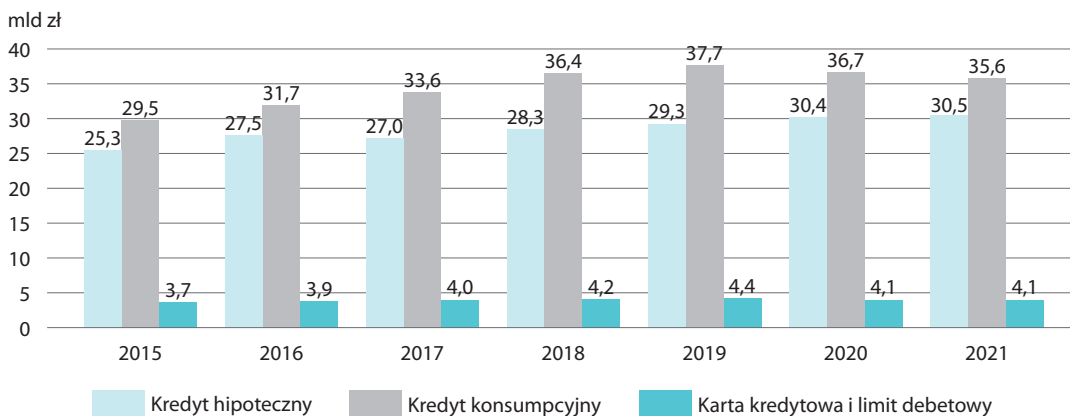
Dodatkowym źródłem dochodów osób starszych, w przypadku seniorów wymagających pomocy finansowej, mogą być różnego rodzaju świadczenia pieniężne otrzymywane z pomocy społecznej. Podstawowym z nich są zasiłki stałe. W 2021 r. z zasiłków stałych korzystało 79,2 tys. osób w wieku 60 lat i więcej, z czego większość to seniorzy samotnie gospodarujący (85,1%). Wartość zasiłków stałych wypłaconych osobom starszym w 2021 r. wyniosła 366,3 mln zł, z czego 94,6% trafiło do seniorów samotnie gospodarujących. W stosunku do roku poprzedniego liczba seniorów pobierających zasiłki stałe zmalała o 4,4%, a kwota wypłaconych im świadczeń zmniejszyła się o 4,7%.

Najwyższy udział osób pobierających zasiłki stałe w populacji seniorów wystąpił w województwie lubuskim i pomorskim (odpowiednio 114 i 110 seniorów na 10 tys. mieszkańców w wieku 60 lat i więcej). Najmniej seniorów pobierających zasiłki stałe w stosunku do ogólnej liczby seniorów było w województwie wielkopolskim i śląskim, w których na 10 tys. osób starszych przypadało odpowiednio 63 i 64 seniorów pobierających zasiłki stałe.

Wykres 26. Liczba świadczeniobiorców zasiłków stałych w wieku 60 lat i więcej przypadająca na 10 tysięcy osób w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.

Na sytuację finansową osób starszych istotny wpływ ma poziom ich zadłużenia. W 2021 r., według danych Biura Informacji Kredytowej (BIK), zmniejszyła się liczba osób starszych posiadających kredyt konsumpcyjny, a ich odsetek wśród seniorów ukształtował się na poziomie 18,6%, tj. o 0,7 p. proc. niższym niż rok wcześniej. Nieznacznie spadła również liczba kredytobiorców kredytów hipotecznych w wieku 60 lat i więcej, a ich udział w ogólnej liczbie osób starszych wyniósł 3,7% wobec 3,8% rok wcześniej. W 2021 r. osoby w wieku 60 lat i więcej stanowiły 22,2% kredytobiorców kredytów konsumpcyjnych (23,2% w roku poprzednim) i 8,7% mających kredyt hipoteczny (w 2020 r. – 9,0%).

W 2021 r. nastąpił spadek sumy zobowiązań kredytowych osób starszych z tytułu kredytów konsumpcyjnych, hipotecznych oraz kart kredytowych i wykorzystanych limitów debetowych. Łączna wartość zadłużenia osób starszych wyniosła 70,2 mld zł, tj. o 1,4% mniej niż rok wcześniej. Udział zobowiązań kredytowych posiadanych przez osoby starsze w ogólnej ich wartości wyniósł 9,5%, co oznacza spadek w stosunku do roku poprzedniego o 0,7 p. proc.

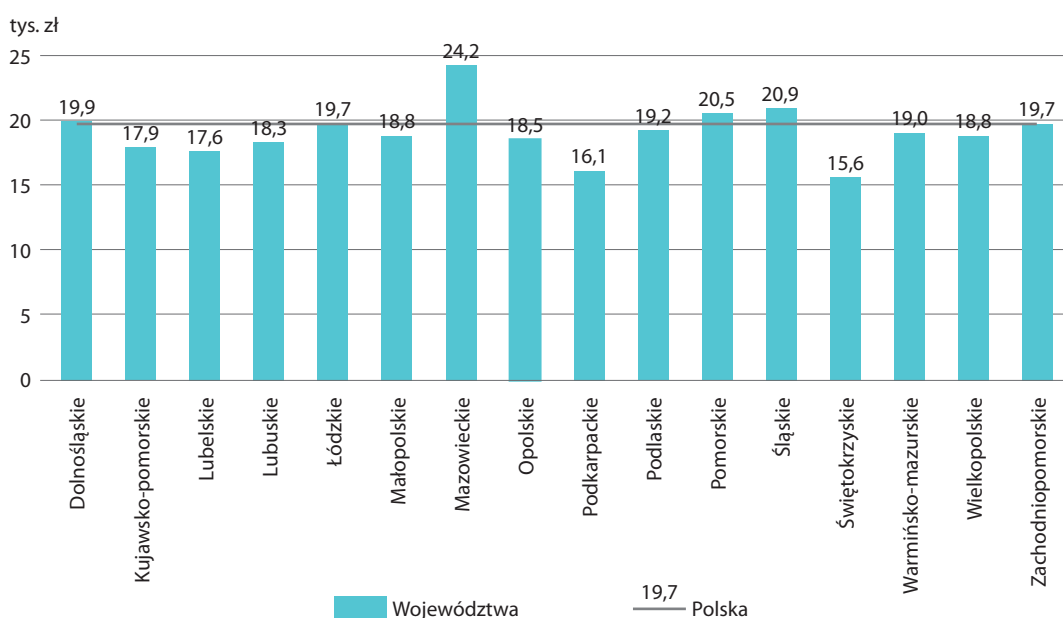
Wykres 27. Wartość zobowiązań kredytowych osób w wieku 60 lat i więcej Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: Dane BIK.

Z danych BIK wynika, iż seniorzy od lat w największym stopniu korzystają z kredytów konsumpcyjnych, chociaż rok 2021 r. przyniósł niewielki spadek wartości zadłużenia seniorów z tego tytułu. W analizowanym roku saldo kredytów konsumpcyjnych osób w wieku 60 lat i więcej wyniosło 35,6 mld zł i zmniejszyła się blisko o 3% w stosunku do roku poprzedniego. Średnie zadłużenie kredytobiorcy w wieku senioralnym z tytułu posiadanego kredytu konsumpcyjnego ukształtowało się na poziomie nieco wyższym niż rok wcześniej i wyniosło 19,7 tys. zł (19,6 tys. w 2020 r.).

Podobnie jak w latach wcześniejszych, najwyższą wartość zadłużenia z tytułu kredytów konsumpcyjnych przypadającą na jednego kredytobiorcę w wieku senioralnym, odnotowano w województwie mazowieckim (24,2 tys. zł). Najmniej przeciętnie zadłużeni byli seniorzy w województwie podkarpackim (16,1 tys. zł) i świętokrzyskim (15,6 tys. zł). W 2021 r. w stosunku do roku poprzedniego najwyższy wzrost przeciętnego zadłużenia seniorów wystąpił w województwach podkarpackim i podlaskim (blisko 600 zł na osobę). Niewielkie spadki odnotowano jedynie w trzech województwach: pomorskim, śląskim i zachodniopomorskim (nieco ponad 100 zł na osobę).

Wykres 28. Przeciętne zadłużenie 1 kredytobiorcy w wieku 60 lat i więcej z tytułu kredytów konsumpcyjnych według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

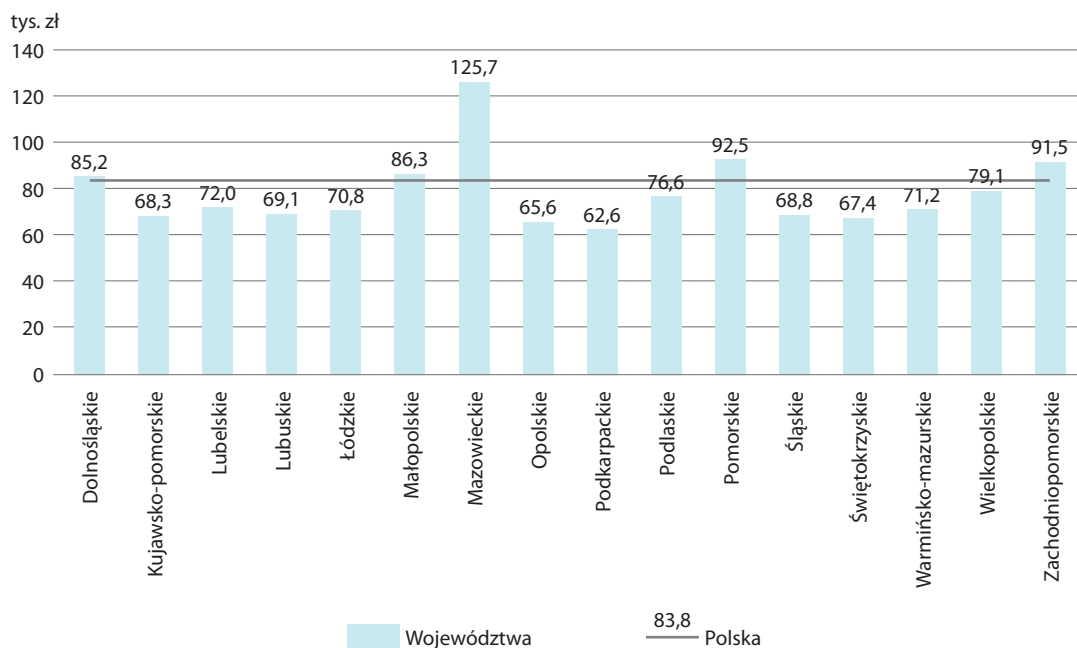

Źródło: Dane BIK.

W 2021 r. saldo kredytów hipotecznych posiadanych przez osoby w wieku 60 lat i więcej osiągnęło wartość 30,5 mld zł (tj. o 0,3% wyższą niż rok wcześniej), a przeciętne zadłużenie z tego tytułu wynosiło 83,8 tys. zł na jednego kredytobiorcę (wzrost o blisko 1,0 tys. zł). Podobnie, jak w przypadku kredytów konsumpcyjnych, najwyższe średnie zadłużenie seniorów z tytułu kredytów hipotecznych notowane było w województwie mazowieckim (125,7 tys. zł na osobę), najniższe zaś w województwie podkarpackim – 62,6 tys. zł. W 2021 r. w stosunku do roku poprzedniego najwyższy wzrost przeciętnego zadłużenia seniorów z tego tytułu wystąpił w województwie mazowieckim (o 2,2 tys. zł na osobę), największy spadek zanotowano natomiast w województwie pomorskim (blisko o 800 zł).

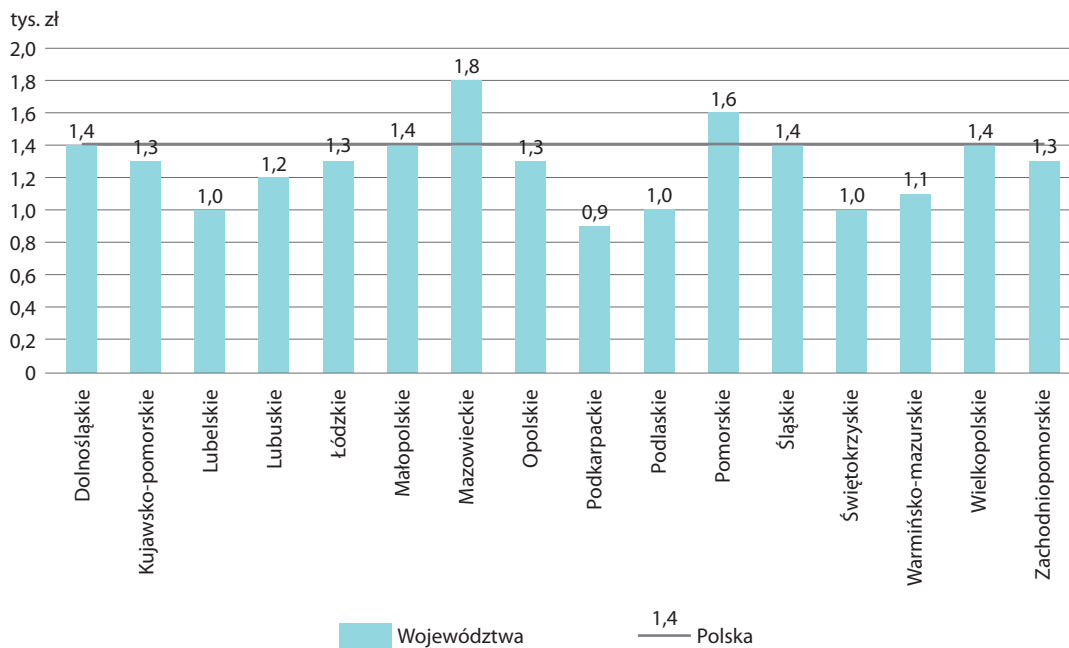
W 2021 r. seniorzy w podobnym stopniu co rok wcześniej korzystali z kart kredytowych i limitów debetowych. Wartość zadłużenia osób starszych z tego tytułu wyniosła łącznie 4,1 mld zł i w stosunku do roku poprzedniego nieznacznie się zmniejszyła (o 0,7%). Przeciętne zadłużenie seniorów posiadających karty kredytowe i limity debetowe w 2021 r. ukształtowało się na poziomie 1,4 tys. zł. Najwyższe średnie zadłużenie z tego tytułu wystąpiło w województwie mazowieckim (1,8 tys. zł), najniższe zaś w województwie podkarpackim (0,9 tys. zł).

Wykres 29. Przeciętne zadłużenie 1 kredytobiorcy w wieku 60 lat i więcej z tytułu kredytów hipotecznych według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: Dane BIK.

Wykres 30. Przeciętne zadłużenie 1 kredytobiorcy w wieku 60 lat i więcej z tytułu kart kredytowych i limitów debetowych według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: Dane BIK.

2.3. Sytuacja mieszkaniowa

Blisko 2/3 gospodarstw domowych złożonych wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej zamieszkuje budynki wielorodzinne. W 2021 r. w budynkach tego typu zlokalizowanych było 63,8% gospodarstw seniorów, a w domach jednorodzinnych – 36,1%. W domach wielorodzinnych znacznie częściej zamieszkują seniorzy w miastach (79,1% gospodarstw wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.) niż na wsi (16,8%).

W analizowanym roku na jedno gospodarstwo domowe osób w wieku senioralnym przypadało średnio 70,3 m² powierzchni użytkowej mieszkania, przy czym w miastach – 63,5 m², a na wsi – 91,4 m². W przypadku samotnie mieszkających seniorów przeciętna powierzchnia zajmowanego przez nich mieszkania wynosiła 62,0 m², natomiast dla gospodarstw 2-osobowych złożonych wyłącznie z osób starszych osiągnęła wielkość 79,4 m².

W 2021 r. zanotowano dalszą poprawę w zakresie wyposażenia mieszkań seniorów w instalacje techniczne. Już prawie wszystkie mieszkania gospodarstw domowych osób starszych posiadały wodociąg, 99,1% wyposażonych było w ciepłą wodę bieżącą, 98,8% w ustęp spłukiwany, a 98,5% w łazienkę. W 2021 r. zmniejszył się odsetek mieszkań gospodarstw osób starszych posiadających piec, a zwiększył się wyposażonych w centralne ogrzewanie (w obu przypadkach zmiana o 1,3 p. proc.). Największa różnica w stosunku do roku poprzedniego wystąpiła w przypadku odsetka analizowanych gospodarstw domowych w mieszkaniach wyposażonych w gaz z sieci (wzrost o 3,6 p. proc.) i w gaz z butli (spadek o 3,3 p. proc.).

Tablica 12. Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej w mieszkaniach wyposażonych w instalacje w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś
	w % gospodarstw domowych danej grupy		
Wodociąg	99,9	99,9	99,7
Ustęp spłukiwany	98,8	99,4	96,9
Łazienka	98,5	99,1	96,9
Ciepła woda bieżąca	99,1	99,5	97,9
Gaz	92,5	92,6	92,4
z sieci	66,7	79,9	26,3
z butli	25,9	12,7	66,1
Klimatyzacja	1,8	1,9	1,7
Centralne ogrzewanie	87,9	89,5	83,0
Piec	12,0	10,4	17,0

W 2021 r. w miastach warunki techniczno-sanitarne mieszkań były nadal lepsze niż na wsi, ale sytuacja mieszkańców wsi uległa znacznej poprawie, szczególnie w zakresie wyposażenia w łazienkę, ustęp spłukiwany i ciepłą bieżącą wodę. Posiadanie łazienki i ustępu spłukiwanego deklarowało odpowiednio o 2,2 p. proc. i 2,5 p. proc. mniej gospodarstw osób starszych na wsi niż w mieście, a dostępu do ciepłej bieżącej wody – o 1,6 p. proc. mniej.

Według subiektywnej oceny osób starszych większość mieszkań przez nie użytkowanych posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne. W 2021 r. odpowiedź taką zadeklarowało 96,4% gospodarstw domowych wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej, co oznacza wzrost o 1,6 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. W przypadku mieszkańców miast odsetek ten wyniósł 97,5%, a na wsi kształtował się na poziomie 93,0%.

W analizowanym roku wzrósł odsetek gospodarstw seniorów, w których zadeklarowano, że ich mieszkanie jest wystarczająco ciepłe w zimie (z 95,6% w 2020 r. do 96,3%) oraz wystarczająco chłodne w lecie (z 95,0% do 95,8%). Poprawiała się również ocena położenia mieszkań w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu. Odsetek gospodarstw osób starszych skarżących się na hałas i zanieczyszczenia w miejscu zamieszkania zmalał w 2021 r. do 9,6%, tj. o 1,5 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim.

W 2021 r. odnotowano wzrost odsetka gospodarstw domowych seniorów, deklarujących, że ich mieszkanie znajdują się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające do niego dostęp (z 29,1% w 2020 r. do 29,3%). Wzrost tego wskaźnika wynika z ocen mieszkańców miast. Odsetek gospodarstw zlokalizowanych w budynkach posiadających bariery architektoniczne wzrósł w przypadku miast o 0,5 p. proc., na wsi natomiast nastąpił jego spadek o 1,0 p. proc.

Tablica 13. Subiektywna ocena użytkowanego mieszkania w 2021 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe w % danej grupy gospodarstw			
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
		razem	w tym	
			1-osobowe	2-osobowe
Ogółem				
Posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne	96,7	96,4	94,8	98,2
Jest położone w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu	8,9	9,6	9,9	9,4
Jest położone w rejonie szczególnie zagrożonym przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin	2,0	1,7	2,1	1,2
Jest położone w rejonie o złej infrastrukturze	3,3	2,9	3,0	2,8
Jest położone w rejonie o szczególnych zaletach	9,2	8,8	8,7	9,0
Posiada balkon (taras), ogródek	82,6	79,8	74,9	85,4
Jest wystarczająco ciepłe w zimie	97,0	96,3	95,2	97,6
Jest wystarczająco chłodne w lecie	96,1	95,8	95,4	96,3
Znajduje się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania	25,5	29,3	29,5	29,3
miasta				
Posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne	96,7	97,5	96,6	98,5
Jest położone w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu	10,4	10,8	11,2	10,5
Jest położone w rejonie szczególnie zagrożonym przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin	2,7	2,1	2,6	1,5
Jest położone w rejonie o złej infrastrukturze	1,4	1,1	1,0	1,2
Jest położone w rejonie o szczególnych zaletach	11,4	10,0	9,8	10,3
Posiada balkon (taras), ogródek	77,7	76,2	70,7	82,8
Jest wystarczająco ciepłe w zimie	96,7	96,8	96,0	97,6
Jest wystarczająco chłodne w lecie	95,4	95,7	95,5	96,0
Znajduje się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania	28,9	32,9	33,0	32,8

Tablica 13. Subiektywna ocena użytkowanego mieszkania w 2021 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe w % danej grupy gospodarstw			
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
		razem	w tym	
			1-osobowe	2-osobowe
wieś				
Posiada odpowiednie warunki techniczno-sanitarne	96,5	93,0	89,3	97,2
Jest położone w hałaśliwym lub zanieczyszczonym otoczeniu	5,5	5,9	5,9	6,1
Jest położone w rejonie szczególnie zagrożonym przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin	0,4	0,3	0,4	0,0
Jest położone w rejonie o złej infrastrukturze	7,3	8,5	8,9	7,8
Jest położone w rejonie o szczególnych zaletach	4,2	5,2	5,4	4,8
Posiada balkon (taras), ogródek	93,4	90,7	87,9	93,8
Jest wystarczająco ciepłe w zimie	97,6	94,9	92,6	97,5
Jest wystarczająco chłodne w lecie	97,6	96,3	95,3	97,3
Znajduje się w budynku posiadającym bariery architektoniczne utrudniające dostęp do mieszkania	17,9	18,4	18,7	18,2

W rejonach o złej infrastrukturze zlokalizowanych było 2,9% mieszkań gospodarstw domowych osób starszych. Od lat mieszkańcy wsi, w porównaniu do mieszkańców miast, są pod tym względem w zdecydowanie gorszej sytuacji, chociaż, w obu przypadkach, sytuacja poprawiła się w stosunku do roku poprzedniego. Na wsi w 2021 r. w rejonach o złej infrastrukturze położonych było 8,5% mieszkań gospodarstw domowych seniorów, a w miastach – 1,1%. Odmienna sytuacja wystąpiła w przypadku oceny mieszkań ze względu na położenie w rejonie szczególnie zagrożonym przestępczością, przemocą, wandalizmem, w pobliżu melin. Problem ten dotyczył 0,3% analizowanych gospodarstw na wsi i 2,1% w mieście.

2.4. Subiektywna ocena sytuacji materialnej

W 2021 r., kolejny rok z rzędu, odnotowano poprawę subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych osób starszych. Dobrą lub raczej dobrą sytuację materialną deklarowało 41,8% gospodarstw domowych złożonych wyłącznie z osób starszych, co oznacza wzrost tego wskaźnika o 1,9 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego. W tym samym czasie odsetek gospodarstw domowych osób młodszych, deklarujących dobrą i raczej dobrą sytuację materialną wzrósł o 1,1 p. proc., osiągając wartość 60,6%.

Tablica 14. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych w 2021 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe w % danej grupy gospodarstw			
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
		razem	w tym	
			1-osobowe	2-osobowe
Ogółem				
Dobra i raczej dobra	60,6	41,8	32,6	52,8
Przeciętna	35,5	50,8	56,3	44,2
Raczej zła i zła	3,9	7,4	11,1	3,0

Tablica 14. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych w 2021 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe w % danej grupy gospodarstw			
	bez osób w wieku 60 lat i więcej	wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej		
		razem	w tym	
			1-osobowe	2-osobowe
miasta				
Dobra i raczej dobra	62,7	44,5	34,8	56,0
Przeciętna	33,4	48,8	55,1	41,4
Raczej zła i zła	3,9	6,7	10,1	2,6
wieś				
Dobra i raczej dobra	56,0	33,6	25,5	42,7
Przeciętna	40,1	56,8	60,3	53,0
Raczej zła i zła	3,9	9,6	14,2	4,3

W analizowanym roku złą lub raczej złą sytuacją materialną charakteryzowało się 7,4% gospodarstw domowych osób starszych (wobec 8,5% rok wcześniej). Najczęściej, podobnie jak w latach poprzednich, seniorzy określali swoją sytuację materialną jako przeciętną. Taką ocenę wskazała ponad połowa gospodarstw domowych osób starszych.

Odsetek gospodarstw domowych wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej zadowolonych ze swojej sytuacji materialnej wzrastał w ostatnich latach w wyższym stopniu w mieście niż na wsi, co pogłębiało dysproporcję w zadowoleniu z sytuacji materialnej między mieszkańcami miast i wsi. W analizowanym roku w mieście dobrą lub raczej dobrą sytuację materialną zadeklarowało 44,5% gospodarstw seniorów, tj. o 2,0 p. proc. więcej niż rok wcześniej. Na wsi takich gospodarstw było 33,6% (wzrost o 1,3 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim). Dodatkowo w mieście zmniejszył się odsetek gospodarstw domowych seniorów deklarujących złą lub raczej złą sytuację materialną z 8,0% w 2020 r. do 6,7%, podczas gdy na wsi odsetek ten zmalał z 9,7% do 9,6%.

Samooceń sytuacji materialnej seniorów zależy w znacznym stopniu od wielkości gospodarstwa domowego. W gospodarstwach 1-osobowych, seniorzy znacznie częściej określają ją jako złą lub raczej złą. Szczególnie negatywnie swoją sytuację oceniali seniorzy mieszkający samotnie na wsi. W 2021 r. na terenach wiejskich odsetek gospodarstw określających swoją sytuację jako raczej złą i złą wyniósł 14,2%. Najbardziej zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej, podobnie jak w latach poprzednich, byli seniorzy tworzący 2-osobowe gospodarstwa domowe w mieście. W analizowanym roku odsetek tych gospodarstw deklarujących dobrą lub raczej dobrą sytuację materialną wyniósł 56,0%.

Rozdział 3

Stan i ochrona zdrowia oraz pomoc społeczna – wybrane zagadnienia dotyczące osób starszych

3.1. Ambulatoryjna opieka zdrowotna

Ambulatoryjna opieka zdrowotna obejmuje świadczenia udzielane w zakresie porad lekarskich podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz porad stomatologicznych, w przychodniach i w ramach praktyk lekarskich.

W końcu 2021 r. w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej funkcjonowało 21968 przychodni, 674 praktyk lekarskich oraz 3079 praktyk stomatologicznych. Zgodnie ze sprawozdawczością placówek ochrony zdrowia w 2021 r. udzielono 316,7 mln porad, w tym osobom w wieku 65 lat i więcej – 98,0 mln. Porady udzielone osobom w wieku 65 lat i więcej stanowiły 30,9% ogólnej ich liczby (w roku poprzednim było to 31,7%). Większość porad osobom starszym udzielono w miastach – 83,1 mln, podczas gdy na wsi było ich 14,9 mln. Wynika to z większej dostępności placówek w mieście niż na wsi.

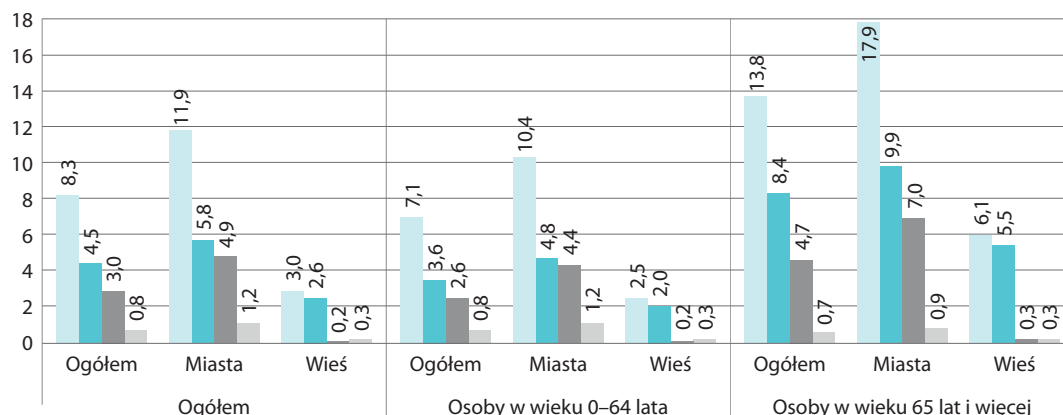
W podstawowej opiece zdrowotnej lekarze udzieli osobom w wieku 65 lat i więcej 59,5 mln porad, tj. ponad jedną trzecią ogólnej liczby porad tego rodzaju (34,7% wobec 36,0% w roku 2020). W opiece specjalistycznej odnotowano 33,5 mln porad udzielonych osobom we wskazanym wieku, tj. 29,3% wszystkich porad specjalistycznych (podobnie jak rok wcześniej). Lekarze dentyści udzieli tej grupie osób 5,0 mln porad, co stanowiło 16,1% wszystkich porad stomatologicznych (15,8% w roku poprzednim).

Tablica 15. Porady udzielone w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej^a w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Lekarskie		Stomatologiczne
		podstawowej opieki zdrowotnej	specjalistyczne	
w tys.				
Ogółem	316683,3	171312,3	114629,7	30741,3
miasta	270255,8	132295,8	111451,5	26508,5
wieś	46427,5	39016,5	3178,3	4232,7
Osoby w wieku 0–64 lata	218727,4	111859,0	81085,5	25783,0
miasta	187186,3	86330,8	78668,1	22187,5
wieś	31541,1	25528,2	2417,4	3595,5
Osoby w wieku 65 lat i więcej	97955,9	59453,3	33544,3	4958,3
miasta	83069,5	45965,0	32783,4	4321,1
wieś	14886,5	13488,3	760,9	637,3

a łącznie z poradami nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej; bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych.

W 2021 r. przeciętna liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosła 8,3 porady. Osoby w wieku 65 lat i więcej korzystały z porad częściej niż osoby młodsze. W 2021 r. osoba starsza skorzystała średnio z 13,8 porady, tj. z prawie 2-krotnie większej liczby porad niż osoby w grupie wieku 0–64 lata.

Wykres 31. Przeciętna liczba porad udzielonych w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadająca na 1 mieszkańca w 2021 r.

Porady:

■ ogółem
 ■ podstawowej opieki zdrowotnej
 ■ specjalistyczne lekarskie
 ■ stomatologiczne

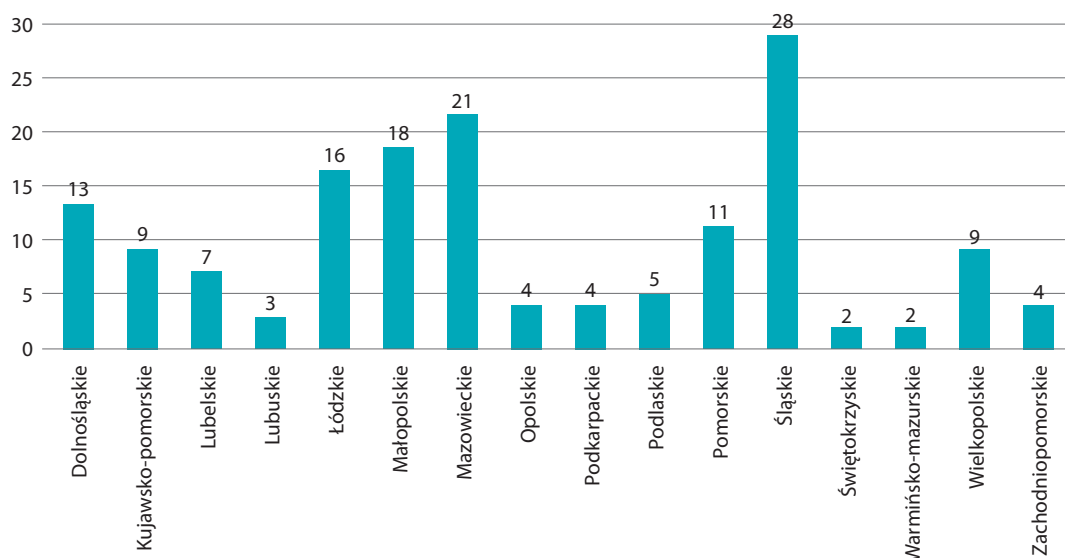
W strukturze porad udzielonych osobom starszym dominowały porady z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej. W 2021 r. stanowiły one 60,7% udzielonych seniorom porad ambulatoryjnych. W przypadku porad udzielonych w miastach udział ten wyniósł 55,3%, natomiast na wsi – 90,6%.

Tablica 16. Struktura porad ambulatoryjnych udzielonych osobom w wieku 65 lat i więcej według rodzaju porad w 2021 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Lekarskie		Stomatologiczne
		podstawowej opieki zdrowotnej	specjalistyczne	
	w %			
Ogółem	100,0	60,7	34,2	5,1
Miasta	100,0	55,3	39,5	5,2
Wieś	100,0	90,6	5,1	4,3

W grudniu 2021 r. w Polsce działało 156 poradni geriatrycznych, tj. o 5 więcej niż rok wcześniej. Najwięcej z nich zlokalizowanych było w województwie śląskim – 28, kolejnymi województwami pod względem liczebności tego typu placówek było województwo mazowieckie (21 poradni) oraz małopolskie (18 poradni). Najmniej poradni geriatrycznych funkcjonowało w województwach warmińsko-mazurskim oraz świętokrzyskim (po 2 poradnie). Biorąc pod uwagę liczbę ludności w wieku senioralnym przypadającą na jedną poradnię geriatryczną można stwierdzić, że najlepszą sytuacją w dostępie do tych poradni charakteryzowało się województwo łódzkie i śląskie, gdzie na jedną poradnię przypadało odpowiednio 42,4 tys. i 42,6 tys. osób w wieku 60 lat i więcej. Najmniejszą dostępność odnotowano zaś w województwie warmińsko-mazurskim. Tam na jedną poradnię przypadało 174,6 tys. seniorów.

**Wykres 32. Poradnie geriatryczne według województw w 2021 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

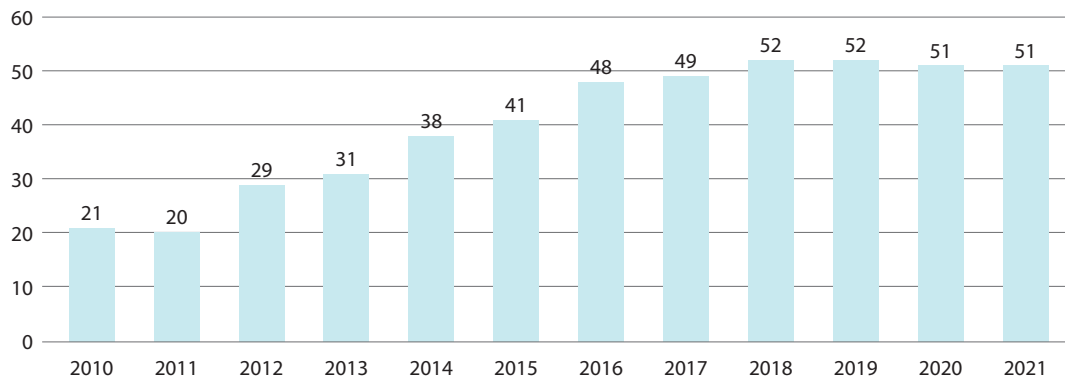

W 2021 r. w poradniach geriatrycznych udzielono łącznie 73,1 tys. porad lekarskich, w tym kobietom – 51,8 tys. (70,8%). Najwięcej porad odnotowano w województwie śląskim – 12,7 tys. oraz w województwie małopolskim – 10,9 tys. W dwóch województwach o najwyższej liczbie porad geriatrycznych udzielono łącznie 32,3% ich ogólnej liczby.

3.2. Stacjonarna i uzdrowiskowa opieka zdrowotna

Stacjonarną opiekę zdrowotną w Polsce w 2021 r. zapewniało 899 szpitali ogólnych z liczbą łóżek wynoszącą 168447¹. W opiece stacjonarnej oddziałami szpitalnymi zapewniającymi kompleksową opiekę medyczną i usługi pielęgniarskie osobom starszym są oddziały geriatryczne. Liczba tych oddziałów do 2018 r. systematycznie rosła. W 2010 r. w Polsce było 21 oddziałów geriatrycznych w szpitalach ogólnych. W 2018 r. i 2019 r. liczba tych oddziałów ukształtowała się na poziomie 52, a w 2020 r. spadła do poziomu 51 i na tym poziomie pozostała w roku 2021.

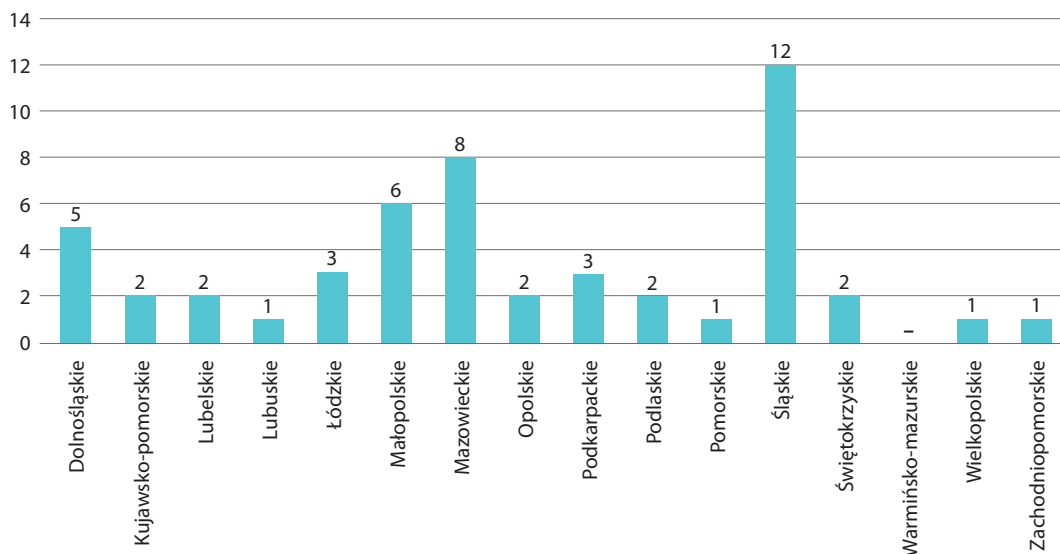
**Wykres 33. Oddziały geriatryczne
Stan w dniu 31 grudnia**

¹ Bez szpitali dziennych.

Na koniec 2021 r. oddziały geriatryczne dysponowały 1048 łózkami, na których w ciągu roku leczono 21,3 tys. osób. W stosunku do roku poprzedniego liczba łóżek na analizowanych oddziałach wzrosła o 0,3%, a liczba leczonych osób spadła o 2,8%. Najwięcej oddziałów geriatrycznych zlokalizowanych było w województwie śląskim – 12 oddziałów, co stanowiło 23,5% ogólnej liczby oddziałów geriatrycznych w Polsce. Drugim pod względem liczebności oddziałów geriatrycznych województwem było mazowieckie, w którym usytuowanych było 8 z nich. W czterech województwach funkcjonowało jedynie po 1 oddziale geriatrycznym, a w województwie warmińsko-mazurskim nie było żadnego oddziału geriatrycznego.

Wykres 34. Oddziały geriatryczne według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Do oddziałów, na których ze względu na swoją specyfikę leczone są przede wszystkim osoby w wieku sениорalnym należą także oddziały długoterminowej i hospicyjno-paliatywnej stacjonarnej opieki zdrowotnej. Zalicza się do nich zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja i oddziały paliatywne. W ciągu 2021 r. zakłady te udzieliły pomocy 98,0 tys. osób, w tym 76,3 tys. osób w wieku 65 lat i więcej. W 2021 r. osoby starsze stanowiły 77,9% ich pacjentów. W przypadku osób z tej grupy wieku, leczenia potrzebowało 25,2 tys. mężczyzn oraz 51,1 tys. kobiet. W przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku 65 lat i więcej 107 pacjentów skorzystało z tej formy leczenia.

Tablica 17. Pacjenci długoterminowej i hospicyjno-paliatywnej stacjonarnej opieki zdrowotnej^a w 2021 r.

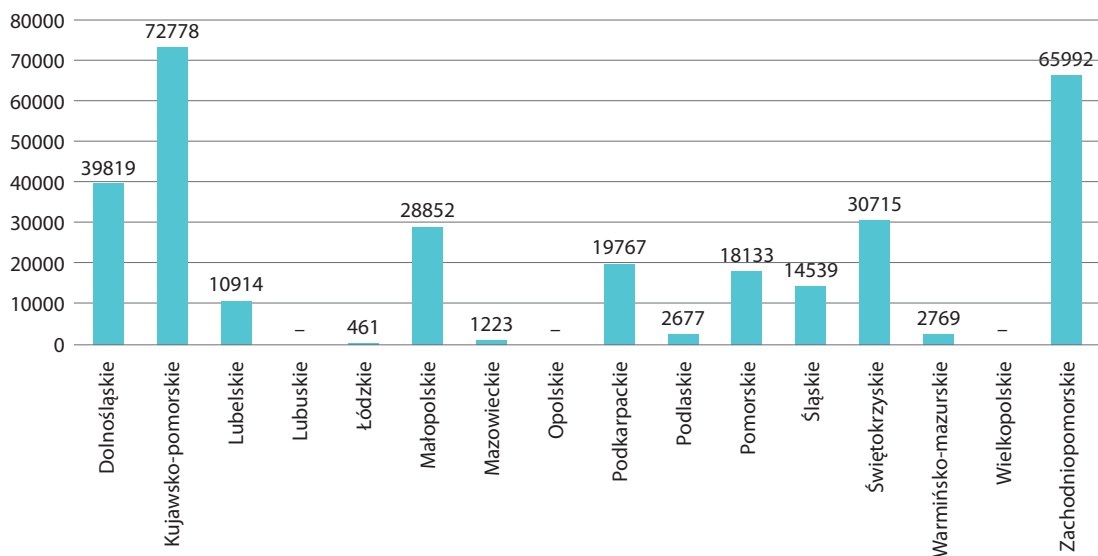
Wyszczególnienie	Ogółem	W tym w wieku	
		0–64 lata	65 lat i więcej
W liczbach bezwzględnych			
Ogółem	97960	21669	76291
Mężczyźni	39677	14440	25238
Kobiety	58283	7229	51054
Na 10 tys. ludności w danej grupie			
Ogółem	25,8	7,0	107,4
Mężczyźni	21,6	9,3	89,0
Kobiety	29,7	4,7	119,6

a W ciągu roku.

Seniorzy częściej niż młodsze osoby korzystają z lecznictwa uzdrowiskowego. W 2021 r. odnotowano 308,6 tys. kuracjuszy lecznictwa uzdrowiskowego w wieku 65 lat i więcej, którzy stanowili 51,4% ogółu kuracjuszy. Z uwagi na stopniowe odchodzenie od stosowania ograniczeń spowodowanych epidemią COVID-19 nastąpił wzrost liczby kuracjuszy o 55,0% w stosunku do roku 2020. Po odliczeniu cudzoziemców leczonych stacjonarnie, liczba kuracjuszy w wieku 65 lat i więcej ukształtowała się na poziomie 296,2 tys. Odsetek osób korzystających z uzdrowisk w populacji osób starszych wyniósł 4,2%, natomiast wśród osób młodszych – 0,9%.

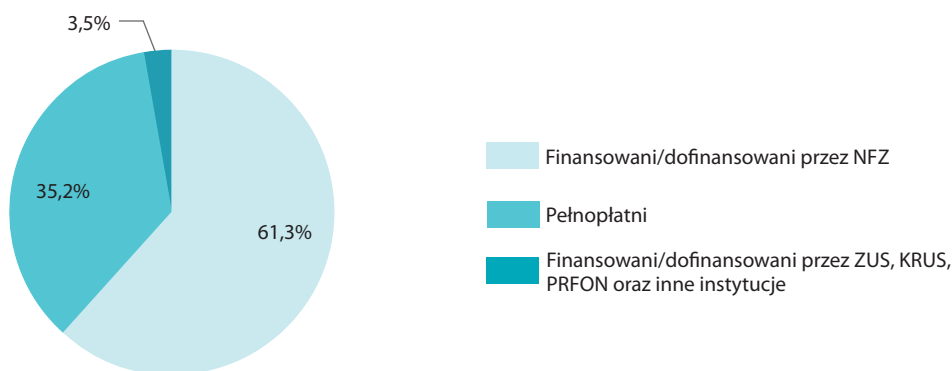
Najwięcej osób w wieku 65 lat i więcej leczęło się w województwie kujawsko-pomorskim – 23,6% oraz zachodniopomorskim – 21,4% ogólnej ich liczby, najmniej zaś w województwie łódzkim – 0,1%. W trzech województwach: lubuskim, opolskim oraz wielkopolskim nie było zlokalizowanego żadnego zakładu uzdrowiskowego.

Wykres 35. Kuracjusze zakładów uzdrowiskowych w wieku 65 lat i więcej według województw w 2021 r.

Większość kuracjuszy opieki uzdrowiskowej leczonych jest w trybie stacjonarnym. W 2021 r. takich pacjentów w wieku 65 lat i więcej było 278,8 tys., co stanowiło 90,3% ogólnej liczby kuracjuszy w tym wieku. W trybie ambulatoryjnym leczonych było 29,9 tys. osób w wieku 65 lat i więcej (9,7% ogólnej liczby pacjentów w tym wieku).

Wykres 36. Struktura kuracjuszy zakładów uzdrowiskowych w wieku 65 lat i więcej w opiece stacjonarnej według sposobu finansowania w 2021 r.

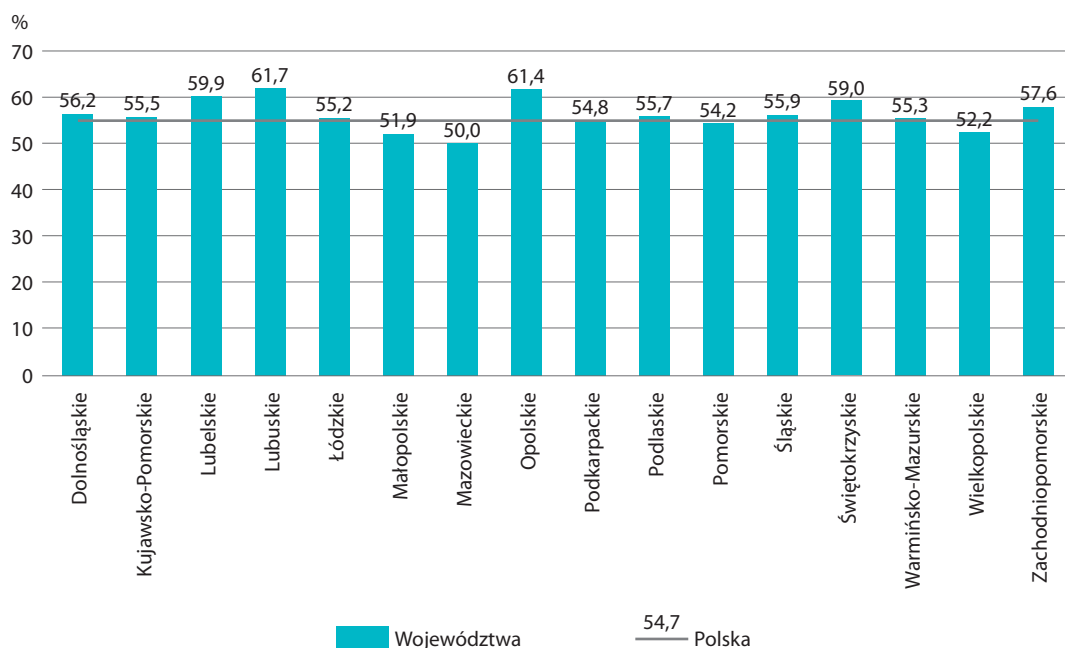
W 2021 r. 61,3% (wobec 67,3% w roku poprzednim) kuracjuszy w wieku 65 lat i więcej korzystało z finansowania lub dofinansowania NFZ, a 35,2% osób samodzielnie opłacało swoje leczenie (o 4,8 p. proc. więcej niż w 2020 r.). Pozostałe 3,5% seniorów korzystało z finansowania lub dofinansowania pobytu przez ZUS, KRUS, PFRON lub inne instytucje, co oznacza wzrost o 1,2 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego.

3.3. Wydatki publiczne na ochronę zdrowia

Wydatki publiczne na ochronę zdrowia obejmują wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia, budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego. W strukturze tych wydatków dominują wydatki NFZ. Według danych ze sprawozdania finansowego NFZ koszty świadczeń zdrowotnych w 2021 r. wyniosły 113,3 mld zł i w stosunku do roku poprzedniego wzrosły o 15,3 mld zł, tj. o 15,7%.

Znaczną część wydatków na opiekę zdrowotną stanowią wydatki ponoszone na rzecz osób w wieku 60 lat i więcej. Według danych NFZ w 2021 r. koszty refundacji świadczeń leczenia szpitalnego osób w wieku 60 lat i więcej stanowiły 54,7% ogólnej kwoty refundacji tych świadczeń. Najwyższy udział wydatków na refundację leczenia szpitalnego osób starszych odnotowano w województwie lubuskim, w którym wyniósł on 61,7%, a najniższy w województwie mazowieckim – 50,0%.

Wykres 37. Udział kosztów refundacji leczenia szpitalnego osób w wieku 60 lat i więcej w kosztach refundacji leczenia szpitalnego ogółem według województw w 2021 r.

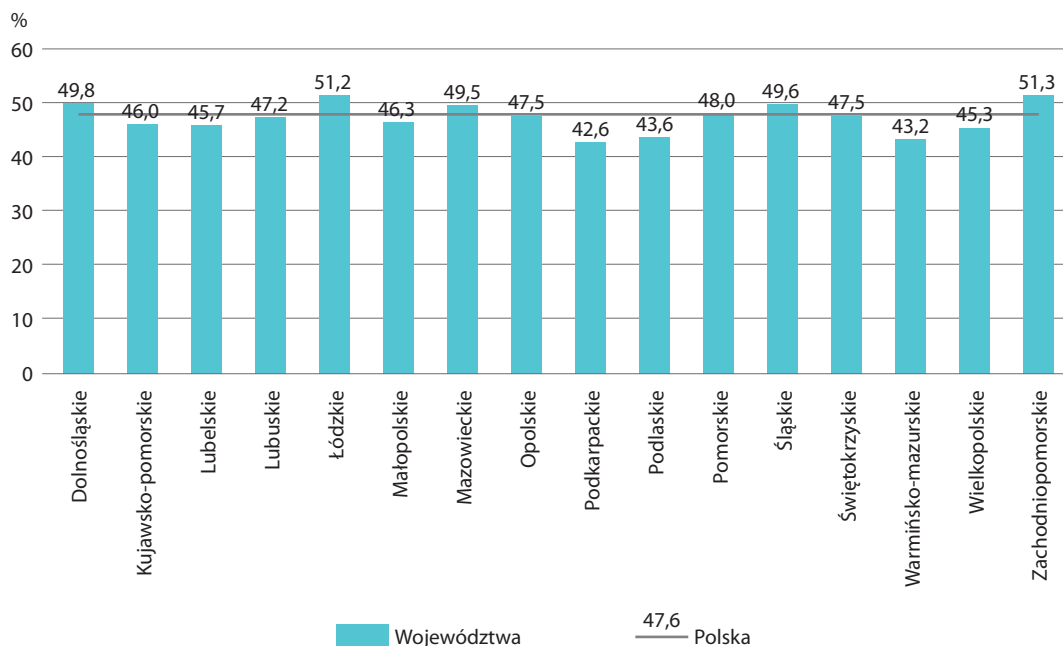

Źródło: dane NFZ.

W 2021 r. najwyższe wydatki NFZ na refundację leczenia szpitalnego osób w wieku 60 lat i więcej generowały oddziały kardiologiczne i chorób wewnętrznych. Koszty te stanowiły odpowiednio 77,0% i 78,0% ogólnej kwoty refundacji świadczeń na tych oddziałach, a w odniesieniu do ogólnej wartości refundacji leczenia szpitalnego seniorów – 13,8% i 8,9%. Wartość refundacji leczenia szpitalnego osób starszych na oddziale geriatrycznym ukształtowała się na poziomie 83,7 mln zł, co stanowiło 0,4% ogólnej kwoty refundacji leczenia szpitalnego osób w wieku senioralnym.

Wartość ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych udzielonych osobom w wieku 60 lat i więcej stanowiła 47,6% ogólnej kwoty refundacji tego typu świadczeń. Najwyższy udział kosztów tych świadczeń obserwowany był w województwie zachodniopomorskim – 51,3%, a najniższy w województwie podkarpackim – 42,6%.

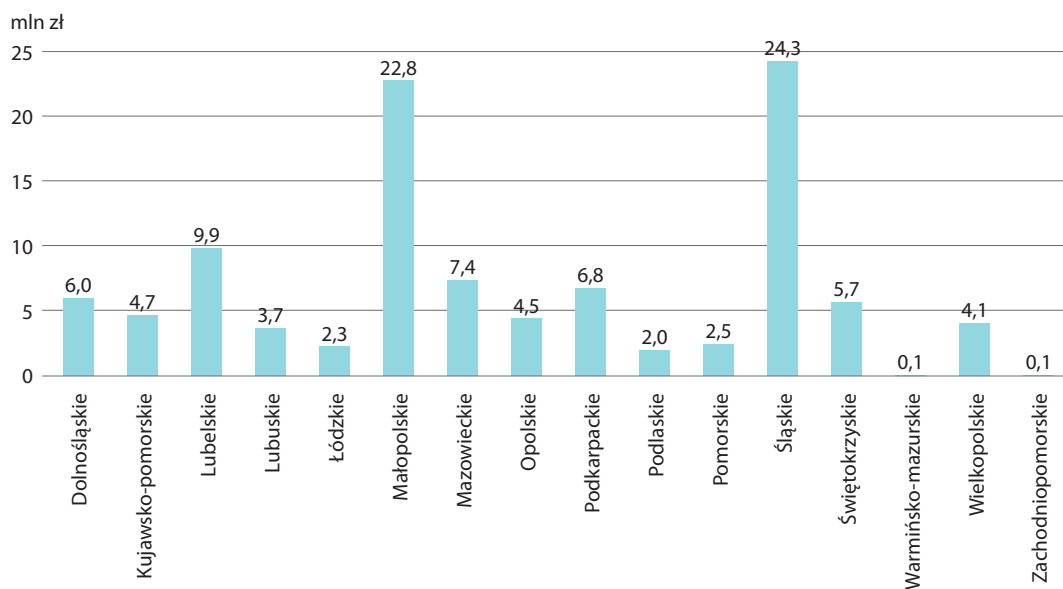
Wykres 38. Udział kosztów refundacji ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych udzielonych osobom w wieku 60 lat i więcej w kosztach refundacji ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych ogółem według województw w 2021 r.

Źródło: Dane NFZ.

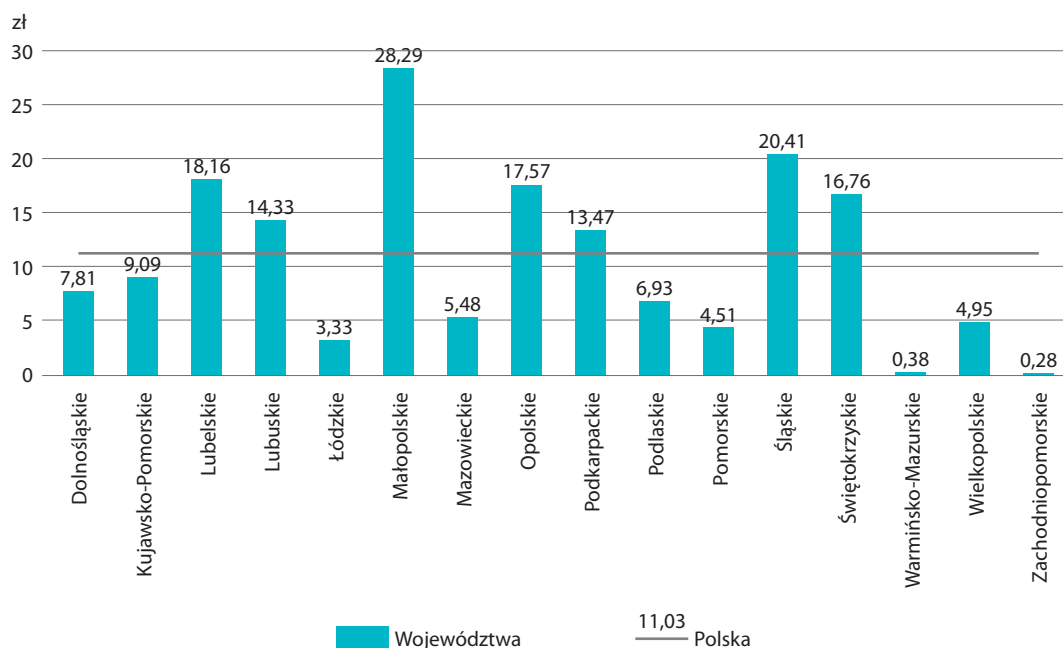
Koszty leczenia osób w wieku 60 lat i więcej w podstawowej opiece zdrowotnej, refundowane przez NFZ, generowały 38,5% ogólnej kwoty tego typu świadczeń. Największy udział tych kosztów obserwowany był w województwie świętokrzyskim, w którym ukształtował się na poziomie 42,1%, najniższy w województwie wielkopolskim – 35,5%.

Środki finansowe przeznaczone na realizację świadczeń w zakresie geriatry w ramach ambulatoryjnej opieki specjalistycznej i leczenia szpitalnego, poniesione przez NFZ, w 2021 r. wyniosły 107,1 mln zł, z czego na szpitalną opiekę geriatryczną przeznaczono 96,2% tej kwoty. Wydatki te były znacznie zróżnicowane regionalnie. Najwięcej środków wydatkowano w województwie śląskim – 24,3 mln zł oraz małopolskim – 22,8 mln zł. Najmniej na świadczenia geriatryczne wydatkowano w województwie zachodniopomorskim oraz warmińsko-mazurskim – jedynie po 0,1 mln zł.

Wykres 39. Wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia na refundację świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie geriatry według województw w 2021 r.

Źródło: Dane NFZ.

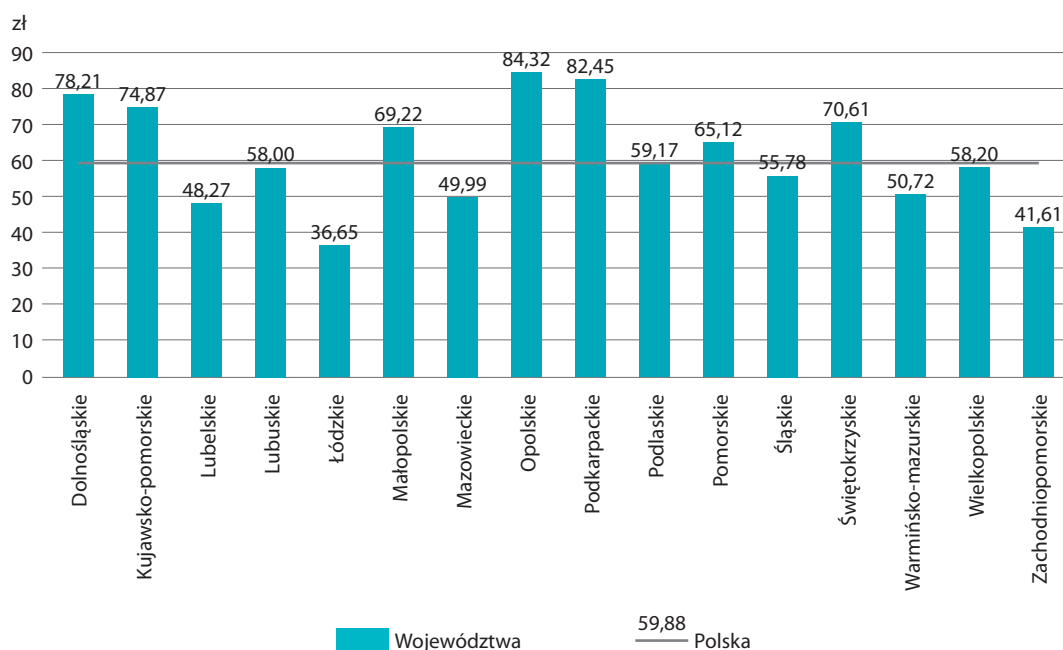
Na realizację świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie geriatry, NFZ wydatkował w 2021 r. przeciętnie 11,03 zł na 1 osobę w wieku 60 lat i więcej, najwięcej w województwie małopolskim – 28,29 zł, najmniej w województwie zachodniopomorskim – zaledwie 28 gr.

Wykres 40. Wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia na refundację świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie geriatry na 1 osobę w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.

Źródło: dane NFZ.

W przypadku osób starszych istotna jest opieka hospicyjna i paliatywna. W 2021 r. 81,1% kosztów tego rodzaju świadczeń, refundowanych przez NFZ, dotyczyło osób w wieku 60 lat i więcej. Przeciętnie na jedną osobę w wieku 60 lat i więcej NFZ wydatkował 59,88 zł. Najwięcej środków na ten cel przeznaczono w województwie opolskim – 84,32 zł, najmniej w województwie łódzkim – 36,65 zł.

Wykres 41. Wydatki Narodowego Funduszu Zdrowia na refundację świadczeń opieki hospicyjnej i paliatywnej na 1 osobę w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r.

Źródło: Dane NFZ.

Wśród kosztów świadczeń z zakresu opieki hospicyjno-paliatywnej udzielonych osobom w wieku senioralnym najwyższy udział miały koszty świadczeń w oddziałach medycyny paliatywnej/hospicjum stacjonarnym – 52,3% oraz w hospicjum domowym – 47,4%. Porady w poradniach medycyny paliatywnej generowały 0,4% kosztów refundacji.

Według danych NFZ w 2021 r. na refundację leków aptecznych dla osób w wieku 60 lat i więcej przeznaczono 5,9 mld zł, tj. prawie 62% ogółu kosztów refundacji leków w Polsce. Wielkość wydatków na refundację leków osobom w tej grupie wieku jest zróżnicowana przestrzennie i bezpośrednio powiązana z wielkością populacji osób starszych w poszczególnych województwach. Najwięcej środków na ten cel zostało przeznaczonych w województwie mazowieckim – 811,0 mln zł oraz śląskim – 752,7 mln zł, natomiast najmniej w województwach opolskim i lubuskim – odpowiednio 145,7 mln zł i 142,4 mln zł.

3.4. Pomoc społeczna

Postępujący proces starzenia się ludności prowadzi do częstszego występowania chorób przewlekłych i niepełnosprawności. Wiąże się to ze znacznym wzrostem wydatków na zaspokojenie rosnących potrzeb ludności związanych ze zdrowiem, jak też zapewnieniem usług opiekuńczych osobom potrzebującym opieki.

Pod koniec 2021 r. funkcjonowało 2015 stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (o 164 placówki więcej niż w 2020 r.), wśród których było 897 domów pomocy społecznej oraz 556 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku. Najwięcej zakładów stacjonarnych pomocy społecznej zlokalizowanych było w województwie mazowieckim – 308 oraz w województwie śląskim – 244, czyli w dwóch województwach o największej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej. Najmniej znajdowało się w województwie lubuskim – 49 oraz podlaskim – 62.

Tablica 18. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Województwa	Ogółem	W tym	
		domy pomocy społecznej	placówki zapewniające całodobową opiekę ^a
Polska	2015	897	556
Dolnośląskie	132	64	37
Kujawsko-Pomorskie	94	49	20
Lubelskie	93	47	20
Lubuskie	49	23	8
Łódzkie	113	67	20
Małopolskie	170	96	40
Mazowieckie	308	106	134
Opolskie	76	30	27
Podkarpackie	94	52	14
Podlaskie	62	22	18
Pomorskie	149	46	66
Śląskie	244	103	64
Świętokrzyskie	79	39	15
Warmińsko-Mazurskie	100	49	21
Wielkopolskie	160	68	35
Zachodniopomorskie	92	36	17

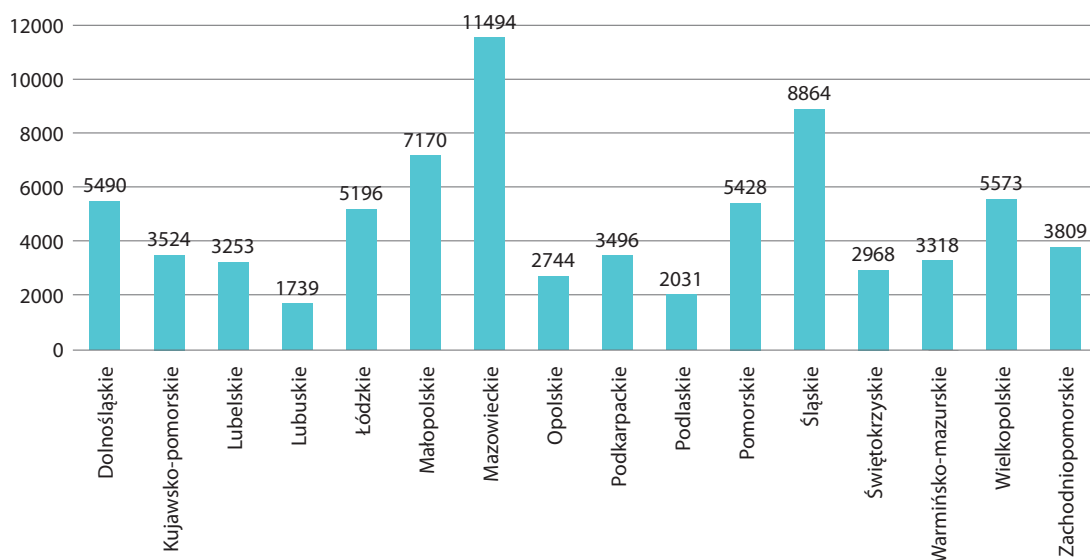
a Osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.

W końcu 2021 r. zakłady stacjonarne pomocy społecznej dysponowały liczbą miejsc wynoszącą 127,3 tys., co oznacza ich wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 8,0 tys., tj. o 6,6%. Podobnie, jak w 2020 r. najwięcej miejsc było w domach pomocy społecznej (84,2 tys.). Analizując rozkład miejsc w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej w ujęciu wojewódzkim można zauważyć, iż największa ich liczba była w województwie mazowieckim – 18,4 tys. oraz śląskim – 14,8 tys. Najmniej miejsc posiadały zakłady w województwach lubuskim – 3,1 tys. oraz podlaskim – 3,7 tys. W Polsce przeciętnie na jedno miejsce w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej przypadało 76 osób w wieku 60 lat i więcej. Najlepszą sytuacją w zakresie dostępności zakładów stacjonarnych pomocy społecznej charakteryzowało się województwo opolskie, w którym na jedno miejsce w tych placówkach przypadały 54 osoby starsze. Najmniejsza dostępność miejsc w tego typu placówkach wystąpiła w województwie lubelskim, w którym wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 92.

Tablica 19. Miejsca w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Województwa	Ogółem	W tym	
		domy pomocy społecznej	placówki zapewniające całodobową opiekę ^a
Polska	127256	84200	21928
Dolnośląskie	9266	6083	1443
Kujawsko-Pomorskie	6127	4110	669
Lubelskie	5925	4541	615
Lubuskie	3061	2292	265
Łódzkie	8323	6627	578
Małopolskie	11180	8261	1793
Mazowieckie	18448	10027	5745
Opolskie	4706	3080	897
Podkarpackie	6432	4886	569
Podlaskie	3704	2362	746
Pomorskie	8757	4403	2341
Śląskie	14767	9047	2774
Świętokrzyskie	4854	3622	661
Warmińsko-Mazurskie	5818	4105	826
Wielkopolskie	9524	6534	1177
Zachodniopomorskie	6364	4220	829

a Osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.

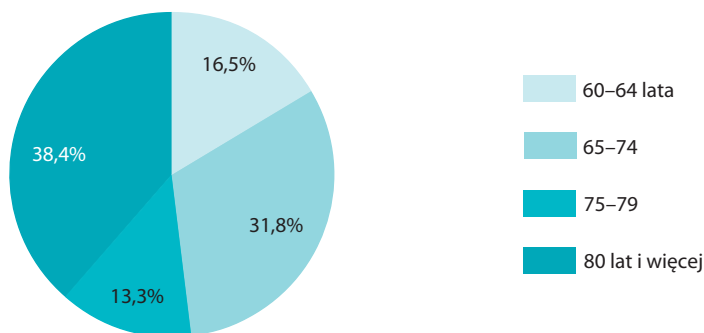
Wykres 42. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w wieku 60 lat i więcej według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

W końcu 2021 r. w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej przebywało blisko 114,3 tys. osób, w tym w wieku 60 lat i więcej – 76,1 tys., co stanowiło 66,6% ogólnej liczby mieszkańców tych placówek. W roku 2020 było to odpowiednio 105,2 i 67,2 tys. osób. W stosunku do roku poprzedniego odsetek osób starszych wśród mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej zmniejszył się o 2,7 p. proc.

Regionalne zróżnicowanie zapotrzebowania na usługi opiekuńcze wynika przede wszystkim z liczebności osób starszych w poszczególnych województwach. Najwięcej osób w wieku senioralnym korzystających z zakładów stacjonarnych pomocy społecznej odnotowano w województwie mazowieckim – 11,5 tys. osób oraz śląskim – 8,9 tys. osób. Województwami o najmniejszej liczbie osób starszych przebywających w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej były województwa lubuskie – 1,7 tys. osób oraz podlaskie – 2,0 tys. osób.

Na koniec 2021 r., podobnie jak rok wcześniej, z zakładów stacjonarnych pomocy społecznej korzystało 8 osób w wieku senioralnym na 1000 ludności w tym wieku. Najwięcej osób korzystało z tego rodzaju wsparcia w województwie opolskim (prawie 11 osób na 1000), najmniej w województwie lubelskim – 6 osób na 1000.

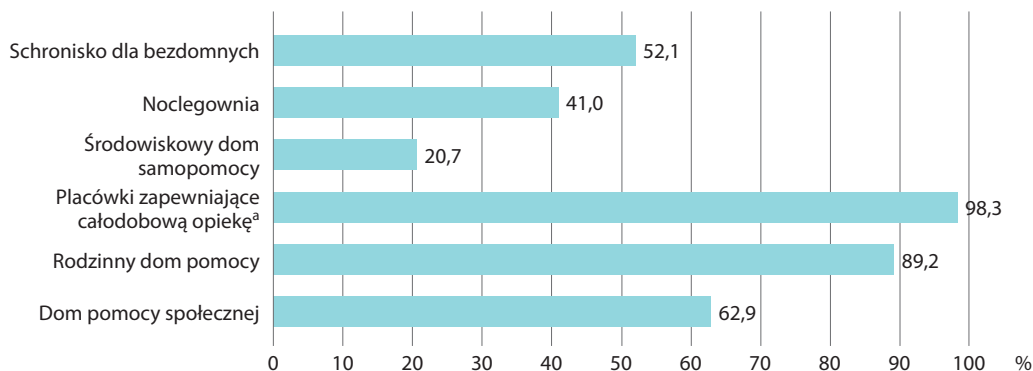
Wykres 43. Struktura mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w wieku 60 lat i więcej według grup wieku w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

W strukturze mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w wieku 60 lat i więcej dominowały osoby z najstarszej grupy wieku, tj. mające 80 lat i więcej, których udział w 2021 r. wyniósł 38,4%. Drugą pod względem liczebności grupą były osoby w wieku 65–74 lata, stanowiły one 31,8% ogółu mieszkańców tych zakładów. Najmniej liczna była grupa osób w wieku 75–79 lat (udział 13,3%).

Udział osób w wieku 60 lat i więcej w ogólnej liczbie mieszkańców placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku wzrósł z poziomu 97,9% w 2020 r. do 98,3% w 2021 r., a w domach pomocy społecznej odpowiednio z 61,8% do 62,9%. W stosunku do roku poprzedniego największy spadek udziału osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców odnotowano w rodzinnych domach pomocy (z 92,5% w 2020 r. do 89,2% w 2021 r.). Bardzo wysoki jest nadal udział osób w wieku senioralnym w liczbie mieszkańców schronisk dla bezdomnych, który w analizowanym roku wzrósł w stosunku do roku poprzedniego z 51,3% do 52,1%.

Wykres 44. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie mieszkańców wybranych typów zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

^a Osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.

W 2021 r. 84,2 tys. osób w wieku senioralnym skorzystało z usług opiekuńczych. Było to o 2,7% mniej w porównaniu z rokiem poprzednim. Na 1000 osób w wieku senioralnym z usług opiekuńczych skorzystało blisko 9 osób. Wartość usług opiekuńczych, z których skorzystali seniorzy wyniosła 559,4 mln zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 2,9%. Średnia kwota świadczeń opiekuńczych na jedną osobę w wieku senioralnym, korzystającą z tego rodzaju wsparcia, wyniosła 6639,5 zł i była o 5,7% wyższa niż w roku 2020.

Z usług opiekuńczych skorzystało najwięcej seniorów z województwa wielkopolskiego (10,6 tys. osób w wieku 60 lat i więcej) oraz śląskiego (9,2 tys.), najmniej zaś z województwa podlaskiego (1,6 tys.). Najwyższa przeciętna wartość usług opiekuńczych przypadająca na jednego beneficjenta w wieku 60 lat i więcej wystąpiła w województwie świętokrzyskim i była o 63,2% wyższa od średniego wsparcia w Polsce, najniższa zaś w województwie śląskim (tj. 67,3% przeciętnego poziomu w Polsce).

Tablica 20. Usługi opiekuńcze dla osób w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.

Województwa	Osoby korzystające z usług opiekuńczych	Wartość usług opiekuńczych w tys. zł	Średnia wartość usług opiekuńczych na 1 osobę korzystającą ze wsparcia w zł
Polska	84247	559360,0	6640
Dolnośląskie	5285	27518,0	5207
Kujawsko-Pomorskie	6336	42498,7	6707
Lubelskie	4737	36871,2	7784
Lubuskie	1960	9072,0	4629
Łódzkie	5501	32196,6	5853
Małopolskie	5816	40821,8	7019
Mazowieckie	8273	47810,6	5779
Opolskie	2199	14155,6	6437
Podkarpackie	4441	36594,5	8240
Podlaskie	1630	9098,5	5582
Pomorskie	6187	42741,1	6908
Śląskie	9249	41351,6	4471
Świętokrzyskie	3248	35201,4	10838
Warmińsko-Mazurskie	3879	26132,9	6737
Wielkopolskie	10585	84198,6	7955
Zachodniopomorskie	4920	33096,8	6727

Rozdział 4

Aktywność osób starszych

4.1. Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej

Sprawność fizyczna, umożliwiająca samodzielne funkcjonowanie jest jednym z podstawowych warunków satysfakcjonującego życia osób w każdym wieku. Na zachowanie sprawności i samodzielności w wykonywaniu czynności dnia codziennego niewątpliwie wpływa czynny udział w zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej. Sport i ćwiczenia fizyczne determinują nie tylko wypracowanie i wzmocnienie sprawności fizycznej, ale również przyczyniają się do polepszenia kondycji psychicznej.

Kompleksowej oceny aktywności fizycznej ludności, w tym osób starszych, można dokonać na podstawie wyników badania statystycznego „Uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej”. Na ich podstawie można stwierdzić, że w okresie objętym badaniem (od 1.10.2020 r. do 30.09.2021 r.) jedynie 28,8% członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej oceniło swoją sprawność fizyczną jako bardzo dobrą lub dobrą, w tym jako bardzo dobrą – 1,4%. Odsetek osób starszych określających swoją kondycję jako złą wyniósł 18,0%, a bardzo złą – 3,0%. Co drugi senior ocenił ją jako średnią.

Tablica 21. Subiektywna ocena ogólnej sprawności fizycznej członków gospodarstw domowych w 2021 r.

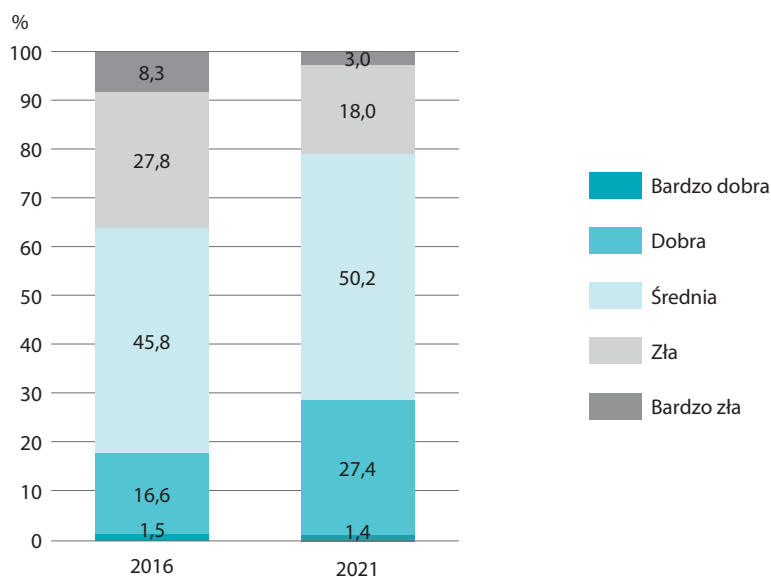
Wyszczególnienie	Bardzo dobra	Dobra	Średnia	Zła	Bardzo zła
	w odsetkach				
Ogółem	22,0	43,7	26,4	6,8	1,0
W tym osoby w wieku 60 lat i więcej	1,4	27,4	50,2	18,0	3,0
60–69	1,7	35,2	49,7	11,6	1,8
70 lat i więcej	0,9	16,4	50,8	27,1	4,7

Subiektywna ocena sprawności fizycznej znacznie pogarsza się wraz z wiekiem. W 2021 r. wśród sześćdziesięciolatek 36,9% zadeklarowało, że ma bardzo dobrą lub dobrą kondycję fizyczną, podczas gdy w gronie osób w wieku 70 lat i więcej odsetek ten był ponad 2-krotnie mniejszy (17,3%). Złą lub bardzo złą sprawność wskazało 13,4% osób w grupie wieku 60–69 lat i aż 31,8% osób w wieku 70 lat i więcej.

Ocena kondycji fizycznej w dużym stopniu zależy od płci. Generalnie to kobiety znacznie gorzej niż mężczyźni oceniają swoją sprawność fizyczną. W 2021 r. odsetek kobiet w wieku 60 lat i więcej, które oceniły swoją sprawność jako bardzo dobrą lub dobrą wyniósł 26,3%, tj. o 5,9 p. proc. mniej niż w przypadku mężczyzn, dla których odsetek ten osiągnął wartość 32,2%. Kobiet określających swoją kondycję fizyczną jako złą lub bardzo złą było 21,7%, a mężczyzn z taką oceną – o 1,5 p. proc. mniej.

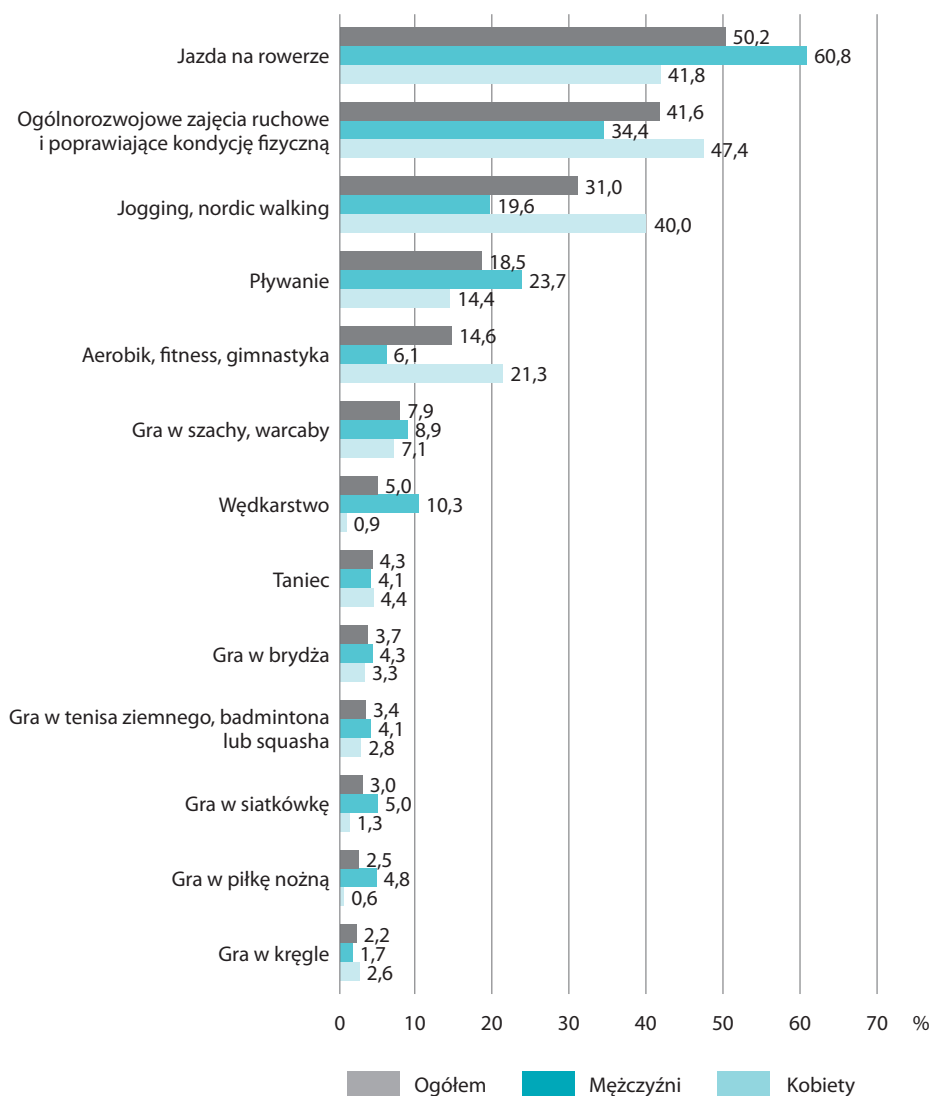
W ostatnich latach subiektywna ocena kondycji fizycznej osób starszych uległa poprawie. W stosunku do poprzedniej edycji badania (z 2016 r.) wyraźnie zmalał odsetek osób starszych określających swoją sprawność fizyczną jako złą lub bardzo złą, odpowiednio o 9,8 p. proc. i 5,3 p. proc. Znacznie wzrósł natomiast odsetek seniorów oceniających swoją kondycję jako dobrą (o 10,8 p. proc. w stosunku do 2016 r.).

Wykres 45. Subiektywna ocena ogólnej sprawności fizycznej członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej

W okresie od 1.10.2020 r. do 30.09.2021 r. w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej uczestniczyło 18,3% osób w wieku 60 lat i więcej. Wśród mężczyzn w tym wieku odsetek uczestników zajęć sportowych i rekreacji ruchowej wyniósł 19,3%, podczas gdy w grupie kobiet był nieco niższy i ukształtował się na poziomie 17,6%. Regularny udział w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej deklarowało 11,7% seniorów. W porównaniu z 2016 r. odsetek osób starszych uczestniczących w sporcie i rekreacji ruchowej zmalał o 6,8 p. proc. Wpływ na to niewątpliwie miała pandemia COVID-19 i obostrzenia z nią związane. W 2021 r. działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna była ograniczana, a dostęp do obiektów sportowych utrudniony.

Najpopularniejszą aktywnością sportową wśród osób w wieku 60 lat i więcej była jazda na rowerze. W 2021 r. wskazała ją 50,2% uczestników zajęć sportowych lub rekreacji ruchowej w tym wieku (w 2016 r. – 64,6%). Jazdę na rowerze zdecydowanie częściej wybierali mężczyźni – 60,8% niż kobiety – 41,8%. Popularne wśród seniorów były również ogólnorozwojowe zajęcia ruchowe poprawiające kondycję fizyczną (m.in. spacerowanie rekreacyjne, skakanie na skakance, ćwiczenia na rowerze stacjonarnym, trenerze), które w 2021 r. wykonywało 41,6% osób (w 2016 r. – 19,8%). Częściej decydowały się na tego typu zajęcia seniorki (47,4%) niż seniorzy (34,4%). Dużą popularnością w gronie osób starszych cieszył się również jogging i nordic walking, a także pływanie. Zajęcia te wybrało odpowiednio 31,0% i 18,5% seniorów uczestniczących w sporcie i rekreacji ruchowej (w 2016 r. – 27,4% i 18,2%). Kobiety preferowały jogging i nordic walking, a mężczyźni – pływanie. Oprócz wyżej wymienionych form aktywności fizycznej kobiety w wieku 60 lat i więcej często wybierały również aerobik, fitness, gimnastykę, natomiast mężczyźni w tym wieku – wędkarstwo.

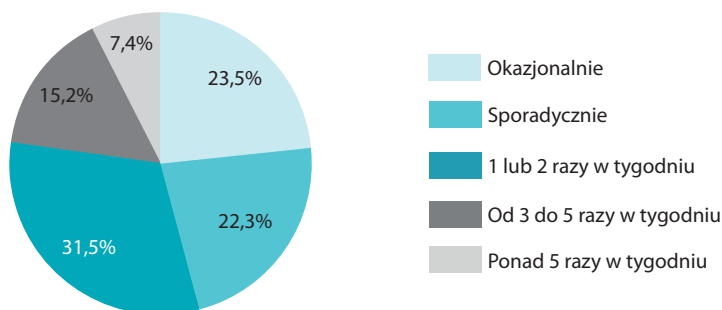
Wykres 46. Uczestnictwo członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej według wybranych form aktywności w 2021 r.

Wśród osób w wieku 60 lat i więcej, biorących udział w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej¹ ponad połowa (54,1% w 2021 r. wobec 49,6% w 2016 r.) systematycznie, czyli przynajmniej jeden raz w tygodniu wykonywała ćwiczenia. Sporadyczny udział w zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej (przeciętnie raz w miesiącu) deklarowało 22,3% seniorów, a okazjonalny (np. w czasie wakacji, na urlopie) – 23,5%. W 2016 r. odsetki te wynosiły odpowiednio 27,9% i 22,6%.

Ponad jedna czwarta osób starszych (25,8%) preferowała aktywności, które nie wymagały dojazdu (np.: ćwiczenia w domu, jazda na rowerze czy jogging bezpośrednio po wyjściu z domu). W 2016 r. odsetek ten był znacznie wyższy i wynosił 53,1%. Na dojazd lub dojście na zajęcia w obie strony mieszczący się w czasie do 59 minut decydowało się 66,7% seniorów (w 2016 r. – 39,3%), natomiast na dotarcie na i z zajęć zajmujące od 1 godziny do 1 godziny i 59 minut – 5,2% osób (w 2016 r. – 5,5%). Tylko 2,3% osób na zajęcia dojeżdżało średnio 2 godziny lub więcej (w 2016 r. – 2,1%).

¹ Respondenci mieli możliwość szczegółowego scharakteryzowania uczestnictwa w nie więcej niż 5 rodzajach zajęć, w których brali udział (częstotliwość uczestnictwa, przeciętny czas trwania zajęć, przeciętny czas dotarcia na zajęcia).

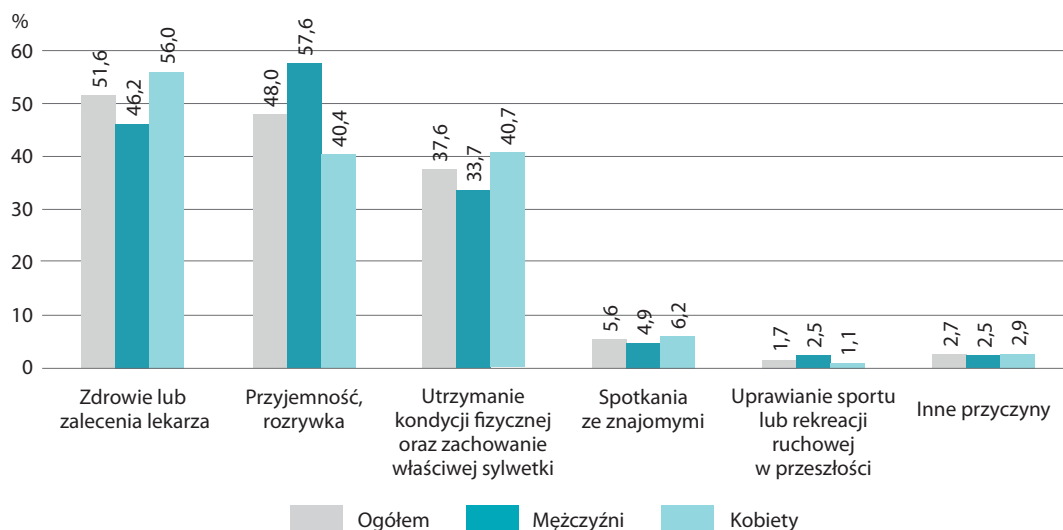
Wykres 47. Struktura członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej uczestniczących w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej według częstotliwości uczestnictwa w 2021 r.

W 2021 r. osoby starsze jako główny motyw² uprawiania sportu i rekreacji ruchowej najczęściej wskazywały zdrowie lub zalecenia lekarza. Skłonnych do uprawiania sportu lub rekreacji ruchowej z tego powodu było 51,6% seniorów tj. o 19,9 p. proc. więcej niż w 2016 r. Istotnym motywem uczestnictwa w zajęciach sportowych i rekreacyjnych była również przyjemność i rozrywka. Wskazało ją 48,0% osób w wieku 60 lat i więcej uczestniczących w sporcie i rekreacji ruchowej (w 2016 r. – 40,5%). Ze względu na utrzymanie kondycji fizycznej i zachowanie właściwej sylwetki sport i rekreację uprawiało 37,6% seniorów (w 2016 r. – 21,0%). Tylko 5,6% osób starszych jako główny motyw uprawiania sportu wybrało spotkania ze znajomymi, a 1,7% wskazało, że robiło to ze względu na uprawianie sportu lub rekreacji ruchowej w przeszłości. W 2016 r. odsetki te były niższe i wyniosły odpowiednio (3,7% i 0,4%).

W gronie osób starszych mężczyźni w porównaniu do kobiet zdecydowanie częściej wskazywali na przyjemność i rozrywkę jako główny motyw uprawiania sportu i rekreacji ruchowej (57,6% mężczyzn wobec 40,4% kobiet). Seniorki natomiast zdecydowanie częściej niż seniorzy uprawiały sport ze względu na zdrowie i zalecenia lekarza, a także w celu utrzymania kondycji fizycznej oraz zachowania właściwej sylwetki.

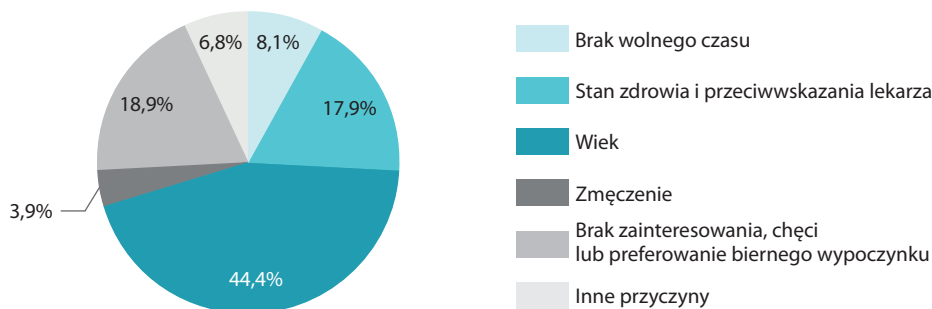
Wykres 48. Motywy uczestnictwa w sporcie lub rekreacji ruchowej członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej w 2021 r.

² Na pytanie dotyczące motywów uprawiania sportu lub rekreacji ruchowej respondent mógł wskazać maksymalnie dwie odpowiedzi.

Podstawową przyczyną nieuczestniczenia seniorów w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej był wiek, z powodu którego w 2021 r. nie ćwiczyło 44,4% osób starszych (41,3% mężczyzn i 46,6% kobiet). W porównaniu z 2016 r. oznacza to wzrost tego odsetka o 8,0 p. proc. Drugą poważną przeszkodą był brak zainteresowania, chęci lub preferowanie wypoczynku biernego. Wskazało ją 18,9% osób w wieku 60 lat i więcej, częściej mężczyźni (20,3%) niż kobiety (18,0%). W 2016 r. z powodu braku zainteresowania, chęci lub preferowanie wypoczynku biernego w zajęciach nie uczestniczyło 14,0% osób starszych. Równie istotną przeszkodą uniemożliwiająca seniorom uczestnictwo w sporcie lub rekreacji ruchowej był stan zdrowia i przeciwwskazania lekarza. Z tego powodu nie ćwiczyło 17,9% seniorów, przy czym częściej wskazywali go mężczyźni niż kobiety (odpowiednio 18,6% i 17,3%). W stosunku do poprzedniej edycji badania nastąpił spadek odsetka osób starszych niećwiczących z powodu zdrowia o 14,5 p. proc. Pozostałe bariery, wśród których należy wymienić obostrzenia związane z pandemią COVID-19 (1,8%) i obawę przed zarażeniem COVID-19 (1,4%), były wskazywane przez seniorów znacznie rzadziej.

Wykres 49. Struktura członków gospodarstw domowych w wieku 60 lat i więcej nieuczestniczących w zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej według przyczyn nieuczestniczenia w zajęciach w 2021 r.

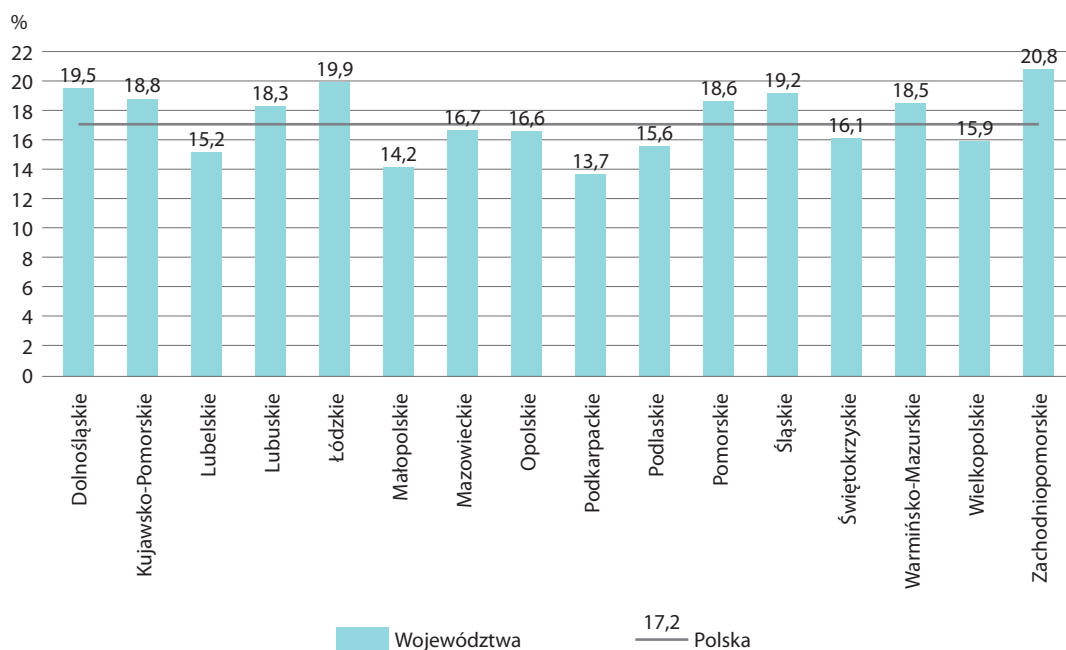
4.2. Uczestnictwo w kulturze

W 2021 r. na działalność instytucji kultury w Polsce miały wpływ ograniczenia wynikające z trwającego stanu epidemii. Podmioty kultury funkcjonowały w warunkach czasowych ograniczeń, chociaż nie tak restrykcyjnych jak rok wcześniej. Wpływało to na możliwości korzystania z ich usług, zwłaszcza w tradycyjnej formie.

W 2021 r. w bibliotekach publicznych odnotowano 826,3 tys. czytelników powyżej 60 roku życia, tj. o 1,1% mniej niż rok wcześniej. W przypadku ogółu czytelników bibliotek publicznych spadek był jeszcze większy i wyniósł 2,3%, co spowodowało, że udział osób starszych w ogólnej liczbie czytelników bibliotek publicznych wzrósł z 17,0% w 2020 r. do poziomu 17,2% w 2021 r.

W 2021 r. najwyższy udział seniorów w ogólnej liczbie czytelników, podobnie jak w roku poprzednim, odnotowano w województwie zachodniopomorskim (20,8%) i łódzkim (19,9%), najniższy zaś w województwie podkarpackim (13,7%) i małopolskim (14,2%).

Wykres 50. Udział czytelników powyżej 60 roku życia zarejestrowanych w bibliotekach publicznych w ogólnej liczbie czytelników według województw w 2021 r.

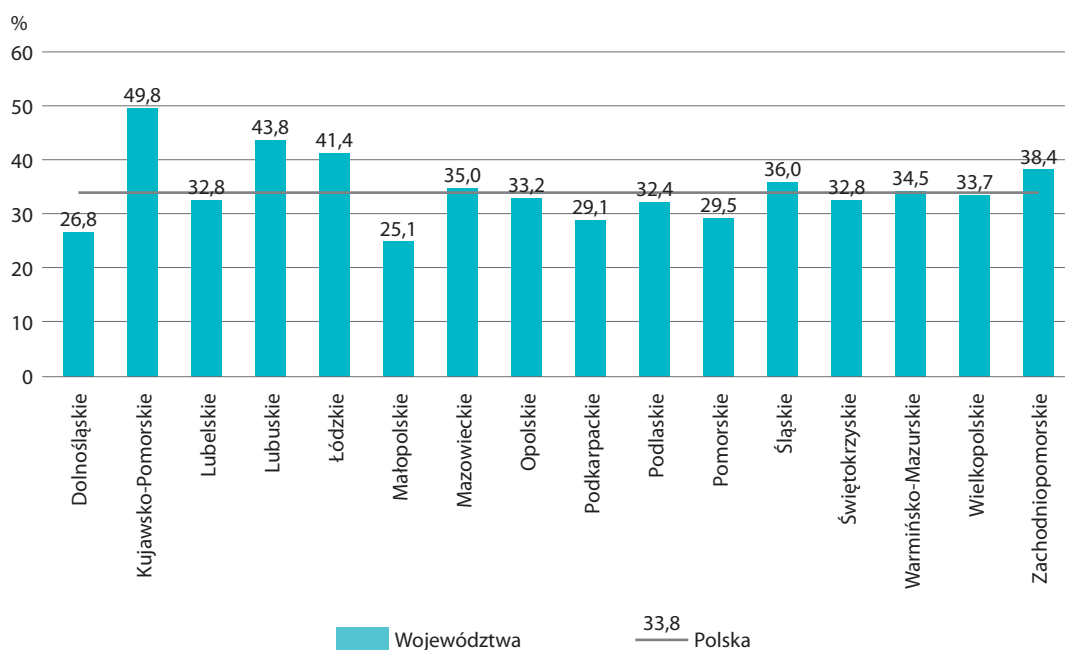

W przypadku osób starszych ważną formą uczestnictwa w kulturze jest udział w różnych działaniach organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Instytucje te oprócz organizowania zajęć kulturalnych i edukacyjnych, wpływają na tworzenie i rozwijanie więzi społecznych wśród seniorów, ich aktywizację, a także integrują lokalną społeczność osób starszych.

W dobie pandemii znacznie mniej seniorów niż w latach wcześniejszych korzystało z oferty kulturalnej centrów, domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic. W 2021 r. 130,7 tys. osób w wieku powyżej 60 lat było członkami różnych kół, klubów lub sekcji. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba tych osób zmniejszyła się o 23,0%. W 2021 r. osoby powyżej 60 roku życia stanowiły 33,8% ogólnej liczby członków kół, klubów, sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach. Rok wcześniej ich udział wynosił 36,4%.

Odsetek osób starszych w ogólnej liczbie uczestników kół, klubów, sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach jest zróżnicowany regionalnie. W 2021 r. najwyższy udział osób w wieku powyżej 60 roku życia wśród członków kół (klubów, sekcji) odnotowano w województwie kujawsko-pomorskim (49,8%), lubuskim (43,8%) i łódzkim (41,4%), najniższy zaś wystąpił w województwie małopolskim i dolnośląskim (odpowiednio 25,1% i 26,8%).

Wykres 51. Udział osób powyżej 60 roku życia w ogólnej liczbie członków kół, klubów, sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Od lat najwięcej uczestników w starszym wieku skupiają kluby seniora/Uniwersytety Trzeciego Wieku, prowadzone przez wyżej wspomniane instytucje. W 2021 r. ich udział wśród ogółu członków kół, klubów, sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w wieku 60 lat i więcej wyniósł 65,9%.

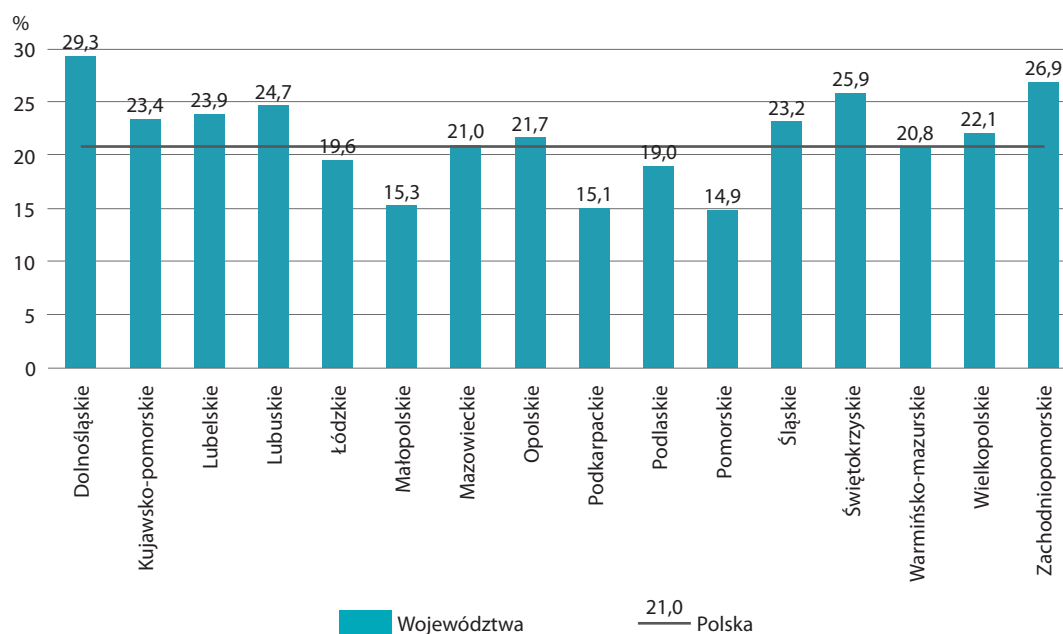
Tablica 22. Członkowie kół, klubów lub sekcji w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś	Z liczby ogółem powyżej 60 roku życia		
				razem	miasta	wieś
Ogółem	386351	274405	111946	130701	96710	33991
w tym:						
Plastycznych/technicznych	80007	53442	26565	7417	5365	2052
Tanecznych	61192	45037	16155	4349	3473	876
Muzycznych	39935	27606	12329	3447	2211	1236
Informatycznych	4532	3242	1290	1349	1107	242
Fotograficznych i filmowych	5168	4244	924	804	696	108
Teatralnych	10567	7813	2754	1586	1038	548
Turystycznych i sportowo-rekreacyjnych	46299	31475	14824	14373	11667	2706
Seniora/Uniwersytetów Trzeciego Wieku	90545	65958	24587	86138	62779	23359
Dyskusyjnych klubów filmowych	4143	3402	741	1400	1039	361
Literackich	3630	2924	706	1131	891	240

W grupach artystycznych prowadzonych w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2021 r. odnotowano 47,7 tys. uczestników powyżej 60 roku życia, co w porównaniu z rokiem poprzednim oznacza nieznaczny spadek (w 2020 r. było ich 48,0 tys.). Mimo tego spadku, wynikającego zapewne z trwającej pandemii, udział osób starszych w ogólnej liczbie członków grup artystycznych wzrósł. W 2021 r. osiągnął on poziom 21,0%, tj. o 0,2 p. proc więcej niż rok wcześniej.

Najwyższy odsetek osób powyżej 60 roku życia wśród członków grup artystycznych wystąpił w województwie dolnośląskim (29,3%) i zachodniopomorskim (26,9%). Najniższy zaś odnotowano w województwach: pomorskim (14,9%), podkarpackim (15,1%) i małopolskim (15,3%).

Wykres 52. Udział osób powyżej 60 roku życia w ogólnej liczbie członków grup artystycznych w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach według województw w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

W 2021 r., podobnie jak w latach poprzednich, najwyższy udział seniorów wystąpił w grupach wokalnych i chórach (40,4% ogółu ich członków) oraz w grupach folklorystycznych (35,4%). Najniższym odsetkiem osób starszych charakteryzowały się natomiast grupy taneczne (4,2% ich członków to osoby w wieku powyżej 60 lat). W miastach wśród seniorów należących do grup artystycznych najczęściej (41,8%) udzielało się w grupach wokalnych i chórach, na wsi zaś największą popularnością wśród osób starszych cieszyły się grupy folklorystyczne (49,9%).

Tablica 23. Członkowie grup artystycznych w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2021 r. Stan w dniu 31 grudnia

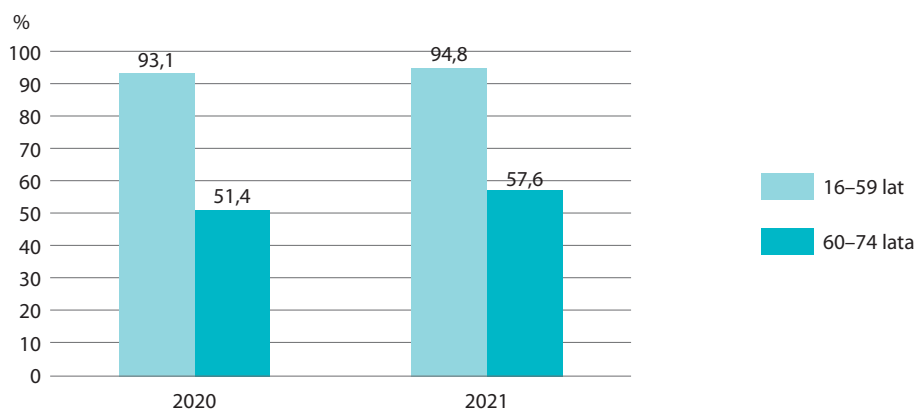
Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś	Z liczby ogółem powyżej 60 roku życia		
				razem	miasta	wieś
Ogółem	226927	138159	88768	47658	27340	20318
w tym grup:						
Teatralnych	21794	14491	7303	3666	2475	1191
Muzyczno-instrumentalnych	38444	22179	16265	4172	2444	1728
Wokalnych i chórów	43464	27631	15833	17561	11439	6122
Folklorystycznych	49342	22694	26648	17456	7319	10137
Tanecznych	65012	45510	19502	2747	2286	461

W domach, ośrodkach, centrach kultury, klubach i świetlicach osoby starsze mogą uczestniczyć również w różnego rodzaju kursach. W 2021 r. skorzystało z nich 9,4 tys. osób w wieku powyżej 60 roku życia, tj. o 13,0% mniej niż rok wcześniej i ponad 2-krotnie mniej w porównaniu z rokiem 2019 (przed pandemią). Osoby starsze w 2021 r. stanowiły 13,5% ogólnej liczby ich absolwentów. W analizowanym roku największą popularnością wśród seniorów cieszyły się kursy komputerowe. Ukończyło je 2,7 tys. osób powyżej 60 roku życia. W następnej kolejności w analizowanej grupie wieku wybierane były kursy języków obcych i tańca. Liczba ich absolwentów w wyniosła odpowiednio 2,2 tys. i 1,4 tys.

4.3. Korzystanie z Internetu

W 2021 r. zgodnie z wynikami Badania wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ITC) w gospodarstwach domowych, z Internetu korzystało (w ciągu ostatnich trzech miesięcy poprzedzających badanie) 57,6% osób w wieku 60–74 lata (58,2% kobiet i 56,9% mężczyzn). W stosunku do roku poprzedniego nastąpił wzrost udziału użytkowników sieci Internet w tym wieku o 6,2 p. proc, mimo to ich odsetek był nadal dużo niższy w porównaniu do osób młodszych, wśród których z Internetem łączyło się 94,8% osób w wieku 15–59 lat.

Wykres 53. Udział osób korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w liczbie osób danej grupy wieku

W grupie osób w wieku 60–74 lata regularnie (co najmniej raz w tygodniu) z Internetu korzystało 54,0% seniorów. Odsetek regularnych użytkowników Internetu nie był zróżnicowany ze względu na płeć. Częstotliwość korzystania z sieci internetowej zależała natomiast od poziomu wykształcenia. W 2021 r. wśród osób w wieku 60–74 lata z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym odsetek seniorów regularnie użytkujących Internet osiągnął wartość 21,4%, podczas gdy w gronie osób z wykształceniem średnim wyniósł 50,3%, a wyższym – 91,3%.

Do łączenia się z Internetem (w ciągu ostatnich 3 miesięcy) osoby starsze najczęściej używały smartfonów i laptopów. Urządzenia te były wykorzystywane odpowiednio przez 44,6% i 32,1% osób w wieku 60–74 lata.

Tablica 24. Udział osób korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w liczbie osób danej grupy wieku według częstotliwości uczestnictwa w 2021 r.

Wyszczególnienie	Osoby w wieku 16–59 lata	Osoby w wieku 60–74 lata	
		ogółem	w tym w wieku 65–74 lata
	w %		
Ogółem	94,8	57,6	49,5
codziennie lub prawie codziennie	85,5	38,8	31,3
przynajmniej raz w tygodniu, ale nie każdego dnia	8,2	15,2	14,6
rzadziej niż raz w tygodniu	1,1	3,6	3,6
W tym regularnie (co najmniej raz w tygodniu)	93,7	54,0	45,9

Osoby starsze najczęściej wykorzystywały Internet w sprawach prywatnych w celu czytania on-line wiadomości, gazet lub czasopism (46,4% osób w wieku 60–74 lata), wyszukiwania informacji o towarach lub usługach (38,2%) oraz informacji na temat zdrowia własnego lub bliskich osób (34,6%), wysyłania i odbierania poczty elektronicznej (33,3%), wykonywania rozmów głosowych lub wideo (25,9%), korzystania z komunikatorów (26,0%), usług bankowości internetowej (24,8%), a także z serwisów społecznościowych (21,9%).

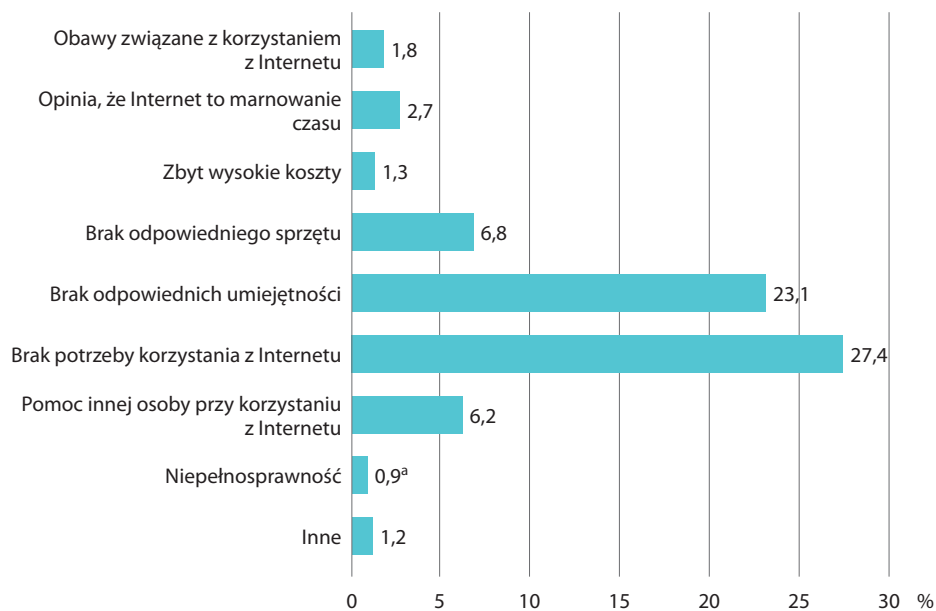
W 2021 r. 21,8% (wobec 17,9% w roku poprzednim) osób w wieku 60–74 lata korzystało (w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie) z usług administracji publicznej świadczonych przez Internet. Wśród osób młodszych (w wieku 16–59 lat) już ponad połowa wybrała tę formę kontaktu z urzędami (56,2%). W gronie osób starszych największym zainteresowaniem cieszyło się wysyłanie wypełnionych formularzy przez Internet (16,7% osób w wieku 60–74 lat). Z wyszukiwania informacji na stronach internetowych administracji publicznej skorzystało 13,4% seniorów, a pobieranie lub drukowanie formularzy urzędowych przez Internet zadeklarowało 11,8%.

Osoby starsze nadal znacznie rzadziej niż osoby z młodszych grup wieku, korzystały z możliwości robienia zakupów przez Internet. Odsetek osób w wieku 60–74 lata, które zamawiały przez Internet towary lub usługi do użytku prywatnego (w ciągu ostatnich 12 miesięcy) wzrósł z 22,0% w roku poprzednim do poziomu 24,3% w 2021 r. Wśród osób młodszych wskaźnik ten zwiększył się z 73,0% do 73,6%. W ciągu ostatnich 3 miesięcy poprzedzających badanie w 2021 r. zakupy przez Internet robiło 17,2% osób w wieku 60–74 lata i 58,8% osób młodszych. Seniorzy najczęściej zamawiali odzież, obuwie i dodatki (8,5% osób w wieku 60–74 lata), kosmetyki, produkty do pielęgnacji zdrowia i urody (4,4%), a także meble, artykuły dekoracyjne i produkty do ogrodu (4,4%).

W 2021 r. wśród osób w wieku 60–74 lata udział osób, które nigdy nie korzystały z Internetu wyniósł 34,5% tj. o 6,3. p. proc mniej niż rok wcześniej. Odsetek seniorów niekorzystających z Internetu nieznacznie różnił się w gronie kobiet i mężczyzn (34,1% wobec 35,0%). Duże zróżnicowanie tego odsetka zauważyć można natomiast biorąc pod uwagę wykształcenie. W gronie osób w wieku 60–74 lata z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym aż 71,5% osób nigdy nie korzystało z Internetu. Odsetek seniorów niekorzystających z Internetu z wykształceniem średnim wyniósł 36,7%, a z wykształceniem wyższym – 2,5%³.

Do najczęściej wskazywanych przyczyn niekorzystania z Internetu przez osoby w wieku 60–74 lata (w ciągu ostatnich 3 miesięcy) należy brak takiej potrzeby oraz brak odpowiednich umiejętności. W 2021 r. wśród ogółu osób w wieku 60–74 odsetek seniorów niekorzystających z Internetu z tych powodów wyniósł odpowiednio 27,4% i 23,1%. Zbyt wysokie koszty czy też brak odpowiedniego sprzętu stanowiły bariery jedynie dla 1,3% i 6,8% osób w analizowanej grupie wieku.

³ Dane obarczone znacznym błędem losowym.

Wykres 54. Udział osób w wieku 60–74 lata niekorzystających z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy w ogólnej liczbie osób w wieku 60–74 lata według wybranych przyczyn w 2021 r.

a Dane obarczone znacznym błędem losowym.

Uwagi ogólne

1. Stosownie do uregulowań ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych prezentowane dane demograficzne oraz wyniki badań ankietowych dotyczą osób w wieku 60 lat i więcej. W przypadku braku możliwości wyodrębnienia danych dla tej grupy wieku, prezentowane są wyniki badań obejmujące najbliższą dostępną grupę wieku. Dla lepszego zobrazowania sytuacji omawianej zbiorowości, informacje przedstawiono na tle populacji ogółem bądź zestawiono je z danymi dotyczącymi osób w wieku poniżej 60 lat. W niektórych przypadkach w grupie osób starszych wyodrębniono dodatkowe kategorie wieku.
2. Podstawowym źródłem informacji prezentowanych w publikacji są wyniki badań statystycznych prowadzonych zgodnie z Programem badań statystycznych statystyki publicznej, zarówno przez Główny Urząd Statystyczny jak i w ramach statystyki resortowej. Źródłem uzupełniającym są dane administracyjne i opracowania zbiorcze pozyskane z Narodowego Funduszu Zdrowia i Biura Informacji Kredytowej. Informacje statystyczne pochodzące ze źródeł spoza statystyki publicznej opatrzone odpowiednimi notkami.
3. Dane oraz wskaźniki odnoszące się do liczby ludności od 2020 r. zostały zaprezentowane zgodnie z bilansem przygotowanym w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 (NSP 2021). Do przeliczeń na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.) danych według stanu w końcu roku przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 grudnia, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawiska w ciągu roku – według stanu w dniu 30 czerwca.
4. Ze względu na charakter publikacji (analiza wielod dziedzinowa) oraz wtórne wykorzystanie danych, nie są prezentowane wyjaśnienia metodologiczne, ani objaśniane stosowane pojęcia. Informacje, definicje oraz szczegółowe wyjaśnienia metodologiczne dotyczące poszczególnych dziedzin statystyki prezentowanych w niniejszej publikacji znajdują się w publikacjach tematycznych GUS oraz w zeszytach metodologicznych (m. in. „Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności”, „Badanie budżetów gospodarstw domowych”, „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, „Statystyka kultury”, „Ruch naturalny. Bilanse ludności”, „Statystyka rynku pracy i wynagrodzeń”, „Statystyka zdrowia i ochrony zdrowia – sprawozdawczość GUS”, „Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego. Badania wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych”, „Pracujący w gospodarce narodowej według źródeł administracyjnych”, „Statystyka sportu”).
5. Wartości względne (wskaźniki, odsetki) obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
6. Ze względu na zaokrąglenia danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości „ogółem”.